

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τίτλος: Ασφάλεια, Νομοθεσία και Πολιτική στο σύγχρονο περιβάλλον της Οικονομικής και Κοινωνικής Παγκοσμιοποίησης.

Υπεύθυνος Καθηγητής:

Δρ. Αριστείδης Μπιτζένης

Εισηγητής:

Τηλέμαχος Νιτσοτόλης

Θεσσαλονίκη, Απρίλιος 2020

Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν υνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.

Τηλέμαχος Νιτσοτόλης

GLOBALIZATIO

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6
Abstract.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Γενική ανασκόπηση και στόχοι της εργασίας.....	8
1.1 Το αντικείμενο της διπλωματικής εργασίας.....	8
1.2 Ερωτήματα της διπλωματικής εργασίας	8
1.3 Στόχοι της διπλωματικής εργασίας.....	9
1.4 Μεθοδολογία της διπλωματικής εργασίας	9
1.5 Συμπεράσματα της διπλωματικής διατριβής και η συνεισφορά της στην επιστήμη.....	10
1.6 Ενδεικτική βιβλιογραφία -λοιπές πηγές	10
1.7 Δομή της διπλωματικής εργασίας.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Θεωρητικό πλαίσιο και τρόποι μέτρησης της παγκοσμιοποίησης.....	12
2.1 Παγκοσμιοποίηση	12
2.2 Μορφές Παγκοσμιοποίησης.....	14
2.3 Οι διεθνείς οργανισμοί ως μέσο προώθησης.....	18
2.4 Δείκτες μέτρησης της παγκοσμιοποίησης.....	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Οικονομική Παγκοσμιοποίηση	23
3.1 Οικονομική Παγκοσμιοποίηση	23
3.2 Διεθνές εμπόριο και θεωρίες δημιουργίας εμπορικών ενώσεων.....	24
3.2.1 Εμπόδια στις εμπορικές συνεργασίες.....	25
3.3 Ξένες Άμεσες Επενδύσεις και Πολυεθνικές Επιχειρήσεις.....	26
3.3.1 Διοικητική δομή των Πολυεθνικών Επιχειρήσεων	29
3.3.2 Ανθρώπινο δυναμικό και πολιτισμικά χαρακτηριστικά των ΠΕ.....	31
3.3.3 Οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις στις αναπτυσσόμενες οικονομίες	35
3.3.4 Εταιρική ευθύνη των Πολυεθνικών Επιχειρήσεων	36
3.3.5 Οι μεγαλύτερες Πολυεθνικές ανά τον κόσμο.....	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Κοινωνική Παγκοσμιοποίηση	42
4.1 Εθνική ταυτότητα, θρησκεία και παγκοσμιοποίηση	42
4.2 Κοινωνικά μοντέλα και παγκοσμιοποίηση.....	43
4.3 Η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην κοινωνική δικαιοσύνη	46
4.4 Παγκοσμιοποίηση και μετανάστευση εργατικού δυναμικού	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Ασφάλεια και Παγκοσμιοποίηση	51

5.1 Πολεμικές συρράξεις στην εποχή της παγκοσμιοποίησης.....	51
5.2 Η παγκοσμιοποίηση της τρομοκρατίας	53
5.3 Τρόποι αντιμετώπισης της παγκοσμιοποιημένης εγκληματικότητας.....	56
5.4 Παγκοσμιοποίηση και κρατικές δαπάνες για την ασφάλεια	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: Νομοθεσία και Παγκοσμιοποίηση	61
6.1 Σύγκλιση εθνικής νομοθεσίας με τη διεθνή	61
6.2 Παγκοσμιοποίηση και ανθρώπινα δικαιώματα	63
6.3 Νομοθεσία που αφορά την παγκοσμιοποιημένη οικονομία και τις αγορές	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: Πολιτική και Παγκοσμιοποίηση.....	68
7.1 Παγκοσμιοποίηση και σύγκλιση πολιτικών	68
7.2 Δημοκρατικά καθεστάτα και παγκοσμιοποίηση.....	70
7.3 Επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης στη διαφθορά των πολιτικών.....	72
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο: Μεθοδολογία Έρευνας	75
8.1 Μέσα συλλογής δεδομένων.....	75
8.2 Διαδικασία συλλογής δεδομένων	79
8.3 Περιορισμοί της έρευνας	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο: Ανάλυση της Υπάρχουσας Κατάστασης σε Διεθνές Επίπεδο με τη χρήση Στατιστικών Δεδομένων	81
9.1 Συμπεράσματα.....	93
9.2 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	96
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	97

Λίστα Πινάκων

Πίνακας 1: Οι κορυφαίες πολυεθνικές ανά τον κόσμο σε επενδεδυμένα κεφάλαια στο εξωτερικό για το έτος 2017.....	39
Πίνακας 2: Οι μεγαλύτερες ΠΕ βάσει των αγοραστικών αξιών.....	40
Πίνακας 3: Γενικός Δείκτης Παγκοσμιοποίησης έτους 2017 των 20 κορυφαίων χωρών	81
Πίνακας 4: Χώρες με τον χαμηλότερο Γενικό Δείκτη Παγκοσμιοποίησης	82
Πίνακας 5: Δείκτης ΚΟΦ έτους 2017 των 20 κορυφαίων χωρών	83
Πίνακας 6: Top-10 εξαγωγές σε τρις. δολάρια	84
Πίνακας 7: Top-10 εισαγωγές σε τρις. δολάρια	84
Πίνακας 8: Εισροές ΞΑΕ το 2017 σε δις δολάρια	84
Πίνακας 9: Εκροές ΞΑΕ το 2017 σε δις δολάρια	84
Πίνακας 10: Top-20 χώρες κοινωνικής παγκοσμιοποίησης.....	85
Πίνακας 11: Top-20 χώρες πολιτικής παγκοσμιοποίησης.....	85
Πίνακας 12: Δείκτης ΚΟΦ για την Ελλάδα από το 1970 έως το 2017.....	87
Πίνακας 13: Χώρες με υψηλό Δείκτη ΕΙΥ	91
Πίνακας 14: Χώρες με χαμηλό Δείκτη ΕΙΥ.....	91
Πίνακας 15: Κατάταξη χωρών στον πίνακα γενικού δείκτη παγκοσμιοποίησης και στον πίνακα που αφορά την παγκόσμια διαφθορά	92

Λίστα Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1:Εισροές ξένου πληθυσμού το 2017.....	86
Διάγραμμα 2:Ποσοστό αποδοχής μεταναστών το 2017..Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.	
Διάγραμμα 3:Διαγραμματική απεικόνιση δείκτη ΚΟΦ για την Ελλάδα από το 1970 έως το 2017.....	87
Διάγραμμα 4:Γενικός Δείκτης Παγκοσμιοποίησης 1990-2017	88
Διάγραμμα 5:Στρατιωτικές δαπάνες σε δις δολάρια 1990-2017.....	88
Διάγραμμα 6:Στρατιωτικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ.....	89
Διάγραμμα 7:Γενικός Δείκτης Παγκοσμιοποίησης για Ελλάδα	89
Διάγραμμα 8:Στρατιωτ. δαπάνες σε δις δολάρια για την Ελλάδα	89
Διάγραμμα 9:Στρατιωτικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ Ελλάδα 1990-2017.....	90

Περίληψη

Έχουν δοθεί κατά καιρούς διαφορετικοί ορισμοί της παγκοσμιοποίησης ανάλογα με τον τρόπο που αυτή προσεγγίζεται από τον εκάστοτε ερευνητή. Οι βασικές μορφές εκδήλωσης και ανάλυσης της παγκοσμιοποίησης αφορούν την οικονομία, την κοινωνία και την πολιτική, ενώ εντοπίζεται ένα πλήθος τομέων της ανθρώπινης δραστηριότητας στους οποίους εκδηλώνεται επίσης, όπως είναι το περιβάλλον, η τεχνολογία, η νομοθεσία, η ασφάλεια κ.α. Οι διεθνείς οργανισμοί με τη δράση τους, προωθούν την παγκοσμιοποίηση μέσα από κάθε είδους συνεργασία ανάμεσα σε διαφορετικές οικονομίες-κοινωνίες. Επιπροσθέτως, έχουν γίνει διάφορες προσπάθειες για τον καθορισμό ενός τρόπου μέτρησης της παγκοσμιοποίησης, με πιο δημοφιλή αυτή του Δείκτη KOF του Ελβετικού Οικονομικού Ιδρύματος.

Η οικονομική παγκοσμιοποίηση αφορά την ολοκλήρωση των οικονομιών μέσω της κατάργησης των εμποδίων στο διεθνές εμπόριο, στις επενδύσεις και στις ροές παραγωγικών συντελεστών. Η κοινωνική παγκοσμιοποίηση αφορά την αλληλεπίδραση διαφορετικών κοινωνιών με διαφορετικά χαρακτηριστικά, την μετακίνηση των πληθυσμών κ.α. και θέτει ζητήματα που αφορούν την εθνική ταυτότητα την κοινωνική δικαιοσύνη κ.α.

Στη παρούσα εργασία, αρχικά στο θεωρητικό μέρος και μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, γίνεται η ανάλυση της εκδήλωσης της παγκοσμιοποίησης στην οικονομία και την κοινωνία και στη συνέχεια αναλύεται η επίδρασή της στην νομοθεσία, την ασφάλεια και την πολιτική. Στο πρακτικό μέρος, επιδιώκεται με την χρήση ποσοτικών δεδομένων, η σύγκριση της υπάρχουσας κατάστασης με τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Ενδεικτικά, προκύπτει συμφωνία κατά την ποσοτική έρευνα με τη υπάρχουσα βιβλιογραφία, όσον αφορά το γεγονός πως περισσότερο παγκοσμιοποιημένη κοινωνία συνδέεται με μειωμένη ξενοφοβία (άρα αυξημένη αποδοχή των μεταναστών). Επίσης, διαπιστώνεται και πάλι σε συμφωνία με τα συμπεράσματα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, αύξηση των παγκόσμιων στρατιωτικών δαπανών σε απόλυτα ποσά παρά την διάδοση της παγκοσμιοποίησης τις τελευταίες δεκαετίες. Αντιθέτως, όταν οι στρατιωτικές δαπάνες υπολογίζονται ως ποσοστό του ΑΕΠ, παρατηρείται μείωση του παραγόμενου πλούτου που δαπανάται για στρατιωτικούς σκοπούς. Ακόμη, χώρες με υψηλότερο επίπεδο δημοκρατίας, είναι υψηλότερα στην κατάταξη του γενικού δείκτη παγκοσμιοποίησης. Το ίδιο συμπέρασμα προκύπτει και για την διαφάνεια-διαφθορά και την παγκοσμιοποίηση. Οι χώρες που χαρακτηρίζονται ως περισσότερο παγκοσμιοποιημένες, εμφανίζουν λιγότερη διαφθορά.

Abstract

Many definitions have been given for the process of globalization, which differ according to the approach of each researcher. The basic forms of manifestation and analysis of globalization are about economy, society and politics, while it can be located in a whole lot of sectors of human activity such as the environment, technology, legislation, security etc. International organizations, with their actions, promote globalization through cooperation between different economies-societies. Furthermore, there have been many efforts for the establishment of a method of measuring globalization, the most popular of which is the KOF index of the Swiss Economic Institute.

Economic globalization is about the integration of economies, through the abolition of barriers in trade, investment and productive factors' flows. Social globalization is about the interaction between societies with different characteristics, the movement of populations etc. and raises issues about national identity and social justice.

Firstly, in the theoretical part of this paper and through a literature review, an analysis of the manifestation of globalization in economy and society and subsequently its impact on legislation, security and politics, takes place. In the practical part, through the use of quantitative data a comparison between current situation and the conclusions from the literature review, takes place.

For example, there seems to be a match between the quantitative research and the existing literature regarding the fact that a more globalized society, is linked to less xenophobia (thus an increased acceptance of immigrants). Furthermore, it is noted, also matching the conclusions of the literature review, a growth in the global military expenses in absolute values, despite the spread of globalization in the recent decades. On the contrary, when the military expenses are calculated as a GDP percentage, a decrease in the amount of the produced wealth that is spent in military purposes, is observed. In addition, countries with higher levels of democracy, rank higher in the overall KOF globalization index. The same conclusion is reached about transparency-corruption and globalization. Countries which seem to be more globalized, have less corruption.

Κεφάλαιο 1ο : Γενική ανασκόπηση και στόχοι της εργασίας

1.1 Το αντικείμενο της διπλωματικής εργασίας

Η σύγχρονη οικονομική επιστήμη έχει διαμορφωθεί στα πλαίσια των ανοιχτών οικονομιών και της οικονομικής αλληλεξάρτησης χωρών μέσα από ένα αχανές δίκτυο συνεχών ροών κεφαλαίων, αγαθών και εργατικού δυναμικού. Το παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον όπως έχει διαμορφωθεί, οδηγεί σε προβλήματα που ζητούν επίλυση και αφορούν το πως επηρεάζεται η κάθε πλευρά μέσα από αυτή την αλληλεξάρτηση. Οι παραπάνω ροές πολλές φορές μετακινούνται ανάμεσα σε χώρες με τελείως διαφορετικό υπόβαθρο. Όχι μόνο οικονομικό, αλλά και κοινωνικό, πολιτισμικό, πολιτικό, τεχνολογικό κ.α. Η σύγχρονη τεχνολογία έχει μειώσει τις γεωγραφικές αποστάσεις στη μετακίνηση της πληροφορίας, κεφαλαίων, αγαθών και ανθρώπων. Με δεδομένη αυτή τη διευκόλυνση της επικοινωνίας και των συναλλαγών είναι πολλοί αυτοί που υποστηρίζουν πως ταυτόχρονα μέσα στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον περιορίζονται και οι κάθε είδους διαφορές (κοινωνικές, πολιτισμικές κ.τ.λ.) που χαρακτηρίζουν τα συναλλασσόμενα μέρη. Από την άλλη, υπάρχει η άποψη πως η ίδια η παγκοσμιοποίηση οδηγεί ακόμη περισσότερο τα άτομα να ξεχωρίσουν και να επιβεβαιώσουν αυτά που τους διαφοροποιούν από τους υπόλοιπους. Την εθνική τους ταυτότητα. Ταυτόχρονα τίθενται ζητήματα που αφορούν την προσαρμογή των χωρών σε νομοθετικά πλαίσια που διέπουν αυτές τις σχέσεις ή ακόμα και της αντιμετώπισης αρνητικών παραγόντων που ταυτόχρονα με τα υπόλοιπα "παγκοσμιοποιούνται" και αυτοί, όπως είναι η τρομοκρατία.

Με δεδομένα τα παραπάνω, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάλυση των διαδικασιών της οικονομικής και κοινωνικής παγκοσμιοποίησης και ειδικότερα της επίδρασης της παγκοσμιοποίησης στους κλάδους της ασφάλειας της νομοθεσίας και της πολιτικής.

1.2 Ερωτήματα της Διπλωματικής Εργασίας

Στην παρούσα εργασία επιδιώκεται η ανάλυση της παγκοσμιοποίησης, επικεντρώνοντας στη θεωρητική ανασκόπηση, στις επιδράσεις της στο παγκόσμιο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον, αλλά και στον τρόπο που ειδικότερα επηρεάζει τους τομείς της ασφάλειας, της νομοθεσίας και της πολιτικής. Τα ερωτήματα στα οποία επιδιώκει η παρούσα εργασία να δώσει απαντήσεις είναι:

Τι είναι η παγκοσμιοποίηση, σε ποιους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας εκδηλώνεται και πως είναι δυνατή η μέτρηση του φαινομένου;

Πως εκδηλώνεται στην οικονομική δραστηριότητα και πως επηρεάζει το κοινωνικό περιβάλλον διεθνώς;

Οι παραπάνω επιδράσεις επηρεάζουν την παγκόσμια ασφάλεια, και με ποιον τρόπο; Επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται το νομικό πλαίσιο εγχώρια και διεθνώς; Με ποιον τρόπο επηρεάζεται η πολιτική και η λήψη αποφάσεων;

1.3 Στόχοι της διπλωματικής εργασίας

Η παγκοσμιοποίηση είναι διαδικασία πολύπλευρη που επηρεάζει πολλούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας και η μέτρηση της επίδρασης της είναι μια προσπάθεια που βασίζεται σε ποσοτικές μεθόδους. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί ποιοτικά η παγκοσμιοποίηση απαντώντας στο γιατί εκδηλώνεται και με ποιους τρόπους σε συγκεκριμένους τομείς. Ακολούθως, επιδιώκεται μια ποσοτική διερεύνηση με στοιχεία περιγραφικής στατιστικής για να γίνει αντιληπτή η έκτασή της και το μέγεθος των επιδράσεών της.

1.4 Μεθοδολογία της διπλωματικής εργασίας

Η μεθοδολογία που ακολουθείται αφορά καταρχήν, τη διαμόρφωση του θεωρητικού πλαισίου της παγκοσμιοποίησης, στο οποίο γίνεται μια ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας με τη χρήση έγκυρων επιστημονικών πηγών, ενώ στο πρακτικό κομμάτι της εργασίας, γίνεται ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης σε διεθνές επίπεδο με τη χρήση στατιστικών δεδομένων. Συνεπώς, η προσέγγιση που θα ακολουθηθεί είναι ποιοτική και ποσοτική.

Στο θεωρητικό κομμάτι γίνεται η επεξεργασία των θεωρητικών προσεγγίσεων. Αναλύεται καταρχήν η έννοια της παγκοσμιοποίησης, οι τομείς στους οποίους επιδρά και παρατίθενται τρόποι μέτρησής της. Ακολούθως επικεντρώνουμε στις διαδικασίες της οικονομικής και της κοινωνικής παγκοσμιοποίησης. Στα επόμενα κεφάλαια αναλύονται οι επιδράσεις που έχει η παγκοσμιοποίηση στους τομείς της ασφάλειας, της νομοθεσίας και της πολιτικής. Όσον αφορά το πρακτικό κομμάτι γίνεται η προσπάθεια απεικόνισης της

υπάρχουσας κατάστασης σε διεθνές επίπεδο με χρήση δεδομένων περιγραφικής στατιστικής και δεικτών.

1.5 Συμπεράσματα της διπλωματικής διατριβής και η συνεισφορά της στην επιστήμη

Βασική επιδίωξη είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων μέσα από τη σύνθεση των θεωρητικών προσεγγίσεων που έχουν υπάρξει και της ποσοτικής έρευνας. Τα συμπεράσματα που θα προκύψουν αφορούν το πλαίσιο της δράσης των πολυεθνικών επιχειρήσεων και της δομής του διεθνούς εμπορίου, την επίδραση της παγκοσμιοποίησης στη δημογραφική διαμόρφωση των πληθυσμών, και στην εθνική ταυτότητα. Τις αλλαγές και τις νέες απειλές που διαμορφώνονται στον τομέα της ασφάλειας. Την προσαρμογή και τη σύγκλιση της διεθνούς νομοθεσίας καθώς και τα νέα δεδομένα που προκύπτουν στην άσκηση πολιτικής. Η συνεισφορά της παρούσας εργασίας έγκειται στο να κάνει περισσότερο κατανοητές τις επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης σε συγκεκριμένους τομείς με αναλυτικότερες προσεγγίσεις στην ασφάλεια, τη νομοθεσία και την πολιτική.

1.6 Ενδεικτική βιβλιογραφία -λοιπές πηγές

Ενδεικτικά κάποιες βιβλιογραφικές πηγές στις οποίες θα βασιστεί το θεωρητικό κομμάτι της εργασίας είναι αυτές των Παπάζογλου, X., Lubke, M., Samimi Parisa et.al, Seita, A.Y., Castles, S, Ritzer, G., Ripsman, N.M. and T.V. Paul De Stefano, C., Li, Q. and R. Reuveny, Irandoust, M. κ.α. Το πρακτικό κομμάτι θα βασιστεί σε στατιστικά στοιχεία που έχουν προκύψει από οργανισμούς όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, το Ελβετικό Οικονομικό Ίδρυμα (για το δείκτη παγκοσμιοποίησης KOF), ο Οργανισμός Διεθνούς Διαφάνειας, ο ΟΗΕ κ.α.

1.7 Δομή της διπλωματικής εργασίας

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση της εργασίας αφορά τα κεφάλαια 2 έως 9. Στο 2^ο Κεφάλαιο αναλύεται η έννοια της παγκοσμιοποίησης, οι μορφές που έχει και οι τρόποι μέτρησής της. Στο 3^ο Κεφάλαιο προσεγγίζουμε την διαδικασία της οικονομικής

παγκοσμιοποίησης η οποία εκδηλώνεται κυρίως μέσα από το διεθνές εμπόριο και τις πολυεθνικές επιχειρήσεις ως κομμάτι των Ξένων Άμεσων Επενδύσεων. Αναλύονται οι θεωρίες δημιουργίας των εμπορικών σχέσεων και τα εμπόδια που μπορεί να προκύψουν στις ελεύθερες εμπορικές ροές ως κομμάτι της διασύνδεσης των οικονομιών. Στη συνέχεια αναλύεται το πλαίσιο δράσης των πολυεθνικών επιχειρήσεων και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους όπως η διοικητική τους δομή και το ανθρώπινο δυναμικό τους, με τις πολιτισμικές διαφορές που προκύπτουν λόγω της φύσης των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Ακόμη παρατίθενται υπό τη μορφή πινάκων κάποιες από τις μεγαλύτερες πολυεθνικές επιχειρήσεις.

Στο 4^ο Κεφάλαιο προσεγγίζεται θεωρητικά η διαδικασία της κοινωνικής παγκοσμιοποίησης και γίνονται αναφορές στην εθνική ταυτότητα και πως επηρεάζεται, στις επιδράσεις στα κοινωνικά μοντέλα, στην ισότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη καθώς και στις μεταναστευτικές ροές.

Στο 5^ο Κεφάλαιο αναλύονται οι επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης στην ασφάλεια και συγκεκριμένα πως διαμορφώνεται το πλαίσιο της παγκοσμιοποιημένης τρομοκρατίας, τρόποι αντιμετώπισης του και παρατίθενται στοιχεία για τις δαπάνες που αφορούν το πλαίσιο της ασφάλειας σε διάφορα κράτη.

Στο 6^ο Κεφάλαιο αναλύεται η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στη διαμόρφωση της διεθνούς νομοθεσίας, ώστε αυτή να καλύπτει την οικονομική και κοινωνική ολοκλήρωση των χωρών και η συμβολή της διεθνούς νομοθεσίας στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Στο 7^ο Κεφάλαιο διερευνούμε την έκταση της σύγκλισης εγχώριων πολιτικών που εφαρμόζονται λόγω της παγκοσμιοποίησης και αναζητούμε τις επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης στη δημοκρατία και στην διαφθορά των πολιτικών.

Στο 8^ο αναλύεται η μεθοδολογία της έρευνας και ο τρόπος συλλογής δεδομένων. Στο 9^ο Κεφάλαιο παρατίθενται ως δεδομένα της ποσοτικής έρευνας στατιστικά στοιχεία από διαφορετικές πηγές που αφορούν τους δείκτες μέτρησης της παγκοσμιοποίησης, το διεθνές εμπόριο, τις ΞΑΕ, τις μεταναστευτικές ροές και την αφομοίωση τους, στοιχεία που αφορούν την ασφάλεια και την αντιμετώπιση της διεθνούς τρομοκρατίας, τη διαφθορά, το επίπεδο της δημοκρατίας κ.α.

Τέλος παρατίθενται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα και οι πηγές της εργασίας.

Κεφάλαιο 2^ο: Θεωρητικό πλαίσιο και τρόποι μέτρησης της παγκοσμιοποίησης

2.1: Παγκοσμιοποίηση

Η έννοια της παγκοσμιοποίησης ήρθε στο προσκήνιο στις δεκαετίες του 1970 και 1980 και μελετήθηκε αρχικά στα πλαίσια των επιστημών της Κοινωνιολογίας και της Ανθρωπολογίας, ενώ θεωρείται πως οι απαρχές της, είναι πιθανόν να εντοπίζονται κάποιους αιώνες πριν.

Ειδικότερα, τρεις είναι οι απόψεις που κυριαρχούν όσον αφορά την χρονική περίοδο στην οποία πρωτοεμφανίστηκε η παγκοσμιοποίηση. Η πρώτη, υποστηρίζει πως εμφανίστηκε με την αρχή της παγκόσμιας ιστορίας και προσδιορίζει το σημείο αυτό στα 5.000 έως 10.000 πριν. Η δεύτερη, υποστηρίζει πως η παγκοσμιοποίηση καθιερώθηκε ακολουθώντας τα βήματα του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος, δηλαδή τα τελευταία 500 χρόνια και με την σταδιακή δημιουργία ανοιχτών αγορών. Η τρίτη άποψη, υποστηρίζει πως η παγκοσμιοποίηση εμφανίστηκε τα τελευταία 20-30 χρόνια με τον εκμοντερνισμό του καπιταλιστικού συστήματος και τις τεχνολογικές εξελίξεις¹

Κάποιοι μελετητές επιδιώκουν έναν πιο συγκεκριμένο χρονικό καθορισμό της γέννησης της παγκοσμιοποίησης. Κάποιοι από αυτούς λοιπόν, προσδιορίζουν αυτό το χρονικό σημείο ακριβώς μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όταν οι νικητές πλέον Σύμμαχοι, διαμορφώνουν ένα πλαίσιο διεθνών δομών με σκοπό την αποφυγή στο μέλλον τέτοιων καταστροφικών αντιπαραθέσεων. Τέτοιες δομές ήταν: ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.), το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.), η Παγκόσμια Τράπεζα κ.α.²

Όσον αφορά το θεωρητικό πλαίσιο, αρχικά θα πρέπει να γίνει σαφής ο διαχωρισμός ανάμεσα στις έννοιες της απελευθέρωσης, της διεθνοποίησης και της παγκοσμιοποίησης. Συγκεκριμένα, η απελευθέρωση αφορά την κατάργηση των περιορισμών στην διακίνηση αγαθών μεταξύ διαφορετικών χωρών. Η διεθνοποίηση αφορά τις συναλλαγές και την αλληλεξάρτηση που δημιουργείται από αυτές, ανάμεσα σε διαφορετικές χώρες.³

Από την άλλη, η παγκοσμιοποίηση είναι μια διαδικασία με ευρύτερη σημασία και περιεχόμενο. Έχουν δοθεί κατά καιρούς διαφορετικοί ορισμοί εξαρτημένοι πάντα από το

¹ Robinson, William I. (2007) Theories of Globalization. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 127-128

² Seita, A.Y., (1997) Globalization and the Convergence of Values. *Cornell International Law Journal*, Vol.30, pp.429-491

³ Gygli Savina et.al. (2019) The KOF Globalisation Index – revisited. *The Review of International Organizations*, Vol.14 pp. 543-574

επιστημονικό πλαίσιο μέσα από το οποίο προσεγγίζεται η έννοια της παγκοσμιοποίησης.

Κατά τον Joseph Stiglitz παγκοσμιοποίηση είναι η ταχεία σύγκλιση χωρών και λαών μέσω της κατάργησης των εμποδίων στο εμπόριο, στις ροές κεφαλαίου, στη διάχυση της τεχνολογίας, της πληροφορίας και των διαπολιτισμικών ρευμάτων.⁴ Σύμφωνα με τους Gygli et.al. (2019) (όπως αναφέρεται στον Dreher, 2006), η έννοια της παγκοσμιοποίησης, περιγράφει την διαδικασία δημιουργίας δικτύων και αφορά ένα μεγάλο εύρος ροών σχετικές με πληροφορίες, ιδέες, κεφάλαια, αγαθά και φυσικά ανθρώπους, ενώ είναι μια διαδικασία ενοποίησης και ολοκλήρωσης που αφορά οικονομίες, πολιτισμικά χαρακτηριστικά, τεχνολογία, πολιτική και δημιουργεί σχέσεις αλληλεξάρτησης.⁵

Ο Seita A.Y. (1997), υποστηρίζει πως "παγκοσμιοποίηση είναι μια από τις δυνάμεις που διαμορφώνουν τον κόσμο σήμερα", ενώ θεωρεί πως η παγκοσμιοποίηση αποτελεί ένα πολύπλοκο οικοδόμημα ανόμοιων μεταξύ τους διαδικασιών, που συνδέονται με την βασική υπόθεση πως η γεωγραφική ταυτότητά τους όταν λαμβάνουν χώρα επεκτείνεται σε όλο τον πλανήτη⁶.

Ο Robertson το 1992 στην μελέτη του : Globalization Social Theory and Global Culture, διατυπώνει έναν από τους πιο κοινά αποδεκτούς ορισμούς της παγκοσμιοποίησης, υποστηρίζοντας πως "η παγκοσμιοποίηση αναφέρεται στην συμπίεση του κόσμου και στην εντατικοποίηση της συνείδησης ότι ο κόσμος αποτελεί ένα σύνολο".⁷

Σύμφωνα με τον Sjolander, η παγκοσμιοποίηση είναι ένα φαινόμενο οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και ιδεολογικό το οποίο έχει αντιφατικές, απρόσμενες και πολωτικές συνέπειες. Τέλος, σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), παγκοσμιοποίηση είναι "η ταχεία ολοκλήρωση των οικονομιών μέσω του εμπορίου, των χρηματοοικονομικών ροών, των πληροφοριών, της τεχνολογίας και των διαπολιτισμικών ρευμάτων".⁸

⁴ Westway, J. (2012) Globalization, Transnational Corporations and Human Rights – A New Paradigm. *International Law Research*, Vol. 1, pp. 63-72

⁵ Gygli Savina et.al. (2019) The KOF Globalisation Index – revisited. *The Review of International Organizations*, Vol.14 pp. 543-574

⁶ Seita, A.Y. (1997) Globalization and the Convergence of Values. *Cornell International Law Journal*, Vol.30, pp.429-491

⁷ Robinson, William I. (2007) Theories of Globalization. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 138

⁸ Westway, J. (2012) Globalization, Transnational Corporations and Human Rights – A New Paradigm. *International Law Research*, Vol. 1, pp. 63-72

2.2: Μορφές Παγκοσμιοποίησης

Η υπάρχουσα βιβλιογραφία προσεγγίζει την παγκοσμιοποίηση ως ολότητα, ερευνώντας την εξέλιξη και τις επιδράσεις της στην ανθρωπότητα αλλά και μελετά ξεχωριστά τις επιδράσεις αυτές σε διαφορετικούς τομείς δραστηριοτήτων. Σε ένα γενικό πλαίσιο, η παγκοσμιοποίηση εμφανίζεται σε πολυάριθμους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας με κύριες συνιστώσες την οικονομική, την πολιτική, κοινωνική, πολιτισμική, τεχνολογική, θεσμική, στρατιωτική και περιβαλλοντική παγκοσμιοποίηση⁹. Ειδικότερα, σύμφωνα με τους Samimi et.al. (2011) οι επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης συνολικά εκτείνονται σε θέματα οικονομικής ανάπτυξης, ξένων επενδύσεων, εμπορίου, φτώχειας, τρομοκρατίας, θρησκείας, ανισοτήτων, μετανάστευσης, περιβάλλοντος, διακυβέρνησης, τεχνολογίας κ.α. , κάνοντας σαφές το πολύπλοκο πλαίσιο μέσα από το οποίο η παγκοσμιοποίηση επιδρά στην εξέλιξη των σύγχρονων οικονομιών – κοινωνιών¹⁰.

Το τρίπτυχο οικονομία-πολιτική-κοινωνία συνθέτει το βασικό κορμό ανάλυσης της παγκοσμιοποίησης, χωρίς φυσικά η βιβλιογραφία να περιορίζεται μόνο σε αυτό αφού υπάρχουν πολυάριθμες μελέτες ανάλυσης όλων των μορφών της. Η οικονομική παγκοσμιοποίηση αφορά την κατάργηση εμποδίων στις επενδύσεις, στο εμπόριο και στις χρηματοοικονομικές ροές. Η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην πολιτική αφορά την σύγκλιση των εγχώριων πολιτικών¹¹, ενώ η κοινωνική-πολιτισμική παγκοσμιοποίηση αφορά την αλληλεπίδραση διαφορετικών κοινωνιών με διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά μέσω της κινητικότητας των πληθυσμών, της διάδοσης της τεχνολογίας και των μέσων μαζική ενημέρωσης¹².

Εκτός από τον βασικό κορμό εκδήλωσης της παγκοσμιοποίησης που αφορά το τρίπτυχο οικονομία-πολιτική-κοινωνία και αναλύεται εκτενώς στα επόμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας, η παγκοσμιοποίηση εκδηλώνεται και σε ένα ευρύ πεδίο των ανθρώπινων δραστηριοτήτων όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Η παγκοσμιοποίηση της τεχνολογίας αφορά:

- Την διεθνή εκμετάλλευση τεχνολογίας που παράγεται σε εθνικό επίπεδο
- Την δημιουργία καινοτομίας σε παγκόσμιο επίπεδο

⁹ Μπιτζένης, Α. (2009) *Παγκοσμιοποίηση, Πολυεθνικές Επενδύσεις & Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση στο Νέο Παγκόσμιο Οικονομικό Σύστημα*, Αθήνα, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 335 – 343

¹⁰ Samimi Parisa et.al. (2011) Globalization Measurement: Notes on Common Globalization Indexes. *Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology*, Vol. 1, pp.1-20

¹¹ Seita, A.Y. (1997) Globalization and the Convergence of Values. *Cornell International Law Journal*, Vol.30, pp.429-491

¹² Castles, S. (2000) *Ethnicity and Globalization*. London, Sage Publications Ltd, pp. 133

- Τις διεθνείς συνεργασίες στον τομέα της τεχνολογίας

Η πρώτη περίπτωση αφορά την εξαγωγή νέας τεχνολογίας που παράγεται από επιχειρήσεις σε άλλες χώρες δημιουργώντας έτσι ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στις χώρες εξαγωγής και πολλές φορές τεχνολογική εξάρτηση στις χώρες που εισάγουν την νέα τεχνολογία. Η δεύτερη περίπτωση αφορά την δημιουργία τεχνολογικών καινοτομιών, όχι από μία επιχείρηση με εθνικό χαρακτήρα, αλλά από πολυεθνικές επιχειρήσεις, η δραστηριότητα των οποίων εκτείνεται σε διάφορες χώρες. Κομμάτι αυτής της πολυεθνικής δραστηριότητας είναι και η έρευνα και ανάπτυξη. Συνεπώς η δημιουργία καινοτομίας σε αυτά τα πλαίσια δεν εξάγεται όπως στην πρώτη περίπτωση αλλά διαχέεται μέσα από το δίκτυο της πολυεθνικής επιχείρησης. Η τρίτη περίπτωση αφορά την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών στα πλαίσια της συνεργασίας ή ακόμη και της κοινοπραξίας ανάμεσα σε επιχειρήσεις που βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες, περιορίζοντας έτσι το κόστος έρευνας και ανάπτυξης. Η ίδια η τεχνολογική εξέλιξη αποτελεί έναν ξεχωριστό κλάδο της παγκοσμιοποίησης αλλά και βασικό παράγοντα εξάπλωσης της μέσα από τα ίδια τα δίκτυα της τεχνολογίας.¹³

Η περιβαλλοντική παγκοσμιοποίηση αναφέρεται στην κατανόηση των επιπτώσεων της ανθρώπινης δραστηριότητας στο περιβάλλον και την κοινή αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής κρίσης. Η αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων στα πλαίσια της περιβαλλοντικής παγκοσμιοποίησης είναι διεθνής και κοινή και δεν περιορίζεται σε εθνικό επίπεδο, καθώς το περιβάλλον θεωρείται κοινή κληρονομιά. Η αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού, της παγκόσμιας παραγωγής, των μετακινήσεων, της εκμετάλλευσης του ορυκτού πλούτου, της τεχνολογίας κ.α. που προκύπτουν μέσω της παγκοσμιοποίησης, οδηγούν σε περιβαλλοντική επιβάρυνση, την οποία η ανθρωπότητα από κοινού καλείται να αναστρέψει δημιουργώντας τους ανάλογους μηχανισμούς. Σε αυτά τα πλαίσια οι θετικές επιδράσεις της περιβαλλοντικής παγκοσμιοποίησης αφορούν την όλο και αυξανόμενη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της παγκόσμιας κοινότητας για το περιβαλλοντικό πρόβλημα με την συνεισφορά των διεθνών οργανισμών αλλά και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, την ανάπτυξη και διάδοση τεχνολογιών περισσότερο φιλικών προς το περιβάλλον και την προώθηση ενός μοντέλου βιώσιμης ανάπτυξης. Εξάλλου τα ίδια τα

¹³ Archibugi, Daniele and Pietrobelli, Carlo (2003) The globalisation of technology and its implications for developing countries Windows of opportunity or further burden? *Technological Forecasting & Social Change*, Vol. 70, pp. 861-883

περιβαλλοντικά κινήματα μπορούν να χαρακτηριστούν ως κοινωνικά κινήματα με παγκόσμιο χαρακτήρα και δράση.¹⁴

Η στρατιωτική παγκοσμιοποίηση αφορά την δημιουργία ενός δικτύου ανάπτυξης στρατιωτικών δεσμών και αλληλεξαρτήσεων ανάμεσα σε διαφορετικές χώρες. Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης και η δυναμική της, δημιουργούν την ανάγκη για συνεργασίες ανάμεσα σε κράτη και στον τομέα της ασφάλειας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της στρατιωτικής παγκοσμιοποίησης είναι η ανάπτυξη συνεργασιών στις στρατιωτικές προμήθειες και οι περιπτώσεις όπου η ανάπτυξη νέων οπλικών συστημάτων σύγχρονης τεχνολογίας γίνεται σε περισσότερες από μία χώρες, όπου η αμυντική βιομηχανία της καθεμιάς αναλαμβάνει την ανάπτυξη ενός κομματιού του οπλικού συστήματος. Η έννοια της στρατιωτικής παγκοσμιοποίησης περιλαμβάνει, εκτός της συνεργασίας στην ανάπτυξη οπλικών συστημάτων, το εμπόριο όπλων, την παρουσία ξένων στρατιωτικών δυνάμεων σε χώρες, την διπλωματία που αφορά στρατιωτικά θέματα και τέλος τις συμμαχίες και συνεργασίες μεταξύ κρατών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η σύμμαχία του NATO. Η συνεργασία και ο συντονισμός των χωρών-μελών σε θέματα άμυνας και ασφάλειας αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα στρατιωτικής παγκοσμιοποίησης. Οι βασικοί παράγοντες που οδηγούν τελικά σε αυτό που παραπάνω αναλύθηκε ως στρατιωτική παγκοσμιοποίηση είναι:

- Οι γεωπολιτικοί παράγοντες που διαμορφώνουν τις ισορροπίες δυνάμεων και κατ' επέκταση τη δυνατότητα για δημιουργία συμμαχιών ή συνθηκών αντιπαλότητας.
- Η τεχνολογική εξέλιξη στον τομέα των οπλικών συστημάτων
- Οι διεθνείς συνθήκες που καθορίζουν στρατιωτικά θέματα¹⁵

Η θεσμική παγκοσμιοποίηση αναφέρεται στην ύπαρξη ενός κοινού θεσμικού πλαισίου δράσης σε παγκόσμιο επίπεδο, είτε αυτό προκύπτει αναγκαστικά, είτε μέσω μέσω ταυτόχρονων διαδικασιών σύγκλισης ανά την υφήλιο. Αν και είναι δύσκολο να ισχυριστεί κανείς ότι υπάρχει ένας κοινός θεσμικός κώδικας που αφορά όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες, σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου λαμβάνουν χώρα, μπορεί εύκολα να γίνει αντιληπτό πως στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης εντείνονται οι προσπάθειες θεσμικής σύγκλισης, κυρίως στα πλαίσια της οικονομικής παγκοσμιοποίησης.¹⁶

¹⁴ Ilic, Ivana and Hafner Petar (2015) Environmental Aspects of the Process of Globalization – Negative Implications and Crisis, *Economics and Organization*, Vol. 12, pp. 109-120

¹⁵ Held, David et al. (1999) *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*. California, Stanford University Press, pp. 88-90

¹⁶ Shapiro, M. (1993) The Globalization of Law. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, Vol.1. pp. 37-64

Επιπλέον, τα αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης μπορούν να μελετηθούν υπό το πρίσμα της επίδρασης που έχει σε τρεις βασικές κοινωνικές οντότητες: το άτομο, την πολιτεία και την επιχείρηση.

Όσον αφορά το άτομο και το πώς αυτό επηρεάζεται και αφομοιώνει την έννοια της παγκοσμιοποίησης, διαπιστώνεται καταρχήν η σημασία της εκπαίδευσης και της σύγκλισης των μοντέλων εκπαίδευσης διεθνώς, όπως αυτή προωθείται από οργανισμούς όπως η UNESCO και εφαρμόζεται όπως φαίνεται κυρίως μεταπολεμικά οδηγώντας στην αύξηση του ποσοστού των παιδιών που αποκτούν μόρφωση και στην μείωση του αναλφαριθμητισμού. Είναι όμως και η ίδια η λειτουργία του σύγχρονου παγκόσμιου οικονομικού συστήματος και η πολυπλοκότητά του που καθορίζουν την οικονομική δράση του ατόμου, ως αναπόσπαστο κομμάτι αυτής της πολυπλοκότητας και του συστήματος των ανοιχτών οικονομιών, καθώς και η διάδοση των κοινών ιδεών για τα ανθρώπινα δικαιώματα και η πεποίθηση ότι το άτομο αποτελεί " πολίτη του κόσμου ".

Σε ευρύτερο επίπεδο και σε σχέση με την έννοια της πολιτείας, αρκεί να δει κανείς δείκτες που αφορούν την "επιθυμία" της εκάστοτε πολιτείας να προσαρμόσει τις δράσεις της σε διάφορους τομείς με αυτές της διεθνούς κοινότητας. Τέτοια παραδείγματα που δείχνουν την επίδραση της παγκοσμιοποίησης σε επίπεδο πολιτείας – κράτους είναι ο δείκτης περιβαλλοντικής μόλυνσης, ο οποίος μετρά το ποσοστό εκπομπών μιας χώρας ως ποσοστό επί των παγκόσμιων εκπομπών ή ακόμη ο τρόπος με τον οποίο διάφοροι διεθνείς οργανισμοί επιβλέπουν την τήρηση των διαφόρων συμφωνιών για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τέλος η ίδια η συμμετοχή των χωρών σε οικονομικούς ή άλλους συνασπισμούς.

Όσον αφορά την έννοια της επιχείρησης, η παγκοσμιοποίηση έχει οδηγήσει στην δημιουργία τεράστιων δικτύων πολυεθνικών επιχειρήσεων με έδρα όχι μόνο τις ανεπτυγμένες οικονομίες αλλά και τις οικονομίες αναπτυσσόμενων χωρών.

Συνοπτικά λοιπόν, η παγκοσμιοποίηση αποτελεί μια διαδικασία δυναμική στην οποία προσαρμόζονται άτομα, κράτη, επιχειρήσεις η οποία πολλές φορές φέρνει σε σύγκρουση τα κοινωνικά μοντέλα που υποστηρίζουν την αυτοτέλεια και την τοπική ιδιαιτερότητα με αυτά που υποστηρίζουν την ομοιογένεια και την συνεργασία¹⁷.

¹⁷Boli, John and Petrova, Velina (2007) Globalization Today. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 107-113

2.3 : Οι διεθνείς οργανισμοί ως μέσο προώθησης της παγκοσμιοποίησης

Το σύγχρονο παγκόσμιο σύστημα σχέσεων δομείται πάνω σε τρεις βασικούς πυλώνες που αφορούν:

- 1) Τον ρόλο του κράτους ως βασικό παράγοντα των διεθνών σχέσεων
- 2) Τις συμφωνίες μεταξύ κρατών
- 3) Την βασική αρχιτεκτονική αυτού του πολύπλοκου συστήματος που βασίζεται σε συγκεκριμένους κανόνες και νόμους όπως αυτά εκφράζονται από τους διεθνείς οργανισμούς.

Ως διεθνής οργανισμός ορίζεται η θεσμική συμφωνία, ανάμεσα σε διαφορετικά μέρη του διεθνούς συστήματος, που αφορά την επίτευξη στόχων σχετικών με τις ανησυχίες και προσδοκίες αυτών των μερών. Η δημιουργία τέτοιων διεθνών δομών-θεσμών οδηγεί στην γέννηση ενός παγκοσμιοποιημένου συστήματος διακυβέρνησης και οργάνωσης των κοινωνιών¹⁸. Οι οργανισμοί αυτοί μπορεί να είναι κυβερνητικοί, δηλαδή να δημιουργούνται από την συνεργασία κρατών ή μη κυβερνητικοί οι οποίοι έχουν μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα και στους οποίους δεν συμμετέχουν κράτη¹⁹. Μερικοί από τους πιο σημαντικούς διεθνείς οργανισμούς είναι: Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο πιο διευρυμένος τέτοιου είδους οργανισμός είναι ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), ο οποίος ιδρύθηκε το 1945 στον απόηχο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Στην ίδρυση του ΟΗΕ συμμετείχαν 51 κράτη, ενώ σήμερα τα κράτη-μέλη είναι 193. Βασικοί στόχοι του ΟΗΕ, είναι η διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης και ασφάλειας, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας όπου χρειάζεται, η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και η τήρηση των διεθνών κανόνων δικαίου²⁰. Υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, βρίσκονται οργανισμοί με σκοπό την προώθηση των παραπάνω στόχων, όπως είναι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τροφίμων και Υγείας, η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη κ.α.²¹.

¹⁸ Sterian, M.J. (2013) The role of international organizations in the global economic governance – an assessment. *Romanian Economic and Business Review*, Special Issue, pp. 308-316

¹⁹ Thomas, George M. (2007) Globalization: The Major Players. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 91,95

²⁰ <https://www.un.org/en/about-un/index.html>

²¹ Dutt, Amitava K. and Mukhopadhyay, Kajal (2009) International institutions, globalization and the inequality among nations. *Progress in Development Studies*, Vol. 9, pp. 323-337

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), ιδρύθηκε το 1944 στο Bretton Woods του New Hampshire με αρχικό σκοπό να σταματήσουν οι έλεγχοι στις συναλλαγές, να καθιερωθούν σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες και γενικότερα την σταθεροποίηση των οικονομιών η οποία επιτυγχάνεται πολλές φορές με την παροχή χρηματικής ενίσχυσης από το ΔΝΤ σε κράτη-μέλη, τα οποία πρέπει από την μεριά τους να αναπτύξουν συγκεκριμένη οικονομική πολιτική που τους προτείνεται από το ΔΝΤ.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου ιδρύθηκε το 1995 και έχει 164 κράτη μέλη. Βασικός σκοπός του είναι η τήρηση των αρχών και κανόνων του ελεύθερου εμπορίου με σκοπό την διατήρηση μειωμένων συγκριτικά τιμών στα αγαθά λόγω της έλλειψης δασμών ή οποιουδήποτε είδους φραγμών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) δημιουργήθηκε το 1993, μετά την υπογραφή της συνθήκης του Maastricht το 1992. Η προσπάθεια όμως για την δημιουργία μιας οργάνωσης ευρωπαϊκών κρατών είχαν ξεκινήσει από το 1957 με την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Ε.Ο.Κ.) με έξι χώρες-μέλη: το Βέλγιο, την Δυτική Γερμανία, την Ιταλία, τη Γαλλία, το Λουξεμβούργο και την Ολλανδία. Σκοπός ήταν η κατάργηση των δασμών στις εμπορικές συναλλαγές ανάμεσα σε αυτές τις χώρες. Η ΕΟΚ εξελίχθηκε στην σημερινή Ε.Ε. με 28 κράτη-μέλη, με βασικούς στόχους την ευρύτερη οικονομική συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών, την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας και την προστασία μέσω της ευρωπαϊκής νομοθεσίας των δικαιωμάτων και της ασφάλειας των ευρωπαίων πολιτών²².

Οι παραπάνω είναι μόνο μερικοί από τους κυβερνητικούς οργανισμούς που προωθούν την παγκοσμιοποίηση μέσα από την οικονομική, εμπορική ή άλλου είδους συνεργασία. Όσον αφορά τους μη κυβερνητικούς οργανισμούς, αυτοί στην σύγχρονη μορφή τους εμφανίστηκαν στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Πολλές φορές λαμβάνουν συμβουλευτικό ρόλο σε κυβερνητικούς οργανισμούς ή τον ρόλο μοχλού πίεσης μέσω του ακτιβισμού, για την λήψη συγκεκριμένων αποφάσεων, συνδιαμορφώνοντας πολιτικές σε διεθνές επίπεδο. Χαρακτηρίζονται από τον εθελοντισμό για την προώθηση των κοινών συμφερόντων ειδικών ομάδων ή την προώθηση ιδεών με χαρακτηριστικά παραδείγματα την Διεθνή Αμνηστία, την Greenpeace, την WWF κ.α.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί η συμβολή στην παγκοσμιοποίηση, του θεσμού των Διεθνών Δικαστηρίων, τα οποία πρωτοεμφανίστηκαν μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

²² Cheng, D.S.Y. (2014) Contributions of International Organizations towards Globalization in the 21st Century. *The Journal of Global Business Management*, Vol 10, pp. 94-103

Τέτοια δικαστήρια είναι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο κ.α.²³

2.4 : Δείκτες μέτρησης της παγκοσμιοποίησης

Η μέτρηση της παγκοσμιοποίησης είναι μια απαιτητική διαδικασία, καθώς η ίδια η φύση της δημιουργεί δυσκολίες στην μέτρησή της, αφού αφορά όπως αναλύθηκε παραπάνω πολυάριθμους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, ενώ ακόμη και οι διατυπώσεις που έχουν γίνει σχετικά με την έννοια-ορισμό της παγκοσμιοποίησης είναι και αυτές δεκάδες αν όχι εκατοντάδες.

Από πολλούς διατυπώνεται η άποψη πως είναι πρακτικά αδύνατη η μέτρηση της παγκοσμιοποίησης λόγω αυτής της πολυπλοκότητας. Όπως και για το θεωρητικό πλαίσιο και τους ορισμούς που έχουν δοθεί έτσι και για την μέτρηση της παγκοσμιοποίησης, οι προσπάθειες που έχουν γίνει ώστε να δημιουργηθεί μια τυπολογία είναι αρκετές²⁴.

Οι δείκτες μέτρησης που χρησιμοποιούνται χωρίζονται σε απλούς και σύνθετους. Ξεκινώντας με τους απλούς δείκτες, αυτοί επικεντρώνονται στην οικονομική παγκοσμιοποίηση και χωρίζονται σε *de jure* (εκ του δικαίου) και *de facto* (κατά την πραγματικότητα) δείκτες. Στην πρώτη περίπτωση συγκαταλέγονται μέτρα που αφορούν τον μέσο όρο των εμπορικών δασμών που επιβάλλονται σε αγαθά και υπηρεσίες καθώς και μέτρα που αφορούν τους περιορισμούς στην διακίνηση των κεφαλαίων. Συνολικά δηλαδή μετρούνται οι περιοριστικοί παράγοντες. Στους *de facto* δείκτες συγκαταλέγονται στοιχεία που αφορούν το πόσο ανοιχτή είναι η οικονομία, μετρώντας συγκεκριμένα την σχέση εισαγωγών εξαγωγών ως προς το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ). Επίσης, μέτρα που αφορούν τις ακαθάριστες ροές κεφαλαίων (εισροές και εκροές) ως προς το ΑΕΠ, τις Ξένες Άμεσες Επενδύσεις (ΞΑΕ) και τον λόγο των ξένων περιουσιακών στοιχείων ως προς το ΑΕΠ²⁵.

Η δημιουργία σύνθετων δεικτών στους οποίους συγκαταλέγονται οι επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης και σε άλλους τομείς εκτός της οικονομίας, είναι μια προσπάθεια σχετικά πρόσφατη η οποία ξεκίνησε γύρω στο 2000. Πρώτη χρονικά προσπάθεια ήταν αυτή του Α.Τ.Κenay. Ο δείκτης αυτός μετρά τέσσερα χαρακτηριστικά της οικονομίας:

²³ Thomas, George M. (2007) *Globalization: The Major Players*. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 93-97

²⁴ Zinkina, Julia and Korotayev, Andrey (2013) *Measuring Globalization*. *Campus-Wide Information Systems*, Vol.30, pp. 321-339

²⁵ Samimi Parisa et.al. (2011) *Globalization Measurement: Notes on Common Globalization Indexes*. *Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology*, Vol. 1, pp.1-20

- 1) Διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών
- 2) Παράγοντες χρηματοδότησης της οικονομίας (π.χ. ΞΑΕ)
- 3) Ανθρώπινος παράγοντας (π.χ. τουριστική κίνηση)
- 4) Προσβασιμότητα στο διαδίκτυο

Ένας ακόμη δείκτης είναι ο KOF που αναπτύχθηκε από τον Axel Dreher και πήρε το όνομά του από το KOF-Ελβετικό Οικονομικό Ίδρυμα και ο οποίος μετρά κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης. Αναλυτικότερα:

- 1) Για την μέτρηση της επίδρασης της παγκοσμιοποίησης στην κοινωνία χρησιμοποιούνται μέτρα που αφορούν την τουριστική κίνηση, των αριθμών ξένων κατοίκων σε μια χώρα κ.α.

- 2) Για την μέτρηση της οικονομικής παγκοσμιοποίησης χρησιμοποιούνται δείκτες που αφορούν το εμπόριο, τις ΞΑΕ, τους εμπορικούς δασμούς κ.α.

- 3) Για την επίδραση της παγκοσμιοποίησης στον τομέα της πολιτικής χρησιμοποιούνται δείκτες που αφορούν τον αριθμό των πρεσβειών που υπάρχουν σε μια χώρα, συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς κ.α.

Τρίτος χρονικά δείκτης που αναπτύχθηκε είναι ο GSGR που πρωτοχρησιμοποιήθηκε το 2002 και πήρε το όνομά του από το Κέντρο για την Μελέτη της Παγκοσμιοποίησης και της Περιφερειοποίησης του Warwick. Ο δείκτης αυτός εισάγει επιπλέον τρόπους μέτρησης της κοινωνικής παγκοσμιοποίησης σε σχέση με τους παραπάνω δείκτες όπως είναι: η διεθνής επικοινωνία μέσω ταχυδρομείου, η διακίνηση ξένων εφημερίδων, βιβλίων και ταινιών κ.α. Περιλαμβάνει στοιχεία για τη χρονική περίοδο 1982-2004.

Το 2008 δημοσιεύεται ένας ακόμη σύνθετος δείκτης με την ονομασία Maastricht Globalization Index (MGI), ο οποίος εισάγει επιπλέον μέτρα που αφορούν τις στρατιωτικές δαπάνες αγοράς εξοπλισμών από άλλες χώρες και μέτρα που αφορούν την επίδραση της παγκοσμιοποίησης στο περιβάλλον²⁶. Είναι χαρακτηριστικό πως είναι ο μοναδικός δείκτης που μετρά τις περιβαλλοντικές επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης²⁷.

Το 2009 αναπτύχθηκε ο δείκτης της Ernst & Young ο οποίος βασίζεται σε πέντε βασικούς πυλώνες. Ελευθερία στο εμπόριο, ροές κεφαλαίων, ανταλλαγές τεχνολογίας και

²⁶ Zinkina, Julia and Korotayev, Andrey (2013) Measuring Globalization. *Campus-Wide Information Systems*, Vol.30, pp. 321-339

²⁷ Samimi Parisa et.al. (2011) Globalization Measurement: Notes on Common Globalization Indexes. *Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology*, Vol. 1, pp.1-20

ιδεών, κινητικότητα της εργασίας, πολιτιστική ολοκλήρωση. Περιλαμβάνει στοιχεία για 60 χώρες και για την περίοδο 1995-2016.²⁸

Οι παραπάνω είναι κάποιοι από τους πολυάριθμους απλούς και σύνθετους δείκτες που χρησιμοποιούνται για την μέτρηση της παγκοσμιοποίησης. Σύμφωνα με τους Gygli et.al. (2019), ο δείκτης KOF είναι ο πιο δημοφιλής. Περιλαμβάνει στοιχεία για 203 χώρες και για την περίοδο 1970 έως 2016, ενώ έχει χρησιμοποιηθεί σε 120 μελέτες.²⁹ Ακόμη σύμφωνα με τους Samimi et.al. (2011), ο δείκτης KOF είναι ο ιδανικός την μέτρηση της παγκοσμιοποίησης όταν η έρευνα επικεντρώνεται σε θέματα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά ενώ ειδικά για τα δύο πρώτα περιλαμβάνει μεγαλύτερο αριθμό δεδομένων σε σχέση με άλλους δείκτες. Παρ' όλα αυτά πρέπει να σημειωθεί ότι η χρήση του εκάστοτε δείκτη εξαρτάται από τον τομέα της παγκοσμιοποίησης με τον οποίο καταπιάνεται η κάθε έρευνα.

Οι σύνθετοι δείκτες παρά την χρησιμότητά τους και την ποικιλία μεγεθών που απεικονίζουν παρουσιάζουν ορισμένα προβλήματα. Ένα από αυτά είναι ο μεγάλος αριθμός μεγεθών που παρακολουθούνται σε σχέση με την παγκοσμιοποίηση ο οποίος δημιουργεί και την απαίτηση για ολοκληρωμένες ποσοτικά και χρονικά καταγραφές από τις χώρες που παρακολουθούνται, ενώ λόγω της πολυπλοκότητάς τους οι δείκτες καθίστανται περισσότερο δυσνόητοι.³⁰ Επιπλέον ένα ακόμη πρόβλημα εντοπίζεται στην μεταβλητότητα και τις αποκλίσεις που προκύπτουν στα αποτελέσματα όταν συγκρίνουμε μεταξύ τους δύο ή περισσότερους δείκτες, αλλά και στην αδυναμία να εντοπιστεί η αλληλεξάρτηση μεταξύ διαφορετικών ειδών παγκοσμιοποίησης. Για παράδειγμα, ποια είναι η σχέση ανάμεσα στην οικονομική παγκοσμιοποίηση και την παγκοσμιοποίηση των κοινωνιών; Επηρεάζουν η μία την άλλη και πως; Τέλος, ένας αριθμός σύνθετων δεικτών μπορεί να συμφωνούν μεταξύ τους ως προς την προσέγγιση της οικονομικής παγκοσμιοποίησης ή ακόμη και για τις επιδράσεις στον πολιτικό τομέα, αλλά σε τομείς περισσότερο πολύπλευρους και δυσκολότερα μετρήσιμους όπως η κοινωνική παγκοσμιοποίηση ή τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά, υπάρχει έντονη απόκλιση ανάμεσα στους δείκτες και σχετική δυσκολία στην συλλογή τέτοιας φύσης δεδομένων.³¹

²⁸ Zinkina, Julia and Korotayev, Andrey (2013) Measuring Globalization. *Campus-Wide Information Systems*, Vol.30, pp. 321-339

²⁹ Gygli Savina et.al. (2019) The KOF Globalisation Index – revisited. *The Review of International Organizations*, Vol.14 pp. 543-574

³⁰ Samimi Parisa et.al. (2011) Globalization Measurement: Notes on Common Globalization Indexes. *Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology*, Vol. 1, pp.1-20

³¹ Zinkina, Julia and Korotayev, Andrey (2013) Measuring Globalization. *Campus-Wide Information Systems*, Vol.30, pp. 321-339

Κεφάλαιο 3: Οικονομική Παγκοσμιοποίηση

3.1: Οικονομική παγκοσμιοποίηση

Η οικονομική παγκοσμιοποίηση είναι συνυφασμένη με την σύγχρονη οικονομική. Η πλειονότητα των χωρών, πλην κάποιων εξαιρέσεων (κυρίως αναπτυσσόμενων χωρών), αποτελεί μέρος ενός παγκόσμιου οικονομικού δικτύου, μέσω του οποίου οι οικονομίες αλληλοεπιδρούν. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας εκφράζεται τόσο μέσω του δημοσίου τομέα των χωρών (διακρατικός δανεισμός), αλλά και μέσω του ιδιωτικού τομέα μέσω του δανεισμού των εταιρειών, του διεθνούς εμπορίου, των Ξένων Άμεσων Επενδύσεων, της ίδρυσης πολυεθνικών επιχειρήσεων, των επενδύσεων σε ξένες κεφαλαιαγορές των διατραπεζικών συναλλαγών και της διεθνούς κινητικότητας της εργασίας³².

Οι βασικοί παράγοντες που καθορίζουν την παγκοσμιοποίηση μιας οικονομίας είναι: η απελευθέρωση του εμπορίου, η ιδιωτική επιχειρηματικότητα - η οποία μέσα από την ιδιωτική παραγωγή και μακριά από την γραφειοκρατία του δημοσίου αποτελεί το κορυφαίο χαρακτηριστικό της καπιταλιστικής οικονομίας, οι ομαλές συνθήκες ειρήνης στο εσωτερικό και η στρατηγική επιδίωξη για βιώσιμη ανάπτυξη³³.

Είναι σαφές για παράδειγμα, πως η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας επιτρέπει στις ανεπτυγμένες χώρες να επενδύσουν στο εξωτερικό εκμεταλλευόμενες νέες αγορές, οικονομίες κλίμακας χαμηλούς μισθούς κ.α., ενώ από την άλλη δίνεται η δυνατότητα στις αναπτυσσόμενες χώρες υποδοχής να βελτιώσουν τη θέση τους. Η βελτίωση αυτή αφορά και τους θεσμούς όπως η νομοθεσία, η διακυβέρνηση, ο εκσυγχρονισμός του τραπεζικού τομέα κ.α.³⁴

Από την άλλη, ένα ζήτημα που προκύπτει από την παγκοσμιοποίηση των αγορών είναι οι κίνδυνοι μεταδοτικότητας που απορρέουν από την αλληλεξάρτηση μεταξύ των οικονομιών. Για παράδειγμα, η οικονομική απελευθέρωση επέτρεψε την επέκταση τραπεζικών κολοσσών σε νέες τραπεζικές αγορές εκτοπίζοντας και πολλές φορές εξαφανίζοντας το εγχώριο τραπεζικό σύστημα. Η κυριαρχία των ξένων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων κάνει δυσκολότερο των δανεισμό για τις εγχώριες μικρομεσαίες επιχειρήσεις οι

³² Kenen, P.B. (2007) The benefits and risks of financial globalization. *Cato Journal*, Vol. 27, pp. 179-183

³³ Nyamache Tom and Nyambura, Ruth (2013) Globalization, Development and Multi-National Corporations (MNCs): The Kenyan Scenario. *Research Journal of Finance and Accounting*, Vol 4. pp 38-42.

³⁴ Kenen, P.B. (2007) The benefits and risks of financial globalization. *Cato Journal*, Vol. 27, pp. 179-183

οποίες δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στους όρους δανεισμού των τραπεζικών κολοσσών με αποτέλεσμα να κλείνουν.

Η μείωση της επιχειρηματικότητας και η αύξηση της ανεργίας οδηγούν σε μείωση της οικονομικής ανάπτυξης και στο φάσμα της οικονομικής κρίσης. Η οικονομική κρίση αυξάνει τα κόστη του δημοσίου δανεισμού, οδηγώντας τις δανειζόμενες χώρες σε μέτρα λιτότητας, ώστε να υποστηρίξουν τα δάνεια τους ενώ πολλοί ξένοι επενδυτές αποσύρονται από την εγχώρια αγορά. Αποτέλεσμα αυτών είναι οι χώρες που αντιμετωπίζουν τα προβλήματα να αναζητούν εκ νέου ΞΑΕ ώστε να μειώσουν την ανεργία και να οδηγηθούν σε ανάπτυξη ώστε να αντιμετωπίζουν το χρέος τους. Από την μια λοιπόν, υπάρχει ο κίνδυνος της μεταδοτικότητας των χρηματοπιστωτικών κρίσεων λόγω της παγκοσμιοποίησης των αγορών, από την άλλη όμως μέσα από την ίδια την παγκόσμια οικονομική ολοκλήρωση προκύπτουν οι τρόποι αντιμετώπισης.³⁵

Συνοπτικά λοιπόν, η οικονομική παγκοσμιοποίηση αφορά εξ' ορισμού τους τομείς του διεθνούς εμπορίου, των επενδύσεων και της ροής κεφαλαίων, καθώς και των ανθρωπίνων ροών μέσω της μετανάστευσης, με το τελευταίο να αποτελεί ταυτόχρονα και ζήτημα της κοινωνικής παγκοσμιοποίησης.

3.2: Διεθνές εμπόριο και θεωρίες δημιουργίας εμπορικών ενώσεων

Με την έννοια διεθνές εμπόριο αναφερόμαστε στην αγοραπωλησία αγαθών η οποία λαμβάνει χώρα γεωγραφικά μεταξύ διαφορετικών χωρών. Έχουν αναπτυχθεί ιστορικά διαφορετικές θεωρίες οι οποίες προσπαθούν να εξηγήσουν τη δημιουργία τέτοιου είδους εμπορικών σχέσεων.

Η πρώτη χρονικά προσπάθεια ήταν αυτή της θεωρίας του Μερκαντισμού, η οποία βασιζόταν στην αύξηση του πλούτου της μιας χώρας σε βάρος μιας άλλης. Εν συντομία κάθε κράτος προσπαθούσε να αυξήσει τον πλούτο του σε πολύτιμα μέταλλα (τα οποία κατά την περίοδο του 17^{ου}-18^{ου} που αναπτύχθηκε η θεωρία αποτελούσαν τον πλούτο του κάθε έθνους) αυξάνοντας τις εξαγωγές του και μειώνοντας τις εισαγωγές.

Στη συνέχεια, η θεωρία αυτή υπερκεράστηκε από την θεωρία του απόλυτου πλεονεκτήματος που βασίστηκε στις απόψεις των Adam Smith και David Ricardo. Σύμφωνα με αυτή, κάθε χώρα επικεντρώνεται στην παραγωγή αγαθών στα οποία παρουσιάζει αυξημένη παραγωγικότητα και τα οποία μπορεί να παράγει φθηνότερα. Στη συνέχεια εξάγει

³⁵ Westway, J. (2012) Globalization, Transnational Corporations and Human Rights – A New Paradigm. *International Law Research*, Vol. 1, pp. 63-72

ποσότητες αυτών των αγαθών και εισάγει αγαθά στα οποία παρουσιάζουν απόλυτο πλεονέκτημα άλλες χώρες. Βασικό χαρακτηριστικό αυτής της θεωρίας είναι η παραδοχή πως και οι δύο πλευρές επωφελούνται από το διεθνές εμπόριο³⁶.

Στη συνέχεια αναπτύσσεται η θεωρία του David Ricardo η οποία βασίζεται στο συγκριτικό πλεονέκτημα. Κάθε χώρα δηλαδή θα παράγει και θα εξάγει το αγαθό, όχι στο οποίο έχει αυξημένη παραγωγικότητα όπως υποστηρίζει η προηγούμενη θεωρία, αλλά αυτό στο οποίο έχει το μικρότερο κόστος ευκαιρίας³⁷.

Τέλος, έχουν αναπτυχθεί και πιο σύγχρονες θεωρίες δημιουργίας εμπορικών σχέσεων οι οποίες εισάγουν στις εμπορικές σχέσεις έννοιες όπως οι οικονομίες κλίμακας ή την τεχνολογική εξέλιξη και τον κύκλο ζωής του προϊόντος³⁸.

3.2.1: Εμπόδια στις εμπορικές συνεργασίες

Παρά την ύπαρξη ωφελειών και για τις δυο πλευρές που συνεργάζονται μέσω του ελεύθερου διεθνούς εμπορίου, πολλές φορές επιβάλλονται περιορισμοί στις ελεύθερες εμπορικές συναλλαγές ή ακόμα επιδιώκονται αθέμιτες και παράνομες πρακτικές. Τα εμπόδια αυτά συνήθως δημιουργούνται για την προστασία των συμφερόντων συγκεκριμένων ομάδων ή τη βελτίωση συγκεκριμένων δεικτών της οικονομίας. Τέτοιες μορφές εμπορικών περιορισμών και αθέμιτων πρακτικών αποτελούν οι δασμοί, οι ποσοτικοί περιορισμοί, το ντάμπινγκ, τα καρτέλ κ.α.

Οι δασμοί αφορούν την αύξηση της τιμής ενός εισαγόμενου προϊόντος από το κράτος που το εισάγει με αποτέλεσμα αυτό να γίνει πιο ακριβό για τους εγχώριους καταναλωτές. Σκοπός είναι η προστασία της εγχώριας παραγωγής και της στροφής της εγχώριας κατανάλωσης, από τα εισαγόμενα προϊόντα που πλέον είναι πιο ακριβά, σε αυτά που παράγονται από παραγωγούς εντός της χώρας.

Οι ποσοτικοί περιορισμοί αφορούν τον καθορισμό ποσοτικών ορίων στις ποσότητες που εισάγει ή εξάγει ένα κράτος. Πολύ συχνά χρησιμοποιούνται για την προστασία της εγχώριας παραγωγής.

Ντάμπινγκ είναι η διαδικασία κατά την οποία ένα αγαθό πωλείται φθηνότερα σε μια χώρα εξαγωγής σε σχέση με το εσωτερικό της χώρας στην οποία παράγεται. Το φαινόμενο αυτό δημιουργείται ως αποτέλεσμα επιθετικής πολιτικής απέναντι στον ανταγωνισμό στην

³⁶ Παπάζογλου, Χ. (2010) *Εισαγωγή στη Διεθνή Οικονομική*, Αθήνα, Εκδόσεις Συμεών, σελ.1-4

³⁷ Krugman P. και Obstfeld M. (2002) *Διεθνής Οικονομική: Θεωρία και Πολιτική*, Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική Τόμος Α, σελ. 43-44

³⁸ Παπάζογλου, Χ. (2010) *Εισαγωγή στη Διεθνή Οικονομική*, Αθήνα, Εκδόσεις Συμεών, σελ.55-69

χώρα εξαγωγής, ή ως αποτέλεσμα μονοπωλιακής δύναμης στο εσωτερικό (δηλαδή αγαθό ακριβό στο εσωτερικό) και ανταγωνισμού στις ξένες αγορές (δηλαδή το ίδιο αγαθό είναι πιο φθινό στη χώρα εξαγωγής). Το ντάμπινγκ πολλές φορές αντιμετωπίζεται με την επιβολή δασμών.

Τα καρτέλ είναι ομάδες παραγωγών οι οποίοι σιωπηρά και παράνομα τις περισσότερες φορές, λειτουργούν από κοινού για την χειραγώγηση τιμών και ποσοτήτων που παράγονται με σκοπό την μεγιστοποίηση των κερδών τους. Τα καρτέλ δεν αποτελούν πάντα παράνομες διαδικασίες (βλ. ΟΠΕΚ)³⁹.

Τα παραπάνω αποτελούν μόνο κάποιους από τους περιοριστικούς παράγοντες στην ελεύθερη εμπορική συνεργασία μεταξύ κρατών, που αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της οικονομικής τους αλληλεξάρτησης στα πλαίσια της ελεύθερης οικονομίας και του σύγχρονου παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των επιπτώσεων που έχει η επιβολή περιορισμών στον διεθνές εμπόριο είναι η περίπτωση του εμπορικού πολέμου που κηρύχθηκε πρόσφατα ανάμεσα σε Κίνα και ΗΠΑ. Η αύξηση των δασμών που επιδιώκουν οι ΗΠΑ σε προϊόντα εισαγωγής από την Κίνα αναμένεται να έχει σοβαρές επιπτώσεις και στις δύο πλευρές και σύμφωνα με αρκετά σενάρια θα οδηγήσουν σε αντίστοιχα μέτρα από την πλευρά της Κίνας. Χαρακτηριστικά, μετά την επιβολή των δασμών αναμένεται πτώση του ρυθμού ανάπτυξης και για τις δύο χώρες κατά 0.1% με 0.2%. Το πρόβλημα δεν αφορά μόνο τις κινέζικες επιχειρήσεις που εξάγουν στην Κίνα, αλλά και Αμερικανούς κολοσσούς όπως η Apple, μέρος της παραγωγής της οποίας γίνεται στην Κίνα και εισάγεται στη συνέχεια στις ΗΠΑ⁴⁰.

3.3: Ξένες Άμεσες Επενδύσεις και Πολυεθνικές επιχειρήσεις

Βασικός παράγοντας της παγκοσμιοποίησης των οικονομιών είναι η διασύνδεση τους μέσω των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Με δεδομένο τους πολυάριθμους ορισμούς που έχουν δοθεί για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, θα μπορούσαμε να ορίσουμε ως πολυεθνικές επιχειρήσεις, τις επιχειρήσεις, οι οποίες αναπτύσσουν ένα μεγάλο μέρος των δραστηριοτήτων τους σε περισσότερες από μία χώρες, με μία κεντρική έδρα διοίκησης. Επομένως, προϋπόθεση είναι η ύπαρξη παραπάνω από δύο παραγωγικών μονάδων, οι οποίες πρέπει να βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες, και η εταιρεία να κατέχει όλο ή μέρος του

³⁹ Παπάζογλου, Χ. (2010) *Εισαγωγή στη Διεθνή Οικονομική*, Αθήνα, Εκδόσεις Συμμένων, σελ.73-92

⁴⁰ Khan, N.I. (2019) Global Trade War and its impact on Trade and Growth: War between USA, China and EU. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering*, Vol. 8, pp. 934-942

μετοχικού κεφαλαίου της θυγατρικής που βρίσκεται στο εξωτερικό, καθώς επίσης και να την ελέγχει.

Άλλα είδη επιχειρήσεων, που έχουν παραγωγικές μονάδες σε διαφορετικές χώρες, είναι οι διεθνείς επιχειρήσεις. Οι διεθνείς επιχειρήσεις απασχολούνται με το διεθνές εμπόριο, όπως είναι οι εισαγωγές και εξαγωγές, και η κυριότερη διαφορά τους με τις πολυεθνικές είναι ότι δεν επενδύουν και δεν αναπτύσσουν δραστηριότητες στις υπόλοιπες χώρες, παρά μόνο στη χώρα καταγωγής τους. Συγκεκριμένα, αποτελούνται από μια ομάδα ανθρώπων που εργάζονται μαζί για μια αιτία, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα ή η περιβαλλοντική ασφάλεια, ενώ αυτό που έχουν κοινό είναι ότι εργάζονται στα διεθνή σύνορα και χρηματοδοτούνται συνήθως μέσω εταιρικής γενέτειρας, δωρεές μελών ή χρηματοδοτήσεις από εθνικά κράτη.⁴¹

Μια παγκόσμια επιχείρηση, όπως και η πολυεθνική, δραστηριοποιείται σε πολλές χώρες, με τη διαφορά ότι δεν έχει επίσημη έδρα και αποτελείται από αυτόνομες μονάδες, οι οποίες ανήκουν στην παγκόσμια επιχείρηση. Η επιχείρηση χρησιμοποιεί τα ίδια συστατικά και διαδικασίες παραγωγής, ανεξάρτητα από την τοπική κουλτούρα και τρόπο λειτουργίας, χρησιμοποιώντας με αυτό τον τρόπο, την ίδια εικόνα και διατηρώντας τα χαρακτηριστικά για τα οποία τα προϊόντα της εταιρείας τους είναι δημοφιλή. Σε ένα παγκόσμιο μοντέλο, η επιχείρηση δεν προσαρμόζεται στις τοπικές προδιαγραφές, αλλά επιβάλλει το υπάρχον επιχειρηματικό της μοντέλο στις χώρες όπου δραστηριοποιείται. Η μόνη εξαίρεση στο πλαίσιο του παγκόσμιου μοντέλου είναι η προσέγγιση μάρκετινγκ για την προώθηση των πωλήσεων σε μεμονωμένες χώρες. Πωλούνται τα ίδια προϊόντα και υπηρεσίες σε κάθε αγορά.⁴²

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις αποτελούν κομμάτι της ευρύτερης έννοιας των Ξένων Άμεσων Επενδύσεων. Ως Ξένες Άμεσες Επενδύσεις ορίζεται η ίδρυση θυγατρικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό, οι οποίες είναι μερικώς ή ολικώς ιδιοκτησία μιας μητρικής επιχείρησης. Το κατώτατο όριο συμμετοχής στην θυγατρική επιχείρηση καθορίζεται στο 10% των δικαιωμάτων ψήφου σε αυτή και την ύπαρξη μακροχρόνιου ενδιαφέροντος από τον επενδυτή.⁴³ Οι Ξένες Άμεσες Επενδύσεις περιλαμβάνουν τη μεταφορά πέρα από τα εθνικά σύνορα ενός πακέτου παραγωγικών πόρων, είτε υλικών (π.χ. μετοχικό κεφάλαιο

⁴¹ <https://bizfluent.com/info-12079644-differences-between-international-organizations-multinational-corporations.html>

⁴² <https://smallbusiness.chron.com/global-company-vs-multinational-company-35107.html>

⁴³ MAIN CONCEPTS AND DEFINITIONS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT (2008), OECD BENCHMARK DEFINITION OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT: FOURTH EDITION, Ανακτήθηκε από: <https://www.oecd.org/daf/inv/investmentstatisticsandanalysis/40193734.pdf>

παραγωγικοί συντελεστές, πρώτες ύλες) είτε άυλων (πχ τεχνογνωσία οργάνωσης της παραγωγής, marketing).

Οι επιχειρήσεις καθίστανται πολυεθνικές μέσω των Ξένων Άμεσων Επενδύσεων (ΞΑΕ) στο εξωτερικό, κάτι το οποίο επιτυγχάνεται είτε μέσω συγχωνεύσεων και εξαγορών είτε μέσω δημιουργίας θυγατρικών επιχειρήσεων.

Ένας λοιπόν, από του βασικούς τρόπους υλοποίησης ΞΑΕ είναι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις. Υπάρχει ένας ισχυρός δεσμός ανάμεσα στις ΞΑΕ και στις πολυεθνικές επιχειρήσεις, ο οποίος υποδηλώνει πως μια επιχείρηση εξελίσσεται σε πολυεθνική όταν προβαίνει σε ΞΑΕ⁴⁴.

Προσπαθώντας να αντιληφθούμε καλύτερα τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, θα πρέπει πρώτα να απαντήσουμε σε δύο βασικά ερωτήματα. Το πρώτο ερώτημα είναι γνωστό και ως "το ζήτημα της εγκατάστασης" και αφορά το γιατί ένα αγαθό να παράγεται σε περισσότερες από μια χώρες. Το δεύτερο είναι το "ζήτημα της εσωτερίκευσης" και έχει να κάνει με το γιατί ένα αγαθό να παράγεται από μια επιχείρηση και όχι από περισσότερες⁴⁵.

Όσον αφορά το ζήτημα της εγκατάστασης, οι βασικοί λόγοι που οδηγούν μια επιχείρηση στην παραγωγή ενός αγαθού σε άλλη ή σε άλλες χώρες είναι οι πόροι και τα κόστη μεταφοράς. Όσον αφορά από την άλλη το ζήτημα της εσωτερίκευσης της παραγωγής, το βασικό ερώτημα που τίθεται είναι γιατί είναι πιο επικερδείς οι συναλλαγές όταν αυτές εκτελούνται στο εσωτερικό της επιχείρησης και όχι μέσω της αγοράς. Μια απάντηση στο παραπάνω ερώτημα έχει να κάνει με την μεταφορά της τεχνολογίας. Για παράδειγμα, η ύπαρξη τεχνογνωσίας από μια επιχείρηση, την οποία εφαρμόζει στα διάφορα στάδια παραγωγής, οδηγεί την επιχείρηση στην ίδρυση θυγατρικών παρά στην πώληση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας της τεχνολογίας, στην οποία ενέχονται και θέματα κατοχύρωσης αλλά και νόμιμης αντιγραφής από ανταγωνιστές. Από την άλλη, τίθεται και το ζήτημα της κάθετης συγκέντρωσης. Αν λοιπόν μια επιχείρηση παράγει ένα αγαθό το οποίο αποτελεί ενδιάμεσο προϊόν για την παραγωγική διαδικασία μιας δεύτερης επιχείρησης, υπάρχει πολλές φορές ο κίνδυνος συγκρούσεων, όπως για παράδειγμα αν η πρώτη επιδιώκει υψηλή τιμολογιακή πολιτική ενώ η δεύτερη μείωση των τιμών, ή αν εντοπίζονται προβλήματα

⁴⁴ Moosa I. (2002), *Foreign Direct Investment: Theory, Evidence and Practice*, Εκδόσεις PALGRAVE, New York, pp. 1

⁴⁵ Krugman P. και Obstfeld M. (2002) *Διεθνής Οικονομική: Θεωρία και Πολιτική*, Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική Τόμος Α, σελ. 250

συντονισμού ανάμεσα στις δύο επιχειρήσεις. Έτσι, πολλές φορές θεωρείται προτιμότερο να γίνει καθετοποίηση της παραγωγής μέσω της ενσωμάτωσης των δύο επιχειρήσεων.⁴⁶

Τα παραπάνω λοιπόν, οδηγούν έναν επενδυτή να προβεί σε ΞΑΕ μέσω της ίδρυσης μιας πολυεθνικής ή μετάλλαξης της ήδη υπάρχουσας επιχείρησης σε πολυεθνική. Πολυεθνική ονομάζεται η επιχείρηση η οποία περιλαμβάνει τη μητρική επιχείρηση και την θυγατρική της σε ξένο ως προς τη μητρική έδαφος. Μητρική ονομάζεται η επιχείρηση η οποία ελέγχει κεφάλαια άλλων επιχειρήσεων σε διαφορετικές χώρες, κυρίως μέσω ελέγχου ενός ποσοστού των ίδιων κεφαλαίων τους. Θυγατρική είναι εκείνο το κομμάτι μιας Πολυεθνικής, το οποίο ελέγχει ένας επενδυτής, κάτοικος άλλης χώρας και ο οποίος συμμετέχει στη διοίκηση της. Τα βασικά χαρακτηριστικά που συναντά κανείς στις πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι: η τάση να επεκτείνονται κυρίως σε μεγάλες ή αναπτυσσόμενες οικονομίες, να ελκύονται από ολιγοπωλιακές ή μονοπωλιακές συνθήκες, να χρησιμοποιούν σύγχρονα μέσα παραγωγής, να επικεντρώνονται στην παραγωγή προϊόντων, σύγχρονων και καινοτόμων και να επιδιώκουν την πλήρη ή κατά πλειοψηφία κυριότητα των θυγατρικών τους.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, οι βασικές διαφορές ανάμεσα σε μια πολυεθνική και μια επιχείρηση που δραστηριοποιείται μόνο μέσα σε μια χώρα, έχουν να κάνουν κυρίως με τις δαπάνες για έρευνα και τεχνολογία αλλά και διαφήμιση, το μέγεθος της επιχείρησης, τη δραστηριότητα της επιχείρησης στον τομέα του διεθνούς εμπορίου και την ύπαρξη οικονομιών κλίμακας.⁴⁷

3.3.1: Διοικητική δομή των Πολυεθνικών Επιχειρήσεων

Η οργάνωση και η διοικητική δομή των Πολυεθνικών επιχειρήσεων αποτελεί ένα περίπλοκο αλλά μείζονος σημασίας κομμάτι της λειτουργίας τους. Η οργανωτική δομή και οι στρατηγικές της ΠΕ διαφοροποιούνται από τη δυναμική του περιβάλλοντος στο οποίο δραστηριοποιείται και από τους ίδιους τους στόχους της. Σε γενικές γραμμές, οι παράγοντες που επηρεάζουν την οργάνωση και δομή των ΠΕ χωρίζονται σε εσωτερικούς και εξωτερικούς. Οι εξωτερικοί παράγοντες αφορούν κυρίως χαρακτηριστικά εξωτερικά της επιχείρησης που δεν ελέγχει η ίδια όπως κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες, νομοθεσία κ.α., ενώ οι εσωτερικοί παράγοντες αφορούν την ίδια την επιχείρηση και διαμορφώνονται κυρίως

⁴⁶ Krugman P. και Obstfeld M. (2002) *Διεθνής Οικονομική: Θεωρία και Πολιτική*, Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική Τόμος Α, σελ. 250-252

⁴⁷ Moosa I. (2002), *Foreign Direct Investment: Theory, Evidence and Practice*, Εκδόσεις PALGRAVE, New York, pp. 1

από τους στόχους που έχει θέσει, το μάρκετινγκ και την αλληλεπίδραση με τους πελάτες-καταναλωτές.

Η οργανωτική δομή της επιχείρησης έχει να κάνει με το πως οι ευθύνες και εργασίες της επιχείρησης διαμοιράζονται και συντονίζονται και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κατόχων των διαφόρων θέσεων. Η οργανωτική δομή μιας επιχείρησης χαρακτηρίζεται από τον βαθμό τυποποίησης των διαδικασιών, τη συγκέντρωση των εξουσιών και τον έλεγχο. Η τυποποίηση της οργανωτικής δομής έχει να κάνει με το πόσο αυστηρά, οι κανονισμοί που διέπουν την οργανωτική δομή και τα επίπεδα λειτουργίας, οριοθετούν τα καθήκοντα των εργαζομένων. Συνεπώς, σε ένα εργασιακό περιβάλλον με υψηλή τυποποίηση στις δομές του, καθορίζονται σαφώς και αυστηρά τα καθήκοντα, η εργασία, οι ευθύνες κτλ. των εργαζομένων, ενώ ένα περιβάλλον με χαμηλή τυποποίηση αφήνει περισσότερο χώρο για αλληλεπίδραση, πρωτοβουλία και δημιουργικότητα. Η συγκέντρωση αφορά το επίπεδο της δομής στο οποίο παίρνονται οι αποφάσεις. Όταν αυτές λαμβάνονται στα χαμηλά επίπεδα, τότε η διοίκηση χαρακτηρίζεται αποκεντρωμένη, ενώ όταν λαμβάνεται στα υψηλά επίπεδα χαρακτηρίζεται από υψηλή συγκέντρωση. Τέλος το συστατικό του ελέγχου έχει να κάνει με την παρακολούθηση, την στοχοθεσία και τον επαναπροσδιορισμό των λειτουργιών.⁴⁸

Επιπλέον, η διοικητική και οργανωτική δομή της ΠΕ διαμορφώνονται ανάλογα με το περιβάλλον στο οποίο απευθύνονται. Η αγορά στην οποία δραστηριοποιείται η ΠΕ μπορεί να χαρακτηρίζεται από δυνατούς συνδέσμους με αγορές άλλων χωρών (δηλαδή τάσεις για διεθνή ολοκλήρωση) ή το αντίθετο (δηλαδή εσωτερική αγορά με διαφοροποιήσεις από τις διεθνείς τάσεις). Έτσι το περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιείται η ΠΕ μπορεί να έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά :

α. Παγκόσμιο περιβάλλον με υψηλή ροπή προς τη διεθνή ολοκλήρωση και χαμηλή εσωτερική διαφοροποίηση. Σε αυτή τη μορφή οργάνωσης η λήψη αποφάσεων χαρακτηρίζεται από υψηλή συγκέντρωση και ισχυρό έλεγχο στις δομές.

β. Πολυεθνικό περιβάλλον με υψηλή εσωτερική διαφοροποίηση και χαμηλή τάση διεθνούς ολοκλήρωσης. Σε αυτή την μορφή οργάνωσης που εφαρμόζονταν κυρίως προπολεμικά η διοίκηση της επιχείρησης είχε αποκεντρωμένο χαρακτήρα λόγω της διαφοροποίησης των εσωτερικών αγορών και ο έλεγχος και συντονισμός βασιζόταν κυρίως στις προσωπικές σχέσεις μεταξύ των διαχειριστών μητρικής-θυγατρικής.

⁴⁸ Quangyen, Tran and Yezhuang Tian (2013) Organizational Structure: Influencing Factors and Impact on a Firm. *American Journal of Industrial and Business Management*, Vol. 3, pp 229-236

γ. Διακρατικό περιβάλλον με υψηλή ροπή προς τη διεθνή ολοκλήρωση και υψηλή εσωτερική διαφοροποίηση. Σε αυτή τη μορφή αγοράς έχουμε συνδυασμό υψηλής συγκέντρωσης και αποκέντρωσης της λήψης αποφάσεων. Δεν υπάρχει πλέον η άρχουσα μητρική και οι εξαρτώμενες θυγατρικές αλλά ένα σύνολο διαφοροποιημένων και σε πολλές περιπτώσεις αυτόνομων κέντρων.

δ. Διεθνές περιβάλλον με χαμηλή διεθνή ολοκλήρωση και χαμηλή εσωτερική διαφοροποίηση. Αυτή η μορφή οργάνωσης πρωτοεμφανίστηκε μεταπολεμικά και η διαδικασία λήψης αποφάσεων διατηρείται σε ένα μέσο επίπεδο που δεν χαρακτηρίζεται ούτε αποκεντρωμένο ούτε από υψηλή συγκέντρωση.⁴⁹

Όσον αφορά τις σχέσεις ανάμεσα στη μητρική επιχείρηση και τη θυγατρική της και την οργάνωση των διοικητικών δομών ανάμεσά τους, διαμορφώνονται και αυτές ανάλογα με το περιβάλλον της χώρας που "φιλοξενεί" τη θυγατρική :

α. Σε περιβάλλοντα με μειωμένο ανταγωνισμό και χαμηλό επίπεδο σε εθνικούς πόρους, επιβάλλεται συγκέντρωση εξουσιών και χαμηλό επίπεδο τυποποίησης (δηλ. κανονισμών και γραφειοκρατίας)

β. Σε περιβάλλοντα με υψηλό ανταγωνισμό και χαμηλό επίπεδο εθνικών πόρων, επιβάλλεται ένα μέσο στάδιο συγκέντρωσης και χαμηλό επίπεδο τυποποίησης.

γ. Σε περιβάλλοντα με υψηλό ανταγωνισμό και υψηλό επίπεδο εθνικών πόρων, επιβάλλεται χαμηλή συγκέντρωση και ένα μέσο επίπεδο τυποποίησης.

Συνοψίζοντας, η διοικητική δομή και η οργάνωση μιας ΠΕ είναι ένας περίπλοκος μηχανισμός. Η βιβλιογραφία προτάσσει απλουστευμένες δομές και στρατηγικές από τη μία και πολύπλοκους μηχανισμούς και πολυδιάστατους από την άλλη, λαμβάνοντας υπόψιν τους παράγοντες που αναλύθηκαν παραπάνω και αφορούν το εσωτερικό της επιχείρησης και το περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιείται.⁵⁰

3.3.2: Ανθρώπινο δυναμικό και πολιτισμικά χαρακτηριστικά των Πολυεθνικών Επιχειρήσεων

Ένα σημαντικό κομμάτι της επιτυχούς οργάνωσης και λειτουργίας των πολυεθνικών επιχειρήσεων αφορά τη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού τους. Την επιλογή, την εκπαίδευση, την διαχείριση, τα κίνητρα, τις ανθρώπινες και εργασιακές σχέσεις. Έτσι, έχουν

⁴⁹ Ali Shah, Fayaz et al., (2012) A Critical Review of Multinational Companies, Their Structures and Strategies and Their Link with International Human Resource Management. *IOSR Journal of Business and Management*, Vol.3, pp 28-37

⁵⁰ Ghoshal, Sumantra and Nohria, Nitin (1993) Horses for Courses: Organizational Forms for Multinational Corporations. *Sloan Management Review*, Vol. 34, pp. 23-35

αναπτυχθεί τρεις βασικές τάσεις που αφορούν μια ΠΕ με εργατικό δυναμικό διαφόρων εθνικοτήτων:

α. Η εθνοκεντρική τάση όπου οι ΠΕ απασχολούν κυρίως εργαζόμενους της εθνικότητας της μητρικής επιχείρησης.

β. Η πολυκεντρική τάση όπου οι ΠΕ απασχολούν κυρίως εργαζόμενους κυρίως από τις χώρες στις οποίες βρίσκονται οι θυγατρικές τους.

γ. Η γεωκεντρική τάση όπου οι ΠΕ απασχολούν κυρίως εργαζόμενους κυρίως με βάση τις ικανότητες τους και χωρίς να λαμβάνουν υπόψη την εθνικότητα τους.

Έτσι λαμβάνοντας υπόψιν το περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιείται η ΠΕ όπως αναλύθηκε στην προηγούμενη ενότητα, σε παγκόσμιο και διεθνές περιβάλλον οι ΠΕ εφαρμόζουν την εθνοκεντρική προσέγγιση, σε πολυεθνικό περιβάλλον οι ΠΕ εφαρμόζουν την πολυκεντρική προσέγγιση και σε διακρατικό περιβάλλον οι ΠΕ εφαρμόζουν την γεωκεντρική προσέγγιση.⁵¹

Ένα άλλο σημαντικό κομμάτι που αφορά το προσωπικό των ΠΕ έχει να κάνει με την επιλογή των διευθυντικών στελεχών. Έτσι, οι ΠΕ έχουν την επιλογή να χρησιμοποιήσουν στις θυγατρικές τους διευθυντικά στελέχη που προέρχονται από την τοπική αγορά εργασίας ή στελέχη που προέρχονται από την χώρα έδρα της μητρικής επιχείρησης.

Σε αυτήν την διαδικασία επιλογής οι ΠΕ συνήθως τείνουν να επιλέγουν διευθυντικά στελέχη από την χώρα εγκατάστασης της θυγατρικής όταν το οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται ως αβέβαιο (αναπτυσσόμενες οικονομίες) και δεν υπάρχει ιδιαίτερη έμφαση σε έρευνα και τεχνολογία. Το πλεονέκτημα που αποκομίζουν οι ΠΕ από αυτήν την επιλογή, έχει να κάνει με την καλύτερη οργάνωση της παραγωγής και των δικτύων πωλήσεων, εξαργυρώνοντας τις γνώσεις των ντόπιων διευθυντικών στελεχών για την εγχώρια αγορά (π.χ. προμηθευτές).

Έτσι, οι πολιτικές που ακολουθούνται διαφέρουν ανάλογα με το περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιείται η ΠΕ σε παγκόσμιο και διεθνές περιβάλλον.

Όπως προαναφέρθηκε λοιπόν, οι ΠΕ επιλέγουν το προσωπικό τους βασίζόμενες σε παραμέτρους που αφορούν κυρίως το περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιούνται. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, το εργατικό δυναμικό των ΠΕ να αποτελείται από άτομα διαφορετικών πολιτισμικών και άλλων χαρακτηριστικών. Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζει μια ΠΕ όσον αφορά το ανθρώπινο δυναμικό της είναι η γλωσσικές διαφορές, οι πολιτισμικές

⁵¹ Ali Shah, Fayaz et al. (2012) A Critical Review of Multinational Companies, Their Structures and Strategies and Their Link with International Human Resource Management. *IOSR Journal of Business and Management*, Vol.3, pp 28-37

διαφορές, και οι διαφορές στις ζώνες ώρας. Η βασικότερη ίσως πολιτισμική διαφορά μεταξύ των ατόμων του εργατικού δυναμικού μιας ΠΕ που θα σημείωνε κανείς, αφορά την γλώσσα. Είναι ένα πολιτισμικό χαρακτηριστικό στο οποίο η ΠΕ δίνουν ιδιαίτερη σημασία καθώς η επίλυση των γλωσσικών διαφορών δίνει ένα σημαντικό πλεονέκτημα συντονισμού ανάμεσα σε τμήματα της επιχείρησης (είτε της θυγατρικής είτε της μητρικής), αλλά και ανάμεσα στην κεντρική δομή της ΠΕ και στις θυγατρικές της ανά τον κόσμο .

Η σωστή και ακριβής διανομή της πληροφορίας μέσα στην δομή της επιχείρησης βελτιώνει λοιπόν την θέση της πολυεθνικής επιχείρησης σε σχέση με τον ανταγωνισμό. Η λανθασμένη επικοινωνία και μεταφορά πληροφορίας μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια πελατών και ίσως την επιδείνωση της εικόνας της επιχείρησης προς τα έξω, αλλά και να περιορίσει την εμπιστοσύνη για την σύναψη πολύπλοκων συμφωνιών. Ακόμη πιο σημαντική θεωρείται η ευχέρεια στον χειρισμό της γλώσσας-γλωσσών στις θέσεις που σχετίζονται με την διοίκηση της επιχείρησης, καθώς βασική στόχευση είναι η κάλυψη των γλωσσικών κενών επικοινωνίας που εντοπίζονται στις κατώτερες βαθμίδες λειτουργίας της ΠΕ.

Όσον αφορά τις πολιτισμικές διαφορές ανάμεσα στο ανθρώπινο δυναμικό από το οποίο απαρτίζεται μια ΠΕ, αυτές αφορούν κυρίως τις διαφορετικές αξίες, ήθη, θρησκείες αλλά και πρακτικές των ατόμων διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων. Είναι ιδιαίτερης σημασίας η αφομοίωση των πολιτισμικών χαρακτηριστικών του ανθρώπινου δυναμικού από την επιχείρηση, αλλά και η αφομοίωση των πολιτισμικών χαρακτηριστικών της αγοράς στην οποία δραστηριοποιείται. Η σημασία αυτή έγκειται στην βελτίωση των στρατηγικών που αφορούν τις δημόσιες σχέσεις, το μάρκετινγκ, την σύναψη συμφωνιών. Ειδικά την περίπτωση του μάρκετινγκ οι ΠΕ απαιτείται να προβούν στις απαραίτητες διαφοροποιήσεις στρατηγικών προώθησης ανάλογα με την χώρα στην οποία θα απευθυνθούν. Ένα παράδειγμα είναι η χρήση των χρωμάτων. Το κόκκινο χρώμα για κάποιους λαούς παραπέμπει στα Χριστούγεννα ενώ για κάποιους άλλους σε κομμουνιστικά καθεστώτα

Τέλος, σημαντικός παράγοντας είναι και η διαφορά στις ζώνες ώρας και η απόσταση μεταξύ των χωρών στις οποίες δραστηριοποιείται μια ΠΕ. Η διαφορά στις ζώνες ώρας προκαλεί συνήθως προβλήματα λειτουργικότητας και επικοινωνίας, ενώ η φυσική απόσταση υποδηλώνει προβλήματα που σχετίζονται με τις διαφορές στο οικονομικό επίπεδο των αγορών, στη μόρφωση και φυσικά στις χιλιομετρικές αποστάσεις. Όλα αυτά είναι

χαρακτηριστικά αβεβαιότητας και οδηγούν την διοίκηση της ΠΕ σε νέες προσαρμογές στον τρόπο λειτουργίας.⁵²

Έτσι λοιπόν το ερώτημα που τίθεται είναι ποια στρατηγική θα ακολουθήσει η επιχείρηση όσον αφορά την προσαρμογή της ή όχι στα διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά του ανθρώπινου δυναμικού το οποίο απασχολεί. Οι βασικές στρατηγικές είναι:

α. Η προσπάθεια δημιουργίας ενός ομοιογενούς συνόλου και η επιδίωξη οργανωτικής και παραγωγικής αποτελεσματικότητας μέσω μιας αντιδραστικής προσέγγισης που επιδιώκει την αφομοίωση μέσω όμως του σεβασμού της διαφορετικότητας. Με λίγα λόγια, δίνεται έμφαση στις ομοιότητες, παραμερίζονται οι διαφορές και επιδιώκεται η εκμετάλλευση της πολύ-πολιτισμικότητας προς όφελος της επιχείρησης.

β. Η πλήρης αγνόηση των πολιτισμικών διαφορών. Στην περίπτωση αυτή απαιτείται από το εργατικό δυναμικό η πλήρης προσαρμογή στο προκαθορισμένο από την εταιρεία πλαίσιο.⁵³

Από την άλλη, απαιτούνται και από το ανθρώπινο δυναμικό ενέργειες προσαρμογής. Όσον αφορά άτομα που απασχολούνται από μια ΠΕ σε διαφορετική χώρα από την δική τους, τα βήματα προσαρμογής αφορούν την εργασιακή προσαρμογή, την προσαρμογή στην αλληλεπίδραση με τους ντόπιους στην εργασία αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο και τέλος τη γενική προσαρμογή στον τρόπο ζωής και τον πολιτισμό στην χώρα που εργάζονται.

Άλλη μία διαφορά πολιτισμικού χαρακτήρα αφορά την πεποίθηση των ατόμων για την εργασία τους. Η υπάρχουσα βιβλιογραφία διαχωρίζει τους εργαζομένους σε άτομα που λειτουργούν βασιζόμενα κυρίως σε ατομικά χαρακτηριστικά και αυστηρά στα πλαίσια των καθηκόντων που τους έχουν ανατεθεί και βασίζονται λιγότερο στη συνεργασία. Τέτοια χαρακτηριστικά παρουσιάζουν κυρίως εργαζόμενοι ανεπτυγμένων κοινωνιών και οικονομιών σε αντίθεση με άτομα από αναπτυσσόμενες κοινωνίες της ανατολής ή ακόμη και αφρικάνικων χωρών, τα οποία τείνουν περισσότερο στο να προσφέρουν μέσω της επικοινωνίας με την ομάδα και την συνεργασία στη λήψη αποφάσεων.⁵⁴

⁵² Grzeszczyk, K. (2015) Language management in international business. Implementation of strategies to bridge linguistic and cultural barriers. *World Scientific News*, Vol. 1 136-159

⁵³ Issa, A. (2014) Managing or Mismanaging Workforce Diversity: Major Determinants. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science*, Vol. 19, pp. 111-117

⁵⁴ Mba, I. (2015) Conflicts Encountered by Multinational Corporations in Cross-Cultural Communication and its Solutions. *Journal of International Business and Economics*, Vol. 3, pp. 86-92

3.3.3: Οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις στις αναπτυσσόμενες οικονομίες

Οι θετικές επιδράσεις από την δραστηριότητα μιας ΠΕ σε μια χώρα υποδοχής, με δεδομένο ότι στην πλειονότητα των περιπτώσεων (όχι πάντα όμως) αυτές προέρχονται από ανεπτυγμένες και ισχυρές οικονομίες και ιδιαίτερα όταν η χώρα υποδοχής συγκαταλέγεται στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, αφορούν διάφορους τομείς οικονομικούς, κοινωνικούς, περιβαλλοντικούς, πολιτικούς. Κάποια βασικά χαρακτηριστικά που θα μπορούσε να πει κανείς, πως χαρακτηρίζουν τις αναπτυσσόμενες οικονομίες είναι : ο κυβερνητικός έλεγχος και παρεμβατισμός στην οικονομία, τα φαινόμενα υπερπληθωρισμού, η ύπαρξη αδύναμου τραπεζικού συστήματος, σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες, η διαφθορά και η επικέντρωση των εξαγωγών σε αγροτικά προϊόντα.⁵⁵

Από την άλλη, η δραστηριότητα των ΠΕ συνεισφέρει σε τομείς όπως η ενθάρρυνση των διεθνών συνεργασιών και το άνοιγμα της οικονομίας σε νέες αγορές, η διάχυση της τεχνολογίας, η εκπαίδευση και η βελτίωση των ικανοτήτων του εγχώριου προσωπικού, η βελτίωση της εμπορικής – εξαγωγικής δραστηριότητας, οι παροχές εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος), η εισαγωγή νέων προϊόντων στην αγορά, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, τα φορολογικά έσοδα λόγω της υψηλής κερδοφορίας των ΠΕ, η εισαγωγή συναλλάγματος σε κάποιες περιπτώσεις.⁵⁶

Όλα αυτά, δηλαδή η ανάπτυξη ανθρωπίνων και τεχνολογικών πόρων οδηγούν στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της χώρας-υποδοχής. Όσον αφορά το εργατικό δυναμικό, η βελτίωση των ικανοτήτων σε επίπεδο εργασίας, χειρισμού της τεχνολογίας και διοίκησης των επιχειρήσεων και η διάχυση αυτών στο σύνολο του εργατικού δυναμικού (και εκτός ΠΕ), μέσω προγραμμάτων εκπαίδευσης που λαμβάνουν χώρα λόγω της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, βελτιώνει την αποδοτικότητα του εργαζομένου για τις ίδιες ώρες εργασίας. Επιπλέον, η διάχυση της νέας τεχνολογίας στις εγχώριες επιχειρήσεις συνεισφέρει στην ανταγωνιστικότητα των ίδιων αλλά και στη δημιουργία νέων ιδεών εξέλιξης της τεχνολογίας αυτής.

Σε γενικές γραμμές η ύπαρξη σταθερού νομικού πλαισίου, ειρηνικού περιβάλλοντος και μιας ήδη υπάρχουσας ανταγωνιστικότητας και ανοιχτής οικονομίας, ευνοούν τη διάχυση των θετικών αποτελεσμάτων της δραστηριότητας των ΠΕ.⁵⁷

⁵⁵ Krugman P. και Obstfeld M. (2002) *Διεθνής Οικονομική: Θεωρία και Πολιτική*, Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική, Τόμος Β, σελ. 523

⁵⁶ Blomström, Magnus and Kokko, Ari (1997) How Foreign Investment Affects Host Countries. *Policy Research Working Paper*, No.1745

⁵⁷ O'Donnell, Sharon and Blumentritt, Timothy (1999) The contribution of foreign subsidiaries to host country national competitiveness. *Journal of International Management*, Vol. 5, pp.187–206

3.3.4: Εταιρική ευθύνη των Πολυεθνικών Επιχειρήσεων

Η στρατηγική εισόδου μιας ΠΕ σε μια νέα αγορά και η βιώσιμη λειτουργία της μέσα σε αυτή, θα πρέπει να συνοδεύονται από τακτικές προώθησης της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης της, με σκοπό την μακροχρόνια προώθηση των συμφερόντων της μέσω της ενίσχυσης της εμπιστοσύνης των καταναλωτών, των εργαζομένων και γενικά των εταίρων της επιχείρησης.⁵⁸

Τι είναι όμως η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη; Σύμφωνα με τον Carroll (1979), Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη είναι η διαδικασία με την οποία οι επιχειρήσεις περικλείουν στη λειτουργία τους τις οικονομικές, νομικές, ηθικές, και κοινωνικές προσδοκίες που έχει η κοινωνία από αυτές σε μια δεδομένη χρονική στιγμή. Η βασική ιδέα είναι πως η επιχείρηση δεν έχει μόνο νομικές και οικονομικές υποχρεώσεις, αλλά και ευθύνες απέναντι στο κοινωνικό σύνολο. Η ιδέα της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης δεν είναι καινούρια και ουσιαστικά καθορίζεται από το 1953 με το βιβλίο του Howard Bowen “Social Responsibilities of the Businessman”.⁵⁹

Οι δράσεις Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης σήμερα αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της θεωρίας της Βιώσιμης Ανάπτυξης και βασικό στόχο των στρατηγικών της Ευρώπης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη έως το 2020.⁶⁰

Σε γενικές γραμμές, βασικός σκοπός της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, είναι η ανάληψη πρωτοβουλιών από την επιχείρηση με δημόσιο χαρακτήρα και με θετικό αντίκτυπο στο περιβάλλον, στους καταναλωτές και στους επενδυτές.

Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη αφορά όπως προαναφέρθηκε, το εσωτερικό της επιχείρησης αλλά και την αλληλεπίδραση της με την κοινωνία. Έτσι, αναλυτικότερα, στο εσωτερικό της μια ΠΕ θα πρέπει να αναλαμβάνει δράσεις που αφορούν τη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού, όπως τη διατήρηση της ισορροπίας στους μισθούς, την εξάλειψη των φυλετικών ανισοτήτων και του ρατσισμού, την συνεχή ενημέρωση αλλά και εκπαίδευση του προσωπικού, τον σεβασμό στο δικαίωμα του ελεύθερου χρόνου, την ασφάλιση, τις συνθήκες ασφαλείας να αναλαμβάνει δραστηριότητες που αφορούν την επικοινωνία και συνεργασία με οργανισμούς απασχόλησης αλλά και ατόμων με πρόβλημα ένταξης στην κοινωνία. Όσον αφορά την αλληλεπίδραση της με το περιβάλλον, η επιχείρηση πρέπει να δραστηριοποιείται

⁵⁸ Milovanovic, Goran et al. (2009) Corporate Social Responsibility in the Globalization Era. *Economics and Organization*, Vol. 6, pp. 89–104

⁵⁹ Carroll, A.B. (1979) A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Performance. *The Academy of Management Review*, Vol. 4, pp. 497-505

⁶⁰ Korontzis, T. (2013) Corporate Social Responsibility: Impact of Corporation on our Lives. *European Scientific Journal*, Vol. 9, pp 301-308

στην προστασία του περιβάλλοντος μέσω του σεβασμού των φυσικών πόρων, της μείωσης των εκπομπών ρύπων και αποβλήτων, αναδασώσεων κ.α. Επιπλέον, πολλές επιχειρήσεις επιλέγουν να συμμετέχουν σε φιλανθρωπικές εκδηλώσεις, να δημιουργούν χώρους ψυχαγωγίας και φύλαξης για τα παιδιά των εργαζομένων τους, ενώ μια μορφή Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης είναι και επενδύσεις από τις επιχειρήσεις αυτές σε άλλους κλάδους της εγχώριας οικονομίας.⁶¹

Ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της στρατηγικής των ΠΕ που τελικά θα αποφασίσουν να ακολουθήσουν δράσεις Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, είναι αν οι δράσεις αυτές θα έχουν παγκόσμιο χαρακτήρα (δηλ. να είναι κοινές σε όλο το δίκτυο της ΠΕ) ή αν θα έχουν τοπικό χαρακτήρα (δηλ. να διαφοροποιούνται σύμφωνα με τις ανάγκες κάθε χώρας που φιλοξενεί θυγατρικές).⁶²

Τα πλεονεκτήματα μιας παγκόσμιας στρατηγικής είναι η ευκολότερη ενσωμάτωση των δράσεων στις λειτουργίες της ΠΕ και η συμβατότητα πολλές φορές των δράσεων αυτών με τις απαιτήσεις σε πολλές χώρες ταυτόχρονα. Στα μειονεκτήματα, πιθανόν οι δράσεις να μην συμβαδίζουν με τις απαιτήσεις σε διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα ή ακόμη να μην συμβαδίζουν με την εθνική νομοθεσία. Από την άλλη, στις στρατηγικές με τοπικό χαρακτήρα τα βασικά πλεονεκτήματα είναι πως είναι προσαρμοσμένες στο τοπικό στοιχείο και εύκολα προσαρμόσιμες, ενώ τα βασικά μειονεκτήματα αφορούν κυρίως τις απαιτήσεις για υψηλό έλεγχο από την διοίκηση και τις εσωτερικές εντάσεις μεταξύ στελεχών και τον συντονισμό λόγω των διαφορετικών στρατηγικών σε διαφορετικές χώρες.

3.3.5: Οι μεγαλύτερες Πολυεθνικές ανά τον κόσμο

Όπως έγινε σαφές στις ενότητες που προηγήθηκαν, οι ΠΕ αποτελούν πολυδαίδαλους οργανισμούς, που διέπονται από πολύπλοκους μηχανισμούς διοίκησης που καταστρώνουν διαφορετικές στρατηγικές βασιζόμενες στα χαρακτηριστικά των χωρών στις οποίες δραστηριοποιούνται, απασχολούν χιλιάδες εργαζόμενους και πολλές φορές οι δραστηριότητες τους επηρεάζουν κράτη, κυβερνήσεις ακόμη και την παγκόσμια οικονομία ως σύνολο μέσα από την παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Πολυεθνικές επιχειρήσεις-γίγαντες

⁶¹ Korontzis, T. (2013) Corporate Social Responsibility: Impact of Corporation on our Lives. *European Scientific Journal*, Vol. 9, pp 301-308

⁶² Roman, Pavan and Mendes, Borini (2013) Corporate Social Responsibility (CSR) and Development-A Study with Brazilian Multinational Corporations. *International Journal of Advances in Management and Economics*, Vol. 2, pp. 10-16

με τεράστια επίδραση στην παγκόσμια οικονομία συναντούμε σε ανεπτυγμένες οικονομίες αλλά και σε αναπτυσσόμενες με επίκεντρο κυρίως τις ασιατικές χώρες.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι 10 πιο ισχυρές (μη χρηματοοικονομικού χαρακτήρα) ΠΕ στον κόσμο με βάση τα κεφάλαια που έχουν επενδύσει στο εξωτερικό για το 2017. Διαπιστώνεται πως σε όλες τις περιπτώσεις η χώρα-έδρα τους αποτελεί μια ανεπτυγμένη οικονομία με ισχυρό νόμισμα. Τρεις από αυτές προέρχονται από τις ΗΠΑ, τρεις από το Ηνωμένο Βασίλειο, δύο από την Ιαπωνία, δύο από την Γερμανία και μια από τη Γαλλία. Επιπλέον, αν παρατηρήσει κανείς τη λίστα με τις 10 κορυφαίες ΠΕ βάσει επενδυμένων κεφαλαίων στο εξωτερικό σύμφωνα με την Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για την Ανάπτυξη και το Εμπόριο του ΟΗΕ (UNCTAD), παρατηρεί ότι η συντριπτική πλειοψηφία αυτών προέρχεται από ανεπτυγμένες οικονομίες και κάποιες λίγες από αναπτυσσόμενες οικονομίες στις οποίες συγκαταλέγονται κυρίως ασιατικές, όπως η Κίνα και η Μαλαισία. Επίσης, στον πίνακα αναγράφεται και ο ετήσιος τζίρος της κάθε εταιρείας, υπολογισμένος στο νόμισμα της μητρικής τους εταιρείας, λόγω του ότι η συναλλαγματική ισοτιμία αλλάζει κάθε μέρα. Ακόμη παρατηρείται πως ο τομέας δραστηριότητας των 10 κορυφαίων ΠΕ αφορά στις περισσότερες των περιπτώσεων πηγές ενέργειας και κυρίως πετρέλαιο, ηλεκτρισμό, αέριο, αλλά και την αυτοκινητοβιομηχανία, τις τηλεπικοινωνίες και τα τρόφιμα. Ενδεικτικά, από τις 10 κορυφαίες ΠΕ στον κόσμο, οι πέντε ασχολούνται με την εξόρυξη πετρελαίου και την παραγωγή πετρελαιοειδών. Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι πολλές εταιρείες έχουν πολύ μεγάλο ποσό επενδύσεων στο εξωτερικό, το οποίο ξεπερνάει τον ετήσιο τζίρο και παρατηρείται και στον παρακάτω πίνακα. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι οι επιχειρήσεις αυτές χρησιμοποιούν μέρος του κεφαλαίου τους ή πραγματοποιούν ανακεφαλαιοποίηση του κεφαλαίου τους, με σκοπό να επενδύσουν στο εξωτερικό και να αυξήσουν την κερδοφορία τους. Υπάρχουν πολλές μορφές επενδύσεων, που οδηγούν την εταιρεία στο να έχουν μικρότερο τζίρο από τις επενδύσεις, όπως:

- Η μητρική επιχείρηση μπορεί να ιδρύσει μια εντελώς νέα παραγωγική μονάδα στην αλλοδαπή χώρα. Επομένως η εταιρεία μπορεί να είναι ο μοναδικός μέτοχος σε αυτήν, το οποίο οδηγεί σε μεγάλο σταθερό κόστος.
- Η μητρική επιχείρηση μπορεί να αποκτήσει ένα μέρος ή το σύνολο των μετοχών μιας τοπικής επιχείρησης, πράγμα το οποίο δεν οδηγεί σε πολύ μεγάλο σταθερό κόστος.
- Η μητρική επιχείρηση μπορεί να συνεργαστεί με μία ή περισσότερες τοπικές επιχειρήσεις για τη δημιουργία μιας νέας επιχείρησης ή για την εξαγορά μιας ήδη υπάρχουσας τοπικής επιχείρησης.

Πίνακας 1: Οι κορυφαίες πολυεθνικές ανά τον κόσμο σε επενδεδυμένα κεφάλαια στο εξωτερικό για το έτος 2017

Επιχείρηση	Χώρα	Τομέας δραστηριότητας	Επενδύσεις στο εξωτερικό (σε εκατομ.\$)	Εργαζόμενοι (εκτός έδρας)	Ετήσιος τζίρος
Royal Deutch Shell plc	Ηνωμένο Βασίλειο	Mining,quarrying and petroleum	344.210	62.000	305179 £
Toyota Motor Corporation	Ιαπωνία	Motor Vehicles	302.788	236.480	27.597.193 ¥
Total SA	Γαλλία	Petroleum,refining and related industries	234.993	66.730	149.099 €
BP plc	Ηνωμένο Βασίλειο	Petroleum,refining and related industries	220.380	43.715	240.208 £
Volkswagen Group	Γερμανία	Motor Vehicles	219.917	35.558	230.682 €
Softbank Corp	Ιαπωνία	Telecommunications	214.863	50.172	8.901.004 ¥
Exxon Mobil Corporation	ΗΠΑ	Petroleum,refining and related industries	203.626	40.644	237.162 \$
British American Tobacco PLC	Ηνωμένο Βασίλειο	Tobacco	189.214	78.843	19.564 £
General Electric Co	ΗΠΑ	Industrial and Commercial machinery	186.586	207.000	118.244 \$
Chevron Corporation	ΗΠΑ	Petroleum,refining and related industries	183.643	26.700	134.779 \$

Πηγή: Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για την Ανάπτυξη και το Εμπόριο (United Nations Conference on Trade and Development-UNCTAD), ενώ για τον τζίρο η πηγή είναι: (<https://gr.investing.com>)

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται οι τοπ 5 πολυεθνικές εταιρείες με τη μεγαλύτερη αγοραστική αξία, τα ποσά των οποίων είναι εκφρασμένα σε δισεκατομμύρια δολάρια. Η επιλογή μόνο 5 εταιρειών έγινε λόγω του ότι δεν υπήρχαν αξιόπιστα στοιχεία για παραπάνω εταιρείες, τα οποία να είναι δημοσιευμένα, χωρίς πληρωμή, στο διαδίκτυο. Το ίδιο ισχύει και για την επιλογή των περιόδων. Ωστόσο ο πίνακας μας διευκολύνει να αντλήσουμε στοιχεία, να παρατηρήσουμε και να διαμορφώσουμε μία άποψη για το είδος ενασχόλησης των πιο ισχυρών πολυεθνικών, καθώς επίσης και τις χώρες προέλευσης αυτών.

Πίνακας 2 : Οι μεγαλύτερες ΠΕ βάσει των αγοραστικών αξιών

2006	market value (billion \$)	2007	market value (billion \$)	2008	market value (billion \$)	2009	market value (billion \$)
Exxon Mobil	397.2 \$	Exxon Mobil	481.8 \$	Exxon Mobil	432.2 \$	PetroChina	333 \$
General Electric	363.3 \$	General Electric	389 \$	PetroChina	337.5 \$	Exxon Mobil	247.577,53 \$
Microsoft	270.8 \$	Microsoft	291.1 \$	ICBC	236.5 \$	ICBC	238 \$
Citigroup	249.8 \$	Gazprom	270.4 \$	China Mobile	224 \$	Microsoft	218.7 \$
Gazprom	238.1 \$	Royal Dutch Shell	253.5 \$	Microsoft	219.6 \$	Wal-Mart	196.5 \$

2010	market value (billion \$)	2011	market value (billion \$)	2012	market value (billion \$)	2013	market value (billion \$)
Exxon Mobil	322.8 \$	Exxon Mobil	394.4 \$	Apple Inc.	557.8 \$	Apple Inc.	431.4 \$
PetroChina	293 \$	Apple Inc.	340.4 \$	Exxon Mobil	406.4 \$	Exxon Mobil	406.6\$
Apple Inc.	249.3 \$	PetroChina	295.8 \$	PetroChina	263.835,23	Microsoft	279.402,33
Microsoft	227 \$	ICBC	233 \$	Microsoft	250.5 \$	Berkshire Hathaway	276.4 \$
ICBC	226.1 \$	Royal Dutch Shell	221.34 \$	china mobile	224.3 \$	General Electric	251.6 \$

2014	market value (billion \$)	2015	market value (billion \$)	2016	market value (billion \$)	2017	market value (billion \$)
Apple Inc.	572.4 \$	Apple Inc.	666.9 \$	Apple Inc.	586.7 \$	Apple Inc.	\$ 790.9 \$
Exxon Mobil	411.7 \$	Microsoft	372 \$	Alphabet Inc.	519.7 \$	Alphabet Inc.	\$ 648.4 \$
Microsoft	362.3 \$	Berkshire Hathaway	333.6 \$	Microsoft	441.9 \$	Microsoft	566.7 \$
Google	340.8 \$	Exxon Mobil	333.5 \$	Exxon Mobil	366.8 \$	Amazon.com	478.1 \$
Berkshire Hathaway	332.8 \$	Johnson & Johnson	273.7\$	Berkshire Hathaway	364.6 \$	Berkshire Hathaway	442.8 \$

Πηγή: <http://www.ft.com>

GLOBALIZATION

Κεφάλαιο 4^ο: Κοινωνική Παγκοσμιοποίηση

4.1: Εθνική ταυτότητα, θρησκεία και παγκοσμιοποίηση

Η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην εθνική ταυτότητα απασχολεί όλο και περισσότερο την διεθνή βιβλιογραφία και ιδιαίτερα σε μια εποχή έντονων μεταναστευτικών ρευμάτων. Η έννοια του έθνους, περιλαμβάνει ένα σύνολο ανθρώπων που αποτελούν μια ομάδα με ξεχωριστή ταυτότητα και χρονική συνέχεια, με γεωγραφικά σημεία αναφοράς και το δικαίωμα διαφόρων μορφών αυτοέκφρασης. Η έννοια της εθνικής ταυτότητας είναι δυναμική και αλλάζει με την πάροδο του χρόνου.

Θα μπορούσε κανείς να αναλύσει την εθνική ταυτότητα υπό το πρίσμα δύο διαφορετικών εννοιών. Του πατριωτισμού και του εθνικισμού. Ο πατριωτισμός αφορά την προσήλωση του ατόμου στην χώρα του και την προσέγγιση της εθνικής του ταυτότητας μέσα απ' αυτή, ενώ ο εθνικισμός εμπεριέχει την ανωτερότητα του έθνους και την υποτίμηση όσων δεν ανήκουν σε αυτό. Στην πρώτη περίπτωση δηλαδή, η προσέγγιση της έννοιας της εθνικής ταυτότητας δεν εμπεριέχει την σύγκριση με άλλες ομάδες ανθρώπων άλλων εθνοτήτων ή την υποτίμησή τους. Μάλιστα, φαίνεται πως στις χώρες που χαρακτηρίζονται από πιο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, ο διαχωρισμός ανάμεσα στις έννοιες του πατριωτισμού και του εθνικισμού είναι περισσότερο σαφής και ξεκάθαρος ανάμεσα στους πολίτες.⁶³

Η διαδικασία παγκοσμιοποίησης όμως έχει αναδείξει και την έννοια της "υπερέχουσας παγκόσμιας ταυτότητας", δηλαδή της δυνατότητας του ατόμου να προσδιορίζει τον εαυτό του σαν μέλος της ανθρωπότητας ή της διεθνούς κοινότητας ως σύνολο, ενώ διατηρεί και τα τοπικά χαρακτηριστικά του. Είναι δηλαδή η υπερέχουσα ταυτότητα ένα είδος παγκόσμιας ταυτότητας που όμως σε δεύτερο βαθμό δεν αποκλείει την δυνατότητα του ατόμου να προσδιορίζεται και από άλλα, πιο τοπικά χαρακτηριστικά.

Χαρακτηριστικά, στις χώρες στις οποίες οι άνθρωποι προσδιορίζουν τους εαυτούς τους με τον παραπάνω τρόπο, δηλαδή χώρες στις οποίες υπάρχει αυτή η υπερέχουσα ταυτότητα, φαίνεται να υπάρχουν μειωμένα ποσοστά ξενοφοβίας, δεδομένο που συμφωνεί με πολυάριθμες άλλες έρευνες που σημειώνουν αυτήν την αρνητική σχέση μεταξύ υπερέχουσας ταυτότητας και ξενοφοβίας⁶⁴.

⁶³ Ariely, G. (2011) Globalization, immigration and national identity: How the level of globalization affects the relations between nationalism, constructive patriotism and attitudes toward immigrants? . *Group Processes & Intergroup Relations*, Vol. 15, pp.539-557

⁶⁴ Ariely, G. (2017) Global identification, xenophobia and globalisation: A cross-national exploration. *International Journal of Psychology*, Vol.52, pp.87-96

Σε πολλές περιπτώσεις και ειδικότερα σε αναπτυσσόμενες χώρες, αναπόσπαστο κομμάτι της εθνικής ταυτότητας αποτελεί και η θρησκεία. Η θρησκευτική πίστη έχει αποκτήσει σε αρκετές περιπτώσεις διαστάσεις πολιτικού κινήματος (βλ. Ισλαμική Επανάσταση στο Ιράν), διαμορφώνοντας αξίες, παραδόσεις, ήθη αποκτώντας εκτός από την πνευματική της διάσταση και πολιτική. Η διάδοση των θρησκειών ιστορικά αλλά και στην σύγχρονη εποχή βασίζεται κατά κύριο λόγο σε μεταναστευτικά ρεύματα αλλά όχι μόνο εκεί. Ιστορικά και διαχρονικά οι θρησκείες διαδίδονται μέσω του εμπορίου, πολεμικών συρράξεων και των αυτοκρατοριών του παρελθόντος ή ακόμη και μέσω οργανωμένων ιεραποστολών. Η διάδοση – παγκοσμιοποίηση των θρησκειών δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως τυχαίο σύμπτωμα της παγκοσμιοποίησης αλλά σαν μια ιστορικά βασική έκφραση της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης⁶⁵.

Με δεδομένα τα παραπάνω, στο σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον με την ελεύθερη διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών και τις αγορές με ένα “κλικ” από την άλλη άκρη του πλανήτη δημιουργείται το νέο πρότυπο “παγκόσμιου” καταναλωτή και αυτό με την σειρά του έχει τις επιπτώσεις του στην διατήρηση της εθνικής ταυτότητας. Η διάδοση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και η εξέλιξη των ΜΜΕ εκμηδενίζει τις αποστάσεις, γκρεμίζοντας τους πολιτισμικούς φραγμούς και τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, κάνοντας με αυτόν τον τρόπο πιο δύσκολη την διατήρηση της εθνικής ταυτότητας. Σε αυτό το σημείο οι απόψεις στην βιβλιογραφία δίστανται, καθώς κάποιοι ερευνητές υποστηρίζουν πως κατά τον ίδιο τρόπο η επίδραση όλων των προαναφερθέντων χαρακτηριστικών της παγκοσμιοποίησης οδηγεί στην ενίσχυση τελικά της πεποίθησης ότι τα άτομα που δραστηριοποιούνται σε αυτό το παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, έχουν την δική τους εθνική ταυτότητα που τους κάνει να ανήκουν σε ένα συγκεκριμένο και ξεχωριστό υποσύνολο.⁶⁶

4.2: Κοινωνικά μοντέλα και παγκοσμιοποίηση

Η διάδοση της παγκοσμιοποίησης και η σύνδεση οικονομιών – κοινωνιών οδηγούν στην αναθεώρηση των κοινωνικών μοντέλων που είχαν εφαρμοστεί ανά τον κόσμο μέχρι σήμερα και των στόχων που αυτά καλούνταν να πετύχουν.

Αναμφίβολα σκοπός της κοινωνικής οργάνωσης υπήρξε πάντα η ανάπτυξη. Η έννοια της ανάπτυξης όμως αλλάζει ανά καιρούς ανάλογα με τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που

⁶⁵ Beyer, Peter (2007) Religion and Globalization. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 452-457

⁶⁶ Ariely, G. (2017) Global identification, xenophobia and globalisation: A cross-national exploration. *International Journal of Psychology*, Vol.52, pp.87-96

επικρατούν. Μετά το κίνημα του διαφωτισμού, η ανάπτυξη αποκτά την έννοια της εσωτερικής και εξωτερικής επέκτασης, της οικονομικής ανάπτυξης, της βιομηχανοποίησης, της ανταγωνιστικότητας, της επέκτασης του δυτικού κόσμου μέσω της αποικιοκρατίας.

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η έννοια της ανάπτυξης προσδιορίζεται από την οικονομική ανάπτυξη μέσω της επιχειρηματικότητας αλλά κυρίως της κρατικής παρέμβασης και των κρατικών επενδύσεων, της φτηνής εργασίας της αστικοποίησης και των ανοιχτών οικονομιών που συνεργάζονται μέσα από την συμμετοχή σε οργανισμούς (π.χ. ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα κ.α.). Αυτό όμως το μεταπολεμικό μοντέλο ανάπτυξης οδηγεί στην άνιση οικονομική ευημερία ανάμεσα στις χώρες του δυτικού κόσμου και σε αυτές του λεγόμενου τρίτου κόσμου.

Κατά την δεκαετία του 1980, την σκυτάλη παίρνει το νεοφιλελεύθερο μοντέλο ανάπτυξης το οποίο περιορίζει τον ρόλο του κράτους όπως είχε διαμορφωθεί ως τότε και τον αντικαθιστά με τον θεσμό των ελεύθερων αγορών, όπου η ανάπτυξη επιτυγχάνεται κυρίως μέσω της ιδιωτικής οικονομίας και των μεγάλων διεθνών επενδύσεων.

Στην σύγχρονη εποχή όμως, σύμφωνα με κάποιους σκεπτικιστές που διαφωνούν με τις παραπάνω ιδέες, στόχος δεν πρέπει να είναι μόνο η οικονομική ανάπτυξη, αλλά συνολικά η βιώσιμη ανάπτυξη των κοινωνιών και η μετάλλαξή τους σε ομάδες που δεν επιδιώκουν μόνο την οικονομική ανάπτυξη αλλά και την συνολική κοινωνική ανάπτυξη με στόχο την κοινωνική ισότητα, την πρόσβαση στην εκπαίδευση και την υγεία, την προστασία του περιβάλλοντος κ.α.⁶⁷

Στο πλαίσιο αυτό της κοινωνικής ανάπτυξης, ας δούμε το παράδειγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κοινωνικών μοντέλων που υπάρχουν σε αυτή. Εντοπίζονται τέσσερα διαφορετικά κοινωνικά μοντέλα. Το μοντέλο των σκανδιναβικών χωρών, των αγγλοσαξονικών χωρών, των ηπειρωτικών χωρών και των μεσογειακών χωρών.

Το σκανδιναβικό κοινωνικό μοντέλο που εφαρμόζεται στις Δανία, Φιλανδία, Σουηδία και Ολλανδία, δίνει έμφαση στην κοινωνική ασφάλεια των πολιτών και στο κοινωνικό κράτος πρόνοιας, ενώ ταυτόχρονα με την κρατική προστασία σε θέματα εργασίας, υπάρχουν και ισχυρά εργατικά σωματεία.

Το αγγλοσαξονικό μοντέλο που εφαρμόζεται στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Ιρλανδία, χαρακτηρίζεται από κοινωνικές παρεμβάσεις σε χαμηλότερα όμως επίπεδα σε σχέση με το σκανδιναβικό μοντέλο, πιο αδύναμα εργατικά σωματεία αλλά στοχεύει κυρίως

⁶⁷ Castles, S. (2001) Studying Social Transformation. *International Political Science Review*, Vol. 22, pp.13-32

στην απασχόληση για όλους η οποία όμως χαρακτηρίζεται από έντονες ανισότητες σε μισθούς και από μεγάλα ποσοστά χαμηλών αμοιβών.

Το μοντέλο των ηπειρωτικών χωρών που εντοπίζεται κυρίως στις Γαλλία, Βέλγιο, Γερμανία, Λουξεμβούργο, Αυστρία στοχεύει κυρίως στις υψηλές παροχές στους ανέργους και στους συνταξιούχους ενώ από την άλλη η δύναμη των εργατικών σωματείων βρίσκεται σε πτωτική πορεία.

Το μοντέλο των μεσογειακών χωρών αφορά τις Ελλάδα, Ιταλία, Πορτογαλία, Ισπανία και χαρακτηρίζεται από τα χαμηλά ηλικιακά όρια συνταξιοδότησης και την ισχυρή προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων με μισθούς που καθορίζονται από συλλογικές διαπραγματεύσεις αλλά χαρακτηρίζονται ως χαμηλοί.⁶⁸

Οι επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης στις κοινωνικές πολιτικές που εφαρμόζονται και στο κράτος πρόνοιας που χαρακτηρίζει γενικά το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο δεν είναι απόλυτα σαφείς, ενώ σύμφωνα με την βιβλιογραφία τα συμπεράσματα ποικίλουν. Για παράδειγμα, φαίνεται ότι από τις πιέσεις της παγκοσμιοποίησης υπάρχει η τάση για περικοπές σε παροχές όπως σε επιδόματα ανεργίας, αλλά ταυτόχρονα ενισχύονται άλλες δομές κοινωνικής υποστήριξης.

Συνολικά τα στοιχεία κάθε άλλο παρά μείωση των κοινωνικών παροχών δείχνουν. Οι παροχές που αφορούν συντάξεις και υγειονομική περίθαλψη φαίνεται να έχουν αυξητική τάση, το ίδιο και οι μισθοί. Ιδιαίτερα όσον αφορά τους κατώτατους μισθούς οι οποίοι άμεσα συνδέονται με τις ξένες επενδύσεις και κατ' επέκταση με την παγκοσμιοποίηση (χαμηλότερος κατώτατος μισθός αποτελεί κίνητρο προσέλκυσης ΞΑΕ), δεν έχουν σημειώσει μείωση, αλλά αντιθέτως θα πρέπει να σημειωθεί η προσπάθεια κάποιων χωρών να αυξήσουν τον κατώτερο μισθό με ρυθμούς υψηλότερους σε σχέση με τον μέσο μισθό. Επιπλέον, όσον αφορά τα ποσοστά απασχόλησης, αυτά παρά τις έντονες πιέσεις που εμφανίζονται λόγω του ανταγωνισμού με το φθηνότερο εργατικό δυναμικό αναπτυσσόμενων χωρών φαίνεται να μην επηρεάζονται, ενώ επιπλέον θετικό στοιχείο αποτελεί η μείωση του χάσματος στην απασχόληση ανάμεσα στα δύο φύλα στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Από την άλλη, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, παρατηρείται μείωση των ποσών που αφορούν τα επιδόματα ανεργίας κυρίως λόγω του φιλελεύθερου ευρωπαϊκού μοντέλου.⁶⁹

⁶⁸ Sapir, A. (2006) Globalization and the Reform of European Social Models. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 44, pp. 369-390

⁶⁹ Is Social Europe Fit for Globalisation? A study on the social impact of globalisation in the European Union. Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/employment_social/social_situation/docs/simglobe_fin_rep.pdf

Παρ' όλα αυτά και σε ευρύτερο πεδίο, πέρα δηλαδή από τις παροχές προς τους εργαζόμενους ή το πως δομείται η προστασία του μισθού ή της εργασίας, διατυπώνεται η άποψη πως μπορούν να υπάρξουν μέτρα εκσυγχρονισμού των ευρωπαϊκών μοντέλων, ώστε η Ευρώπη να εκμεταλλευτεί περισσότερο της ευκαιρίες ανάπτυξης που προσφέρει το παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Μέτρα που θα αφορούν τις επενδύσεις στην έρευνα και ανάπτυξη, την υποστήριξη της πλήρους ελευθερίας του εμπορίου, την καλύτερη εκπαίδευση των εργαζομένων, την πλήρη ενοποίηση των ευρωπαϊκών μοντέλων ανάπτυξης ώστε να εξαλειφθούν οι όποιες διαφορές που προκύπτουν και με την είσοδο στην ΕΕ χωρών με χαμηλότερης απόδοσης οικονομίες και τελικά την πλήρη ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής αγοράς στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης.⁷⁰

4.3: Η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην κοινωνική δικαιοσύνη

Η οικονομική ολοκλήρωση διαφορετικών αγορών όπως για παράδειγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την οποία έγινε αναφορά παραπάνω, αλλά και η σύγκλιση πολιτικών και κοινωνικών μοντέλων ανάπτυξης θέτει το ζήτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης στον διαμοιρασμό των ωφελειών που προκύπτουν στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον που διαμορφώνεται. Το πλαίσιο της κοινωνικής δικαιοσύνης λοιπόν, αφορά τις ίσες ευκαιρίες των ατόμων για πρόοδο και ελεύθερη και υπό ίσους όρους πρόσβαση στις ευκαιρίες για ατομική επιτυχία. Αν το άτομο έχει την πρόσβαση στα παραπάνω εξαρτάται από το ίδιο να αδράξει τις ευκαιρίες που του δίνονται. Από την άλλη αν το άτομο αντιμετωπίζει εμπόδια τίθεται σε εφαρμογή η κοινωνική αλληλεγγύη και η κρατική πρόνοια⁷¹. Η έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης είναι ευρεία και περιλαμβάνει το εισόδημα, την πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην υγεία, τη μείωση της φτώχειας κ.α.⁷² Το ζήτημα που τίθεται είναι κατά πόσο η παγκοσμιοποίηση ενισχύει την κοινωνική δικαιοσύνη ή κατά πόσο δημιουργεί επιπλέον ανισότητες. Οι απόψεις στην βιβλιογραφία δίστανται.⁷³

Η έννοια της ανισότητας αφορά των δυσανάλογο διαμοιρασμό εισοδημάτων, πρόσβασης σε ελευθερίες και ευκαιρίες και άλλων χαρακτηριστικών ανάμεσα σε άτομα

⁷⁰ Sapir, A. (2006) Globalization and the Reform of European Social Models. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 44, pp. 369-390

⁷¹ Lubker, M. (2004) Globalization and perceptions of social inequality. *International Labour Review*, Vol.143, pp. 91-128

⁷² Kauder, Bjorn and Potrafke, Niklas (2015) Globalization and social justice in OECD countries. *Rev. World Econ.*, Vol. 151, pp. 353-376

⁷³ Lubker, M. (2004) Globalization and perceptions of social inequality. *International Labour Review*, Vol.143, pp. 91-128

διαφορετικού φύλου, ανάμεσα σε νοικοκυριά που ζούν σε διαφορετικές περιοχές, ανάμεσα σε διαφορετικές χώρες κ.α. Ένας από τους κύριους λόγους που οδηγούν στην συζήτηση περί ενίσχυσης των ανισοτήτων μέσω της παγκοσμιοποίησης είναι οι οικονομικές ή ειδικότερα οι εισοδηματικές ανισότητες. Οι υποστηρικτές λοιπόν της παραπάνω άποψης υποστηρίζουν πως η σύνδεση των οικονομιών δημιουργεί ευκαιρίες για πλεονάσματα (για παράδειγμα εμπορικά πλεονάσματα) τα οποία δημιουργούνται σε όφελος των πλουσιότερων οι οποίοι αποκομίζουν μεγαλύτερο συγκριτικά κομμάτι της "πίτας" του πλεονάσματος σε σχέση με τους φτωχότερους.⁷⁴

Σύμφωνος με το παραπάνω πλαίσιο ο Joseph Stiglitz υποστηρίζει πως η παγκοσμιοποίηση κατά την υλοποίηση της αφήνει πολύ πίσω τους φτωχούς. Μια επιπλέον βασική υπόθεση είναι πως η ανταγωνιστικότητα των οικονομιών που δημιουργείται μέσω της παγκοσμιοποίησης και οδηγεί για παράδειγμα σε μείωση της φορολογίας για την προσέγγιση ΞΑΕ, αναπόφευκτα οδηγεί και στην μείωση των κρατικών παροχών για την προστασία των αδυνάμων.⁷⁵

Από την άλλη διατυπώνεται η άποψη πως η παγκοσμιοποίηση όχι μόνο δεν ενισχύει τις οικονομικές ανισότητες, αλλά αντιθέτως τις περιορίζει. Σύμφωνα με αυτή την άποψη η εξέλιξη της τεχνολογίας και η άμεση διάδοση των νέων τεχνολογιών στις αναπτυσσόμενες χώρες που γίνεται σαφώς ευκολότερη μέσα από το δίκτυο της παγκοσμιοποίησης, οδηγούν σε αύξηση του εισοδήματος σε αυτές και σε περιορισμό των ανισοτήτων σε σχέση με τις ανεπτυγμένες χώρες. Έτσι, η παγκοσμιοποίηση θεωρείται πλεονέκτημα κυρίως για αναπτυσσόμενες οικονομίες οι οποίες αποκτούν τεχνολογία και άρα αυξημένη παραγωγική δυνατότητα η οποία δεν θα υπήρχε αν η οικονομία δεν ήταν παγκοσμιοποιημένη.

Τι συμβαίνει όμως στην πραγματικότητα; Σύμφωνα με τους Firebaugh και Goesling (2007), τις τελευταίες δεκαετίες, όσον αφορά τις οικονομικές ανισότητες διαπιστώνεται μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων ανάμεσα σε διαφορετικές χώρες αλλά ταυτόχρονα αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων ανάμεσα στους πολίτες της ίδιας χώρας.⁷⁶ Οι Begg et.al. (2007), διαπιστώνουν πως στην Ευρωπαϊκή Ένωση για την περίοδο 2000-2004 κάποιες χώρες εμφάνισαν αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων στο εσωτερικό τους και κάποιες μείωση. Χαρακτηριστικά χώρες όπως η Δανία, η Φιλανδία και η Σουηδία εμφανίζουν μια

⁷⁴ Firebaugh, Glenn and Goesling, Brian (2007) Globalization and Global Inequalities: Recent Trends. *In: Ritzer, G. The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 549-564

⁷⁵ Kauder, Bjorn and Potrafke, Niklas (2015) Globalization and social justice in OECD countries. *Rev. World Econ.*, Vol. 151, pp. 353-376

⁷⁶ Firebaugh, Glenn and Goesling, Brian (2007) Globalization and Global Inequalities: Recent Trends. *In: Ritzer, G. The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 549-564

σχετικά δίκαιη χωρίς έντονες ανισότητες διανομή του εισοδήματος, ενώ χώρες όπως η Ισπανία, η Ελλάδα, η Πορτογαλία και το Ηνωμένο Βασίλειο παρουσιάζουν υψηλές ανισότητες.⁷⁷ Όσον αφορά την ευρύτερη έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης, οι Kauder και Potrafke (2015) σε έρευνα τους στις χώρες του ΟΑΣΑ διαπιστώνουν πως χώρες οι οποίες χαρακτηρίζονται από πιο έντονη παγκοσμιοποίηση εμφανίζουν και υψηλότερα επίπεδα κοινωνικής δικαιοσύνης.⁷⁸

Εκτός όμως των εισοδηματικών ανισοτήτων υπάρχουν και ανισότητες που αφορούν άλλους τομείς που επηρεάζονται από την ραγδαία παγκοσμιοποίηση όπως είναι η πρόσβαση στην υγεία και στην εκπαίδευση. Φαίνεται λοιπόν, πως η διάχυση των νέων ιατρικών επιτευγμάτων και τεχνολογιών φαίνεται να έχει τεράστια επίδραση στη μείωση των ανισοτήτων που έχουν να κάνουν με την πρόσβαση στην υγεία. Με αυτόν τον τρόπο τις τελευταίες δεκαετίες μειώνονται οι ανισότητες που αφορούν την πρόσβαση στην υγεία αλλά και το προσδόκιμο ζωής ανάμεσα στις χώρες.

Όσον αφορά την εκπαίδευση, εντοπίζεται μέσω της παγκοσμιοποίησης γεωγραφική επέκταση εκπαιδευτικών οργανισμών και διάδοση εκπαιδευτικών πρακτικών, μεθόδων και τεχνολογιών. Αυτές έχουν οδηγήσει με τη σειρά τους στη ραγδαία μείωση των ανισοτήτων που σχετίζονται με την πρόσβαση στην εκπαίδευση, ανάμεσα στις χώρες.⁷⁹

4.4: Παγκοσμιοποίηση και μετανάστευση εργατικού δυναμικού

Η μετακίνηση συντελεστών παραγωγής είτε αυτή αφορά κεφάλαια, είτε εργατικό δυναμικό είναι μια διαδικασία που σε πρώτο βαθμό συνδέθηκε με διαδικασίες όπως την αποικιοκρατία ή τη βιομηχανοποίηση πολύ περισσότερο όμως μπορεί κανείς να τη συνδέσει με τη σύγχρονη παγκοσμιοποίηση των οικονομιών και το ανοιχτό οικονομικό περιβάλλον του σύγχρονου κόσμου. Η μετανάστευση μπορεί να έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα, όπως συμβαίνει με έντονους ρυθμούς στην εποχή μας ή να γίνεται εθελοντικά με σκοπό την αναζήτηση νέων ευκαιριών και ενός καλύτερου επιπέδου διαβίωσης.

⁷⁷ Is Social Europe Fit for Globalisation? A study on the social impact of globalisation in the European Union. Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/employment_social/social_situation/docs/simglobe_fin_rep.pdf

⁷⁸ Kauder, Bjorn and Potrafke, Niklas (2015) Globalization and social justice in OECD countries. *Rev. World Econ.*, Vol. 151, pp. 353-376

⁷⁹ Firebaugh, Glenn and Goesling, Brian (2007) Globalization and Global Inequalities: Recent Trends. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 549-564

Το παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον διευκολύνει αυτή τη μετακίνηση εργατικού δυναμικού λόγω των συνθηκών που έχουν διαμορφωθεί. Πολλά κράτη επιδιώκουν την εισροή μεταναστών υψηλών δυνατοτήτων και εκπαίδευσης, πολλές φορές σε συνδυασμό με την προσέλκυση ΞΑΕ. Ακόμη, οι δυνατότητες που παρέχονται από "ανοιχτές" προς τους μετανάστες κοινωνίες για την οργάνωσή τους, η διευκόλυνση της επικοινωνίας με την πατρίδα τους λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης αλλά και η διευκόλυνση των μετακινήσεων από τη μια χώρα στην άλλη λόγω της τεχνολογικής ανάπτυξης στον τομέα των μεταφορών διευκολύνουν σαφώς την ύπαρξη έντονων μεταναστευτικών ρευμάτων.⁸⁰

Η μετανάστευση μπορεί να έχει νόμιμο ή παράνομο χαρακτήρα. Τα προηγούμενα χρόνια περίπου 500.000 άτομα συνολικά εισέρχονταν παράνομα σε ευρωπαϊκές χώρες, ενώ το φαινόμενο τα τελευταία χρόνια έχει ενταθεί δραματικά. Ένα σοβαρό πρόβλημα που προκύπτει από την παράνομη μετανάστευση είναι ότι λόγω του παράνομου χαρακτήρα της μετακίνησης τα άτομα αυτά δεν έχουν πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες και το κράτος πρόνοιας. Παρά τις εισροές από τρίτες χώρες, είτε αυτές είναι νόμιμες, είτε παράνομες, μεγάλες ροές εργατικού δυναμικού εντοπίζονται και στο εσωτερικό της Ε.Ε.⁸¹

Αναλύοντας το φαινόμενο της μετανάστευσης οι αιτίες δημιουργίας του, μπορεί να είναι ιστορικές, δημογραφικές, οικονομικές, και κοινωνικές. Ιστορικά λοιπόν, τα ίδια τα κράτη επιδίωξαν τα μεταναστευτικά ρεύματα φθηνού εργατικού δυναμικού με στόχο την οικονομική τους ανάπτυξη. Δημογραφικά το φαινόμενο στηρίζεται στην πληθυσμιακή ανισορροπία που διαμορφώνεται ανάμεσα στις ανεπτυγμένες οικονομίες με τον πιο γερασμένο πληθυσμό και τις λιγότερες γεννήσεις και τις αναπτυσσόμενες χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά γεννήσεων και τον πιο νέο ηλικιακό πληθυσμό. Οι πρώτες, λόγω των μειωμένων ποσοστών, νέου ηλικιακού εργατικού δυναμικού αλλά και της έλλειψης ατόμων πρόθυμων για ανειδίκευτη εργασία, δέχονται την εισροή τέτοιου είδους εργατικού δυναμικού από άλλες χώρες. Το ίδιο όμως το οικονομικό μοντέλο του νεοφιλελευθερισμού, όπου το ίδιο το άτομο είναι απόλυτα υπεύθυνο να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες που του παρέχει η οικονομία, δημιουργεί τις συνθήκες της μετακίνησης των παραγωγικών συντελεστών. Ειδικά, όταν οι εισοδηματικές ανισότητες ανάμεσα σε χώρες του δυτικού κόσμου και αναπτυσσόμενες οικονομίες είναι ακόμη και στη εποχή της παγκοσμιοποίησης τεράστιες. Κοινωνικά, η δυνατότητα των ατόμων να λαμβάνουν πληροφορίες και εικόνες για τον τρόπο ζωής στην άλλη άκρη του πλανήτη και η σύγκριση με την υπάρχουσα κατάσταση που βιώνει

⁸⁰ Castles, S. (2002) Migration and Community formation under conditions of globalization. *International Migration Review*, Vol. 36, Number 4, pp. 1143-1168

⁸¹ Is Social Europe Fit for Globalisation? A study on the social impact of globalisation in the European Union. Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/employment_social/social_situation/docs/simglobe_fin_rep.pdf

διευκολύνουν την απόφαση για μετανάστευση. Επίσης, όταν το άτομο γνωρίζει άτομα του περιβάλλοντος του που έχουν μεταναστεύσει κάπου, αντιλαμβάνεται ως ευκολότερη τη μετανάστευση σε μια χώρα όπου ήδη θα έχει συνδέσμους επικοινωνίας.⁸²

Τα μεταναστευτικά ρεύματα δημιουργούν μια εθνική και πολιτισμική ποικιλομορφία στο εσωτερικό των χωρών. Σε κάποιες περιπτώσεις επιλέγεται η πλήρης αφομοίωση των μεταναστών δηλαδή η προσπάθεια να εγκαταλείψουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν την ταυτότητα τους, όπως η γλώσσα ή άλλα πολιτισμικά χαρακτηριστικά και να προσαρμοστούν στα κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά της χώρας υποδοχής. Σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση οι μετανάστες μπορούν να γίνουν ισότιμοι πολίτες μόνο αν εγκαταλείψουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και υιοθετήσουν την κουλτούρα της χώρας υποδοχής. Το μοντέλο αυτό εφαρμόστηκε εκτεταμένα στις Η.Π.Α στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Από την άλλη υπάρχει η επιλογή της διατήρησης του πλουραλισμού και της ποικιλομορφίας, κατά την οποία υπάρχει για τους μετανάστες η ελευθερία της διατήρησης και έκφρασης των ιδιαίτερων πολιτισμικών χαρακτηριστικών τους, χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η ισότιμη συμμετοχή τους σε όλες τις οικονομικές και κοινωνικές πτυχές της οργάνωσης του κράτους. Αυτό το μοντέλο εφαρμόζεται σήμερα σε χώρες που δέχονται μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα, όπως είναι οι Η.Π.Α, η Αυστραλία και ο Καναδάς. Τέλος, υπάρχει το μοντέλο της επιλεκτικής εξαίρεσης όπου επιλέγεται η συμμετοχή των μεταναστών σε κάποιους τομείς δραστηριότητας, όπως για παράδειγμα η αγορά εργασίας, ενώ υπάρχει αποκλεισμός σε άλλες παροχές όπως το κράτος πρόνοιας, τα πολιτικά δικαιώματα, η υπηκοότητα κ.α. Το μοντέλο αυτό συναντάται σε κάποιες περιπτώσεις χωρών της ανατολικής Ευρώπης.⁸³

⁸² Castles, S. (2002) Migration and Community formation under conditions of globalization. *International Migration Review*, Vol. 36, Number 4, pp. 1143-1168

⁸³ Castles, S. (2000) *Ethnicity and Globalization*. London, Sage Publications Ltd, pp. 135-140

Κεφάλαιο 5^ο: Ασφάλεια και Παγκοσμιοποίηση

5.1 Πολεμικές συρράξεις στην εποχή της παγκοσμιοποίησης

Η έννοια της δύναμης ενός κράτους παραδοσιακά συνδέθηκε με την οικονομική κατάσταση στην οποία βρίσκεται, τους φυσικούς πόρους που έχει στην κατοχή του και μπορεί να εκμεταλλευτεί και φυσικά με τη στρατιωτική του δύναμη. Στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον αυτή η έννοια της δύναμης παίρνει άλλες διαστάσεις, ενώ καθορίζεται και διαχέεται μέσα από νέα δίκτυα που δημιουργούνται από την ίδια την παγκοσμιοποίηση, πολλές φορές περιορίζοντας την σημασία της στρατιωτικής δύναμης. Η δυνατότητα διαμόρφωσης της παγκόσμιας κοινής γνώμης μέσα από ελεύθερα δίκτυα, που δεν βρίσκονται υπό κρατικό έλεγχο ή ακόμα και η αλληλεπίδραση κρατών μέσα στους διεθνείς οργανισμούς διαμορφώνει τις ισορροπίες δυνάμεων που δεν καθορίζονται πλέον μόνο από την στρατιωτική ισχύ, αλλά και από την δυνατότητα των κρατών να διαχειριστούν αυτά τα δίκτυα.

Σε αυτά τα πλαίσια αποκτά δυναμική η έννοια της ασύμμετρης δύναμης. Στην περίπτωση αυτή, τα ίδια τα κράτη που χαρακτηρίζονται ως ισχυρά γίνονται θύματα ασύμμετρων απειλών. Η ικανότητα απειλής ή πλήγματος, όχι πάντα με τα συμβατικά στρατιωτικά μέσα, σε έναν ισχυρό στόχο και σε δεύτερο βαθμό η εκμετάλλευση των παγκόσμιων δικτύων επικοινωνίας για την διάχυση αυτής της πληροφορίας κάνει τον πιο ισχυρό να φαίνεται αδύναμος και ενισχύει την εικόνα αυτού που πραγματικά είναι πιο αδύναμος. Είναι δηλαδή ο ίδιος ο στόχος που έχει σημασία και φυσικά σε δεύτερο βαθμό η διάχυση της πληροφορίας του χτυπήματος σε αυτόν τον στόχο.⁸⁴ Βέβαια, η έννοια του ασύμμετρου πολέμου χρησιμοποιείται πολλές φορές και για να υποδηλώσει τις τεχνολογικές και άλλες διαφορές ανάμεσα στις δύο πλευρές, ιδιαίτερα όταν αυτές οι διαφορές είναι μεγάλες.⁸⁵

Ταυτόχρονα η ίδια η παγκοσμιοποίηση οδηγεί στην σύνδεση οικονομιών, υποβοηθώντας την ανάπτυξη τους μέσω του εμπορίου, των ΞΑΕ κτλ. Τα οφέλη όμως αυτών

⁸⁴ Kay, S. (2004) Globalization, Power, and Security. *Security Dialogue*, Vol.35, pp.9-25

⁸⁵ Colombo, Alessandro (2004) Asymmetrical Warfare or Asymmetrical Society? The changing Form of War and the Collapse of International Society. In:Gobbicchi, A. *Globalization, Armed Conflicts and Security*. Roma, Rubbettino Editore, pp. 111

των διαδικασιών δεν μοιράζονται εξίσου σε όλους. Η βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης κάποιων δεν μένει πλέον κρυφή και μέσω της ελεύθερης και "απεριόριστης" πρόσβασης στην πληροφορία είναι πιο έκδηλες από ποτέ οι ανισότητες από άκρη σε άκρη στον πλανήτη. Η διεκδίκηση ισότιμης θέσης στον διαμοιρασμό του πλούτου από αναπτυσσόμενες οικονομίες που αναζητούν πόρους για την ανάπτυξη τους και την διαβίωση του πληθυσμού τους με βάση έναν πιο επιθυμητό τρόπο ζωής (για τον οποίο πλέον μπορούν εύκολα να πληροφορηθούν από τα σύγχρονα δίκτυα πληροφόρησης π.χ. Social Media), θα οδηγήσει αναπόφευκτα σε διεκδικήσεις που δεν θα περιορίζονται μόνο στην διπλωματία αλλά πιθανώς και σε πολεμικές συρράξεις.⁸⁶

Μαζί με την παγκοσμιοποίηση λοιπόν, παρουσιάζονται αλλαγές στην αντίληψη που υπάρχει ως προς τις πολεμικές συρράξεις. Η έννοια της κυριαρχίας ενός κράτους έχει υποστεί αλλαγές που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση με άλλα κράτη ή οργανισμούς και κυρίως από την οικονομική αλληλεπίδραση. Η διατήρηση της ασφάλειας στο εσωτερικό γίνεται περισσότερο πολύπλοκη λόγω της παγκοσμιοποίησης των απειλών και τείνει να ταυτίζεται με την εξωτερική ασφάλεια. Στο σύγχρονο περιβάλλον τα κράτη δεν καθορίζουν αποκλειστικά την ισχύ τους από τα εδάφη ή τη στρατιωτική ισχύ που κατέχουν αλλά και από την οικονομική και τεχνολογική τους εξέλιξη.⁸⁷

Όμως η ίδια η αλληλεξάρτηση των κοινωνιών περιορίζει σύμφωνα με πολλούς ερευνητές την πιθανότητα δύο χώρες που συνδέονται μεταξύ τους, για παράδειγμα με εμπορικούς δεσμούς, να έλθουν σε πολεμική αντιπαράθεση. Δηλαδή, οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ δύο χωρών σχετίζονται αρνητικά με την πιθανότητα πολεμικής σύρραξης ανάμεσά τους. Στην πράξη, και πιο συγκεκριμένα, όταν τα αγαθά που αποτελούν αντικείμενο των εμπορικών συναλλαγών ανάμεσα σε δύο χώρες είναι αγαθά που απαιτούν ιδιαίτερη εξειδίκευση κατά την παραγωγή τους τότε είναι απίθανη μια πολεμική σύρραξη ανάμεσα στις δύο πλευρές. Από την άλλη, οι εμπορικές συναλλαγές σε αγαθά πρώτης ανάγκης διέπονται μεν από την παραπάνω συσχέτιση (δηλαδή αρνητική συσχέτιση εμπορίου πολεμικών συρράξεων) αλλά σε ποιο χαλαρό βαθμό.

Το ίδιο σκεπτικό διατυπώνεται όταν γίνεται η συσχέτιση της παγκοσμιοποίησης με τις εσωτερικές αναταραχές και τους εμφυλίους πολέμους. Χώρες οι οποίες είναι ανοιχτές προς την οικονομική παγκοσμιοποίηση με αποτέλεσμα να έχουν μεγαλύτερα ποσοστά ΞΑΕ και συνεπώς περισσότερες θέσεις εργασίας εμφανίζουν σε μικρότερα ποσοστά τέτοιου είδους

⁸⁶ Pollins, B.M. (2008) Globalization and Armed Conflict Among Nations. *Conflict Management and Peace Science*, Vol.25, pp.191-205

⁸⁷ Gareis, Sven Bernhard (2004) Future Wars.Characteristics, Forms of Reaction and Strategic Requirements. In:Gobbicchi, A. *Globalization, Armed Conflicts and Security*. Roma, Rubbettino Editore, pp. 154

εσωτερικές αναταραχές.⁸⁸ Όμως η παραπάνω γενική διαπίστωση για την αρνητική συσχέτιση μεταξύ της κοινωνικής παγκοσμιοποίησης και εμφυλίων συρράξεων, τίθεται εν αμφιβόλω αν η διανομή των ωφελειών δεν γίνεται ισόποσα σε όλους. Αυτό αναπόφευκτα θα οδηγήσει σε εσωτερικές αναταραχές. Επιπλέον, η κοινωνική παγκοσμιοποίηση οδηγεί μειονότητες στην διεκδίκηση δικαιωμάτων και λαούς στην προσπάθεια ανατροπής απολυταρχικών καθεστώτων, γεγονός που και αυτό με τη σειρά του ανεξάρτητα από το είδος ή το δίκαιο των διεκδικήσεων οδηγεί σε πιθανές εσωτερικές αναταραχές. Τέλος, η πολιτική παγκοσμιοποίηση και η επιρροή που ασκούν στα κράτη κατά τη λήψη αποφάσεων, διεθνείς οργανισμοί όπως για παράδειγμα το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο ή ο Διεθνής Οργανισμός Εμπορίου, οδηγεί πολλές φορές σε εσωτερικές αντιδράσεις από κομμάτια του πληθυσμού που επηρεάζονται από τις αποφάσεις αυτές.⁸⁹

Επιπροσθέτως η παγκοσμιοποίηση φαίνεται να σχετίζεται αρνητικά με τα φαινόμενα βίαιης κοινωνικής αντίδρασης γενικότερα. Ειδικά στην περίπτωση που η χώρα χαρακτηρίζεται από δημοκρατικό περιβάλλον και πολιτική παγκοσμιοποίηση, δηλαδή πολιτικές που επηρεάζονται και συγκλίνουν με διεθνείς πολιτικές, υπάρχει έντονη αρνητική συσχέτιση μεταξύ παγκοσμιοποίησης και βίαιων κοινωνικών αντιδράσεων. Γενικά διαπιστώνεται πως τα προβλήματα που σχετίζονται με την πολιτική συνδέονται με ειρηνικές αντιδράσεις και έλλειψη βίας, διαπίστωση που δεν επιβεβαιώνεται για οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα. Τέλος πρέπει να σημειωθεί η σημασία της εκπαίδευσης και της αρνητικής συσχέτισης αυτής με τις βίαιες κοινωνικές αντιδράσεις.⁹⁰

5.2 Η παγκοσμιοποίηση της τρομοκρατίας

Η έννοια της τρομοκρατίας ενώ μπορεί να χαρακτηρίζεται από κάποια υποκειμενικότητα όσον αφορά στο τι τελικά είναι τρομοκρατική ενέργεια και τι όχι, διέπεται από κάποιες βασικές σταθερές. Πρώτον χαρακτηρίζεται από πολιτικά κίνητρα αφού ακόμη και στην θρησκευτική της μορφή η τρομοκρατία επιδιώκει την – κατά την αντίληψη του δράστη/ δραστών – επιδίωξη δικαιοσύνης και κατ' επέκταση πολιτικών αλλαγών. Δεύτερον, είναι σαφής ο διαχωρισμός της τρομοκρατίας από ένοπλες και βίαιες κρατικές παρεμβάσεις.

⁸⁸Schneider, Gerald (2007) War in the Era of Economic Globalization. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 632-638

⁸⁹ Ezcurra, Roberto and Manotas, Beatriz (2017) Is there a link between globalisation and civil conflict? *World Econ.*, Vol.40, pp.2592-2610

⁹⁰ Karakaya, S. (2018) Globalization and contentious politics: A comparative analysis of nonviolent and violent campaigns. *Conflict Management and Peace Science*, Vol. 35, pp. 315-335

Η κρατική παρέμβαση συνεπώς δεν μπορεί να θεωρείται τρομοκρατική ενέργεια, παρά μόνο οι βίαιες ενέργειες άλλων ομάδων. Τρίτον, οι τρομοκρατικές ενέργειες εσκεμμένα στοχεύουν αθώους πολίτες, σε αντίθεση με ένοπλες επιχειρήσεις χωρών ή άλλες μορφές κρατικής άσκησης βίας, όπου πιθανές απώλειες αθώων πολιτών θεωρούνται ατυχείς και σε καμία περίπτωση επιδίωξη της παραπάνω δράσης. Τέταρτον η οποιασδήποτε μορφής βίαιη επέμβαση κρατών στο εσωτερικό τους ή στο εξωτερικό, διέπεται από συγκεκριμένες νόρμες, σε αντίθεση με τις τρομοκρατικές ενέργειες που χαρακτηρίζονται εκ των ων ουκ άνευ από το στοιχείο της έκπληξης.⁹¹

Όσον αφορά τη σχέση παγκοσμιοποίησης και τρομοκρατίας, μπορεί κανείς να διαπιστώσει την ύπαρξη περισσότερων τρομοκρατικών οργανώσεων σε χώρες λιγότερο ανεπτυγμένες, ενώ από την άλλη τα θύματα των τρομοκρατικών ενεργειών είναι πολίτες περισσότερο ανεπτυγμένων χωρών. Η ύπαρξη ανισοτήτων προωθεί την σύσταση τέτοιων οργανισμών σε χώρες που πλήττονται από οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, ενώ ταυτόχρονα δεν έχουν την απαραίτητη υποδομή καταπολέμησης της τρομοκρατίας. Διαπιστώνεται λοιπόν μια θετική σχέση ανάμεσα στις ανισότητες στον διαμοιρασμό του πλούτου που προκύπτει από την παγκοσμιοποίηση και της τρομοκρατίας. Από την άλλη, οι χώρες με φυσικό πλούτο τον οποίο μπορούν να εκμεταλλευτούν με τη βοήθεια των πολυεθνικών επιχειρήσεων και του διεθνούς εμπορίου, αποκτούν ένα σημαντικό κίνητρο για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Η εκμετάλλευση αυτού του πλούτου με την βοήθεια των δικτύων που δημιουργούνται από την οικονομική παγκοσμιοποίηση είναι προς όφελος των πολιτών και στον αντίποδα η ύπαρξη τρομοκρατικών δράσεων θα αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα για τους ξένους επενδυτές που θα βοηθούσαν στην εκμετάλλευση αυτού του πλούτου.

Από την άλλη η διευκόλυνση της μετακίνησης πληθυσμών που προκύπτει από τη παγκοσμιοποίηση επιτρέπει σε τρομοκρατικά στοιχεία μέσω της προπαγάνδας να επηρεάσουν μειονότητες σε άλλες χώρες, έχοντας οικονομική και υλική υποστήριξη από οργανώσεις της πατρίδας τους.⁹²

Επιπλέον, η διάδοση των τεχνολογιών υποβοηθά τρομοκρατικές οργανώσεις οι οποίες έχουν μέσω των δικτύων της παγκοσμιοποίησης τη δυνατότητα να εξοπλιστούν ακόμη και όπλα μαζικής καταστροφής. Είναι ενδεικτικό το παράδειγμα της δράσης της Al-Qaida, του τρόπου με τον οποίο δημιούργησε ένα οργανωμένο δίκτυο δράσης και

⁹¹ Kronin, A.K. (2002) Behind the Curve: Globalization and International Terrorism. *International Security*, Vol. 27, pp.30-58

⁹² Zimmermann, E. (2011) Globalization and terrorism. *European Journal of Political Economy*, Vol. 27, pp. 152-161

επικοινωνιών σε περισσότερες από 60 χώρες και φυσικά είναι αντιπροσωπευτικό δείγμα των τεχνολογικών δυνατοτήτων που είχε η συγκεκριμένη τρομοκρατική οργάνωση ο τρόπος με τον οποίο έγινε η τρομοκρατική επίθεση στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001 στις Η.Π.Α. που είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο 2977 ανθρώπων.

Σε ένα γενικό πλαίσιο η σχέση που διαμορφώνεται ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση και την τρομοκρατία είναι αμφίδρομη. Η υιοθέτηση πολιτικών που προωθούν την παγκοσμιοποίηση μπορεί να περιορίσει την τρομοκρατία, υπό την προϋπόθεση ότι δεν χαρακτηρίζονται από οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες (γιατί είναι αυτές οι ανισότητες που δημιουργούν το υπόβαθρο δημιουργίας τρομοκρατικών οργάνωσεων, οι οποίες με τη σειρά τους θα εκμεταλλευτούν τα δίκτυα της παγκοσμιοποίησης για την προπαγάνδα τους και τον εξοπλισμό τους), ενώ η τρομοκρατία αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την παγκοσμιοποίηση μιας κοινωνίας και κυρίως για την οικονομική παγκοσμιοποίηση και την ανάπτυξη της.⁹³

Ιστορικά ο όρος "τρομοκρατία" χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης και περίπου στα 1795. Στην πραγματικότητα όμως, πράξεις που τώρα χαρακτηρίζονται ως τρομοκρατικές, υπήρξαν από πολύ παλαιότερα και μπορεί κανείς να χαρακτηρίσει ως τρομοκρατία την δράση θρησκευτικών ομάδων στην περιοχή της Ιουδαίας κατά τον 1^ο αιώνα π.Χ. εναντίον των Ρωμαίων, αλλά και αργότερα μουσουλμανικών και ινδουιστικών θρησκευτικών ομάδων.⁹⁴

Ανά τους αιώνες όμως, η μορφή της τρομοκρατίας έχει υποστεί αλλαγές και στην σύγχρονη εποχή προσαρμόστηκε και εκμεταλλεύτηκε το παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Η δημιουργία ενώσεων κρατών όπως για παράδειγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ διεύρυνε την οικονομική και κοινωνική ολοκλήρωση, άνοιξε και τον δρόμο στην ευκολότερη μετακίνηση πληθυσμών που πέρα από τα αδιαμφισβήτητα οφέλη έδωσε και την ευκαιρία σε επίδοξους ή ήδη οργανωμένους σε τρομοκρατικά δίκτυα εγκληματίες να παρεισφρήσουν σε άλλες χώρες. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας και ταυτόχρονα η άμεση διάδοση της πληροφορίας από άκρη σε άκρη στον κόσμο μέσω των δικτύων ενημέρωσης, διευκολύνουν τους τρομοκράτες στην διάδοση των μηνυμάτων πανικού που επιδιώκουν. Ενδεικτικό είναι το παράδειγμα του πως, η Al- Qaida "χρησιμοποίησε" το δίκτυο του Κατάρ Al-Jazeera με παγκόσμια εμβέλεια, ώστε να δημοσιεύει τα μηνύματα του αρχηγού της.

⁹³ Khan, Alam and Estrada, Ruiz M.A. (2017) Globalization and terrorism: an overview. *Qual Quant*, Vol. 51, pp. 1811-1819

⁹⁴ Kronin, A.K. (2002) Behind the Curve: Globalization and International Terrorism. *International Security*, Vol. 27, pp.30-58

Η περίπτωση τέτοιων πολυδαίδαλων τρομοκρατικών δικτύων, που εκτείνονται σε πολλές περιοχές του πλανήτη και που δραστηριοποιούνται ταυτόχρονα σε πολλούς τομείς όπως εμπόριο ναρκωτικών, όπλων, ανθρώπων κ.α., δημιουργεί αναπόφευκτα και νέες προκλήσεις στον τρόπο αντιμετώπισής τους. Πριν το τραγικό περιστατικό στις 11 Σεπτεμβρίου στις Η.Π.Α υπήρχαν ήδη για πολλούς ερευνητές του φαινομένου οι ενδείξεις ότι η τρομοκρατία μπαίνει σε μια νέα εποχή, ενδείξεις οι οποίες προέκυψαν από τον χαρακτήρα συγκεκριμένων τρομοκρατικών χτυπημάτων. Τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της νέας μορφής τρομοκρατίας είναι:

- Γίνονται από πολύπλοκα τρομοκρατικά δίκτυα τα οποία είναι δύσκολο να εντοπιστεί που ακριβώς εδράζονται.
- Χαρακτηρίζονται από θρησκευτικά κυρίως κίνητρα.
- Έχουν την επιχειρησιακή δυνατότητα να χτυπούν χώρους με ιδιαίτερο συμβολισμό σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου.
- Οι στόχοι που χτυπούν είναι απρόσμενοι και επιδίωξη είναι οι μεγαλύτερες δυνατές απώλειες.⁹⁵

5.3 Τρόποι αντιμετώπισης της παγκοσμιοποιημένης εγκληματικότητας

Η αντίδραση των Η.Π.Α μετά τις τρομοκρατικές ενέργειες της 11^{ης} Σεπτεμβρίου αφορούσε στην δημιουργία ενός συνασπισμού καταπολέμησης της παγκόσμιας τρομοκρατίας. Η κίνηση αυτή δημιούργησε την εντύπωση πως η τότε κυβέρνηση προσπάθησε να δράσει μέσα από τα διεθνή όργανα και όχι απότομα και αντιδραστικά. Βέβαια, άλλες κινήσεις αργότερα που αφορούσαν την επέμβαση στο Ιράκ το 2003, η οποία έγινε χωρίς την έγκριση του Ο.Η.Ε., οδήγησαν στην διεθνή πόλωση για το αν τελικά η αντιμετώπιση αυτών των νέων μορφών τρομοκρατίας πρέπει να γίνεται μονομερώς ή να λαμβάνει χώρα μέσα από τη διεθνή συνεργασία και τους οργανισμούς. Η βία και οι απώλειες των τρομοκρατικών χτυπημάτων αναπόφευκτα τραβούν την προσοχή της διεθνούς κοινότητας και οδηγούν στην κοινή πεποίθηση για την καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας δημιουργώντας εύφορο έδαφος για διεθνείς συνεργασίες και από κοινού αντιμετώπιση της.⁹⁶

⁹⁵ Martin, Gus (2007) Globalization and International Terrorism. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 645,650,651

⁹⁶ Gareis, Sven Bernhard (2004) Future Wars.Characteristics, Forms of Reaction and Strategic Requirements. In:Gobbicchi, A. *Globalization, Armed Conflicts and Security*. Roma, Rubbettino Editore, pp. 166-168

Στο επιχειρησιακό κομμάτι, η νέα μορφή πολεμικών συρράξεων όπως διαμορφώνεται και κυρίως σε περιπτώσεις αντιμετώπισης τρομοκρατικών δικτύων όπως αυτά αναλύθηκαν παραπάνω, απαιτεί την εμπλοκή μεγάλου όγκου υπηρεσιών ασφαλείας που περιλαμβάνουν στρατιωτικές και παραστρατιωτικές ομάδες, ομάδες επιβολής της τάξης και φυσικά την εμπλοκή των κρατικών υπηρεσιών πληροφοριών.⁹⁷ Οι νέοι κίνδυνοι που διαμορφώνονται αφορούν την διασυνοριακή εγκληματικότητα και τη διεθνή τρομοκρατία, την παράνομη μετανάστευση, την χρήση όπλων μαζικής καταστροφής, την χρήση υψηλών τεχνολογιών για κυβερνοεπιθέσεις, απαγωγές και φρικτές εκτελέσεις κ.α. Καθιερώνονται νέες μη συμβατικές στρατηγικές αντιμετώπισης, σε ένα νέο είδος πολέμου, που δεν εξελίσσεται πάντα σε ανοιχτά πεδία μαχών, αλλά πολλές φορές σε αστικό περιβάλλον και σε απομακρυσμένες, αποκομμένες περιοχές εναντίον αντιπάλων πολλές φορές "αόρατων".⁹⁸ Οι στρατηγικές αυτές περιλαμβάνουν μεθόδους ηλεκτρονικής παρακολούθησης ή παρεμπόδισης ηλεκτρονικών επικοινωνιών, στρατηγικές διαχείρισης του πανικού από αστικά και μη, τρομοκρατικά χτυπήματα και την χρήση νέων τεχνολογιών οπλισμού όπως drones, λαστιχένιες σφαίρες, ενώ σε ευρύτερο επίπεδο όταν οι απειλές δεν είναι δυνατό να αντιμετωπιστούν με κυρίαρχα από το κράτος μέσα υπάρχει η λύση της συνεργασίας με άλλα κράτη.⁹⁹

Η στρατηγική αντιμετώπισης αφορά σε πρώτο βαθμό φυσικά την στρατιωτική ικανότητα της χώρας που προσπαθεί να αντιμετωπίσει τέτοιους κινδύνους. Η στρατιωτική παρέμβαση πρέπει να έχει βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα, με ειδικά σχεδιασμένες επιχειρήσεις που θα συνδυάζουν την στρατιωτική δράση στο πεδίο της μάχης με υψηλού επιπέδου υπηρεσίες πληροφοριών. Σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα όμως θα πρέπει να αναληφθούν διπλωματικές πρωτοβουλίες για διεθνείς συνεργασίες, δημιουργία συμμαχιών, την επιβολή οικονομικών κυρώσεων, τον διεθνή αποκλεισμό κ.α. Απαιτείται λοιπόν μια ποικιλία άμεσων και έμμεσων αντιδράσεων, που σκοπό θα έχει καταρχήν την καταστολή και σε δεύτερο βαθμό τη αναδιαμόρφωση του περιβάλλοντος που υποθάλλει την διεθνή βία και εγκληματικότητα.¹⁰⁰

Εκτός όμως από την δημιουργία εναλλακτικών μορφών πολεμικών συρράξεων λόγω της παγκοσμιοποίησης, η ίδια η παγκοσμιοποίηση οδηγεί και σε αλλαγές στους τρόπους με

⁹⁷ Martin, Gus (2007) Globalization and International Terrorism. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 657-659

⁹⁸ Ivancik, R. (2011) NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY IN A TIME OF GLOBALIZATION AND GLOBAL FINANCIAL CRISIS. *Science & Military*, Vol.1, pp. 5-12

⁹⁹ Cha, V.D. (2000) Globalization and the Study of International Security. *Journal of Peace Research*, Vol. 37, pp. 391-403

¹⁰⁰ Kronin, A.K. (2002) Behind the Curve: Globalization and International Terrorism. *International Security*, Vol. 27, pp.30-58

τους οποίους εκφράζεται η κοινή εγκληματικότητα. Οι εγκληματικές οργανώσεις προσπαθούν να αντλήσουν οφέλη από την οικονομική παγκοσμιοποίηση με τον ίδιο τρόπο (αλλά με παράνομο υπόβαθρο βέβαια) που προσπαθούν οι κοινωνίες και οι επιχειρήσεις. Οι οργανώσεις αυτές δημιουργούν παράνομα διεθνή δίκτυα διακίνησης ναρκωτικών, αλκοόλ, ειδών καπνού ακόμη και παράνομης διακίνησης ανθρώπων και χρήματος που προέρχεται από τέτοιες ενέργειες. Η δύναμη τέτοιων εγκληματικών οργανώσεων πολλές φορές και σε περιπτώσεις πιο αδύναμων οικονομικά χωρών, συγκρίνεται άμεσα και ίσως ξεπερνάει την οικονομική ισχύ του ίδιου του κράτους.

Στα πλαίσια αυτά, τίθεται το ζήτημα του πως έχει επιδράσει η παγκοσμιοποίηση στην έννοια του συνόρου και των διασυνοριακών ελέγχων. Από πολλούς ερευνητές εκφράζεται η άποψη ότι οι νέες πολιτικές αντιμετώπισης πρέπει να στοχεύουν στην ενίσχυση των διασυνοριακών ελέγχων και με αυτόν τον τρόπο στον περιορισμό της διεθνούς κινητικότητας και κατ' επέκταση της διεθνούς εγκληματικότητας. Από την άλλη εκφράζεται η άποψη πως δεν έχει αποδειχθεί πως οι αυστηρότεροι έλεγχοι θα περιορίσουν τη διεθνή εγκληματικότητα. Για παράδειγμα, και όσον αφορά την διακίνηση ναρκωτικών, με την υπόθεση των αυστηρότερων ελέγχων οι οποίοι θα μπορούσαν να περιορίσουν το διεθνές εμπόριο, αυτό θα περιορίσει τις ποσότητες σε μία χώρα και λόγω της σχέσης προσφοράς-ζήτησης θα αυξηθούν οι τιμές, δημιουργώντας κίνητρα σε περισσότερους εμπόρους να προσπαθήσουν να πουλήσουν σε αυτή την αγορά σε υψηλές τιμές.¹⁰¹

5.4 Παγκοσμιοποίηση και κρατικές δαπάνες για την ασφάλεια

Πώς επηρεάζουν όμως οι νέοι τρόποι με τους οποίους εκδηλώνονται η τρομοκρατία και η διεθνής εγκληματικότητα στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, τις κρατικές δαπάνες για την ασφάλεια; Οι απαιτήσεις για νέες τεχνολογίες αντιμετώπισης, νέες μορφές εκπαίδευσης και συνολικά εκσυγχρονισμού του διαθέσιμου οπλοστασίου δημιουργούν με τη σειρά τους την ανάγκη για αναθεώρηση των κρατικών προϋπολογισμών που αφορούν τις δαπάνες ασφαλείας προς τα πάνω. Από την άλλη, πρέπει να σημειωθεί και η διάδοση των οικονομικών προβλημάτων μέσω της οικονομικής παγκοσμιοποίησης, η οποία δημιουργεί ένα πλέγμα οικονομιών που πλήττονται από την οικονομική κρίση, πολλές φορές όχι άμεσα αλλά στα πλαίσια αυτής της οικονομικής παγκοσμιοποίησης. Η αλληλεπίδραση αυτή, οδηγεί

¹⁰¹ Mugarura, N. (2014) Has globalisation rendered the state paradigm in controlling crimes, anachronistic? *Journal of Financial Crime*, Vol. 21, pp. 381-399

πολλές φορές σε συγκρατημένες πολιτικές που αφορούν σε δαπάνες του οικονομικού προϋπολογισμού σε διάφορους τομείς, ανάμεσα σε αυτούς και στις δαπάνες που αφορούν την ασφάλεια.

Ενώ ίσως η γενική πεποίθηση του κοινού είναι πώς είναι προτιμότερο στα πλαίσια των οικονομικών περιορισμών, οι κρατικές πολιτικές να στοχεύουν σε διαμοιρασμό των δαπανών σε τομείς που αφορούν την πρόνοια, την εκπαίδευση, την υγεία κτλ., στην πραγματικότητα τα κράτη βρίσκονται αντιμέτωπα με τον κίνδυνο, λόγω του οικονομικού περιβάλλοντος να μην καταφέρουν να προσαρμοστούν στις νέες απαιτήσεις που δημιουργούνται στα θέματα της ασφάλειας.¹⁰²

Στον αντίποδα, όπως αναλύθηκε σε προηγούμενες ενότητες η ίδια η παγκοσμιοποίηση, με την προϋπόθεση ότι ο διαμοιρασμός των ωφελειών της χαρακτηρίζεται από κοινωνική δικαιοσύνη και λαμβάνει χώρα σε δημοκρατικό περιβάλλον με συνθήκες ισότητας, οδηγεί σε περιορισμό των φαινομένων βίας, τρομοκρατίας και πολεμικών αντιπαραθέσεων, άρα ιδανικά και σε περιορισμό των κρατικών δαπανών για την ασφάλεια. Σε αυτό φυσικά βοηθούν και οι διεθνείς συνεργασίες, οικονομικές και άλλες και η επίλυση διαφορών μέσω των διεθνών οργανισμών στα πλαίσια του παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος.

Στην πράξη, σύμφωνα με τους Ripsman and Paul (2005), οι περισσότερες χώρες επιμένουν στην διατήρηση των παραδοσιακών τρόπων οργάνωσης της ασφάλειας επηρεαζόμενες ελάχιστα από τις νέες απειλές ή την παγκοσμιοποίηση. Ειδικά για περιοχές που βρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση δεν φαίνεται να έχει υπάρξει επίδραση στον τρόπο που αντιμετωπίζονται τα θέματα της ασφάλειας. Δεν φαίνεται δηλαδή να έχει περιοριστεί η σημασία των υψηλών στρατιωτικών δαπανών για χάρη των διεθνών συνεργασιών και της επίλυσης των διαφορών μέσω των διεθνών οργανισμών, αλλά ούτε και να έχει γίνει η απαραίτητη προσαρμογή στις νέες απειλές. Στις περιπτώσεις όμως κρατών που βρίσκονται σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από σταθερότητα, δηλαδή δεν έχουν την άμεση απειλή πολεμικών συρράξεων, διαπιστώνεται η προσπάθεια προσαρμογής στις νέες απειλές σε μεγαλύτερο βαθμό και η καλύτερη προετοιμασία, καθώς και η ένταση των πολιτικών που αφορούν τις διεθνείς, συνεργασίας – συμμαχίες. Στις περιπτώσεις αυτές, δίνεται έμφαση στη συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς και στην ανάλυση των νέων απειλών (όχι πάντα στρατιωτικών αλλά και οικονομικών, περιβαλλοντικών κ.α.) αφού υπάρχει το σταθερό

¹⁰² Ivancik, R. (2011) NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY IN A TIME OF GLOBALIZATION AND GLOBAL FINANCIAL CRISIS. *Science & Military*, Vol.1, pp. 5-12

περιβάλλον πάνω στο οποίο μπορούν να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις ασφαλείας καθώς δεν βρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση και αφιερώνουν στρατιωτικό, διπλωματικό και επιστημονικό προσωπικό στη διαμόρφωση νέων στρατηγικών.¹⁰³

Επιπροσθέτως και όσον αφορά τις παρακάτω περιπτώσεις φαίνεται πως δεν ισχύει η αρνητική σχέση μεταξύ παγκοσμιοποίησης και δαπανών για την ασφάλεια. Δηλαδή παρ' όλο που οι χώρες που αναφέρονται παρακάτω χαρακτηρίζονται από υψηλά επίπεδα παγκοσμιοποίησης παρουσιάζουν αύξηση στις κρατικές δαπάνες για ασφάλεια. Οι Η.Π.Α. εμφάνισαν αύξηση των δαπανών για την ασφάλεια από 397 σε 670 δις. δολάρια ανάμεσα στο 2001 και το 2012. Η Κίνα εμφάνισε μια τεράστια αύξηση δαπανών για την ασφάλεια ανάμεσα στο 1990 και το 2012, με το ποσό να έχει εκτοξευθεί από 19 δις. σε 161 δις. δολάρια. Στη Ρωσία το ποσό ανήλθε από 64,5 δις. δολάρια το 2009 σε 81 δις. το 2012. Στην Ιταλία το ποσό αυξήθηκε από 17,2 δις. δολάρια το 2001 σε 35 δις. το 2012. Για την Κορέα, ανάμεσα στο 1990 και το 2012 υπήρξε αύξηση από 15 σε 31 δις. δολάρια. Στην Ιαπωνία για το ίδιο χρονικό διάστημα αύξηση από 47 σε 60 δις δολάρια. Αντίστοιχη πορεία ακολουθούν οι κρατικές δαπάνες για την ασφάλεια και σε πολλές άλλες χώρες όπως η Γερμανία, η Αυστραλία, η Βραζιλία κ.α.¹⁰⁴

¹⁰³ Ripsman, Norrin and Paul, T.V. (2005) Globalization and the National Security State: A Framework for Analysis. *International Studies Review*, Vol. 7, pp. 199-227

¹⁰⁴ Irandoust, M. (2018) Militarism and globalization: Is there an empirical link? *Qual Quant*, Vol. 52, pp. 1349-1369

Κεφάλαιο 6^ο: Νομοθεσία και Παγκοσμιοποίηση

6.1 Σύγκλιση εθνικής νομοθεσίας με τη διεθνή

Χρησιμοποιώντας τον όρο παγκοσμιοποίηση της νομοθεσίας αναφερόμαστε στο κατά πόσο ο παγκόσμιος πληθυσμός δρα κάτω από ένα κοινό για όλους πλαίσιο νομοθεσίας, είτε αυτό επιβλήθηκε αναγκαστικά είτε προέκυψε από την σύγκλιση των εγχώριων πολιτικών.¹⁰⁵ Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης έχει αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την νομοθεσία και τα όρια εφαρμογής της. Για παράδειγμα, η σύγχρονη ανοιχτή οικονομία αποκτά υπόσταση μόνο μέσα από ένα κοινό πλαίσιο κανόνων που διέπουν την αλληλεπίδραση διαφορετικών οικονομιών, τη λειτουργία των ροών κεφαλαίου, του εμπορίου και των πολυεθνικών. Η πολιτιστική παγκοσμιοποίηση χαρακτηρίζεται από την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων ιδιοκτησίας που καθορίζονται μέσα από ένα κοινά αποδεκτό πλαίσιο θεσμών που καθορίζουν σε ποιον ανήκει κάθε κομμάτι της παγκόσμιας κληρονομιάς. Η παγκοσμιοποιημένη ασφάλεια διέπεται από διεθνή νομοθεσία και την επιβολή της από αναγνωρισμένα διεθνή δικαστήρια.

Αυτό που αναφέρεται λοιπόν ως παγκοσμιοποίηση της νομοθεσίας, δεν είναι παρά ένα σύνολο κανόνων και νομοθετικών οδηγιών, πολλές φορές δεσμευτικών, που παράγονται μέσα από διεθνείς συμβάσεις, διεθνείς οργανισμούς και τα διεθνή δικαστήρια. Πιο συγκεκριμένα η δημιουργία αυτού του παγκοσμιοποιημένου νομοθετικού πλαισίου, προκύπτει από οργανισμούς όπως τα Ηνωμένα Έθνη, η Ευρωπαϊκή Ένωση, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα όπως οι Κεντρικές Τράπεζες και διεθνή δικαστήρια όπως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κ.α.¹⁰⁶

Στην πραγματικότητα η διάκριση των ορίων μεταξύ διεθνούς και εγχώριας νομοθεσίας γίνεται όλο και περισσότερο δύσκολη με τη συνεχή σύγκλιση των δύο παρ' όλο που τυπικά η διάκριση υπάρχει ακόμη όπως όμως υπάρχει και η τάση περαιτέρω σύγκλισης των εγχώριων νομοθεσιών με τις διεθνείς.¹⁰⁷ Κάποιοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι θα ήταν πρόωρο ακόμη να γίνεται αναφορά σε ένα τυποποιημένο σύστημα διεθνούς νομοθεσίας καθώς δεν υπάρχει ένας ολοκληρωμένος κώδικας διεθνούς νομοθεσίας και σε αυτό το

¹⁰⁵ Shapiro, M. (1993) *The Globalization of Law. Indiana Journal of Global Legal Studies*, Vol.1. pp. 37-64

¹⁰⁶ Haliday, Terence and Osinsky, Pavel (2006) *Globalization of Law. Annual Review of Sociology*, Vol.32, pp. 447-470

¹⁰⁷ Michaels, Ralf (2013) *Globalization and Law: Law Beyond the State. In: Reza Banakar and Max Travers Law and Social Theory*. Oxford, Hart Publishing, pp. 289

πλαίσιο γίνεται ο διαχωρισμός ανάμεσα σε μια διεθνή νομοθεσία που αφορά συγκεκριμένο κομμάτι της διεθνούς κοινότητας, που μπορεί χαρακτηριστικά να προσδιοριστεί με το παράδειγμα της Ευρωπαϊκής Νομοθεσίας και στη διεθνή νομοθεσία με την πραγματική έννοια του όρου. Δηλαδή, ένα νομοθετικό πλαίσιο πλήρες, ολοκληρωμένο κοινά αποδεκτό και για κάθε τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Πως όμως συνεισφέρουν οι διεθνείς οργανισμοί στη διαμόρφωση ενός πλαισίου κανονισμών που πολλές φορές αποκτά και χαρακτήρα ολοκληρωμένου νομοθετικού πλαισίου; Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών και συνδεδεμένοι με αυτόν οργανισμοί είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα. Η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας είναι παραδείγματα του πως οι διεθνείς οργανισμοί συμβάλλουν στην παγκοσμιοποίηση της νομοθεσίας.

Ο τρόπος με τον οποίο για παράδειγμα η Παγκόσμια Τράπεζα θέτει τους όρους για τη διαχείριση των κονδυλίων της, δημιουργεί ένα διεθνές κανονιστικό πλαίσιο αναφοράς ακόμη και για τη διαχείριση έργων που δεν χρηματοδοτούνται από την ίδια. Με παρόμοιο τρόπο αντιμετωπίζονται και οι οδηγίες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και του νομοθετικού πλαισίου που διέπει τις εμπορικές σχέσεις μεταξύ χωρών. Η Ε.Ε. στην προσπάθεια σύγκλισης των εγχώριων νομοθεσιών των κρατών μελών της, εκδίδει οδηγίες με σκοπό την κατά το δυνατόν αφομοίωση τους από τα κράτη-μέλη στην εθνική τους νομοθεσία ώστε να περιοριστούν οι νομοθετικές αποκλίσεις μεταξύ τους. Η έναρξη των προσπαθειών αυτών εντοπίζεται στο 2001 και ήδη υπάρχουν απόψεις που υποστηρίζουν τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Αστικού Κώδικα. Επιπλέον, οι Διεθνείς Οργανισμοί Διαμεσολάβησης και Διαιτησίας είναι ένας θεσμός επίλυσης των διαφορών σε διεθνές επίπεδο. Οι διεθνείς εμπορικοί σύλλογοι που αποτελούνται από άτομα ή εταιρείες που δραστηριοποιούνται διεθνώς στον ίδιο κλάδο καθορίζουν τις κανονιστικές δομές για κάθε είδους δραστηριότητα και καθορίζουν μέσα από αυτές τα πλαίσια των διεθνών συνεργασιών σε κάθε κλάδο. Το Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο έχει συμβάλει σε μέγιστο βαθμό στη διαμόρφωση ενός κοινού πλαισίου δράσης στις εμπορικές συναλλαγές. Αρκεί να δει κανείς συγκεκριμένους όρους που χρησιμοποιούνται στις εμπορικές συναλλαγές όπως τα F.O.B (ελεύθερο επί του πλοίου), Ex Works (εκ του εργοταξίου) κ.α.

Συνολικά λοιπόν, η παγκοσμιοποίηση κυρίως μέσα από τον οικονομικό της χαρακτήρα, αλλά όχι μόνο, οδηγεί στη σύγκλιση των εγχώριων νομοθεσιών, σε πρώτο βαθμό όχι απαραίτητα με τη δημιουργία ενός κοινού διεθνή κώδικα νομοθεσίας αλλά με την μορφή

οδηγιών και κατευθυντήριων γραμμών κοινά αποδεκτών που σε δεύτερο βαθμό είναι δυνατό να οδηγήσουν και στην νομοθετική ολοκλήρωση.¹⁰⁸

6.2 Παγκοσμιοποίηση και ανθρώπινα δικαιώματα

Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης συνδέεται από πολλούς με την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την κατάχρηση εξουσίας είτε πολιτικά είτε στον τομέα της εργασίας και την εκμετάλλευση του ανθρώπινου παράγοντα με σκοπό την οικονομική ευημερία. Από την άλλη, υποστηρίζεται η άποψη πως η ίδια η παγκοσμιοποίηση οδηγεί σε διεύρυνση των ανθρωπίνων ελευθεριών μέσα από το φιλελεύθερο πλαίσιο που την χαρακτηρίζει.¹⁰⁹ Από τη μία, η σύνδεση των κοινωνιών και η διευκόλυνση στην μετάδοση της πληροφορίας, κάνουν πιο δύσκολη την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από όπου και αν πηγάζει, καθώς η παραβίαση τους γίνεται ευκολότερα αντιληπτή και κοινοποιείται διεθνώς, καθιστώντας έτσι την παγκοσμιοποίηση ως περιοριστικό παράγοντα για καθεστώτα, οργανισμούς, στρατούς κ.α. που επιδιώκουν την παραβίαση των ανθρωπίνων ελευθεριών. Όμως, οι οικονομικές διεργασίες της παγκοσμιοποίησης, οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις, η δημιουργία ευνοϊκού οικονομικού περιβάλλοντος για προσέλκυση ΞΑΕ είναι για κάποιους δυνατόν να θέσουν σε κίνδυνο τις ανθρώπινες ελευθερίες και δικαιώματα.¹¹⁰

Ιστορικά, μπορεί να διαπιστώσει κανείς ότι παρόλο που η έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει τις ρίζες της σε φιλοσόφους όπως ο Αριστοτέλης ή αργότερα ο Μοντεσκιέ κ.α. μέχρι την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου δεν επιβεβαιώνεται η ύπαρξη ενός οργανωμένου πλαισίου γύρω από τα ανθρώπινα δικαιώματα, ειδικά ενός πλαισίου που να καθορίζει τη θέση του ατόμου απέναντι στην παραβίαση των ελευθεριών και των δικαιωμάτων του από το κράτος. Είναι η δημιουργία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών που έθεσε τις βάσεις για τη δημιουργία ενός τέτοιου πλαισίου προστασίας. Μάλιστα στο θέμα αυτό γίνεται αναφορά στο 1^ο άρθρο του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών όπου τίθεται ο στόχος για παγκόσμια ειρήνη και γίνεται σαφής αναφορά στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών.¹¹¹

¹⁰⁸ Le Golf, P. (2007) Global Law: A Legal Phenomenon Emerging from the Process of Globalization. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, Vol. 14, pp. 119-145

¹⁰⁹ Arfat, S. (2013) Globalisation and Human Rights: An Overview of its Impact. *American Journal of Humanities and Social Sciences*, Vol. 1, pp. 18-24

¹¹⁰ Ganaie, Mohd A. and Mohiuddin, Shafiq. (2016) Globalization and Human Rights. *Developing Country Studies*, Vol. 6, pp. 1-4

¹¹¹ Shestack, J.J. (1997) Globalization of Human Rights Law. *Fordham International Law Journal*, Vol. 21, pp. 558-568

Η παγκοσμιοποίηση επιδρά λοιπόν σύμφωνα με κάποιους ερευνητές αρνητικά στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και πιο ειδικά έχει διαμορφωθεί ένα πλαίσιο μέσα από το οποίο υποστηρίζεται πως η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης επιδρά αρνητικά. Συγκεκριμένα:

- Η ελευθερία εισόδου στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου χωρών που κατά τα άλλα παραβιάζουν τις ανθρώπινες ελευθερίες, ενθαρρύνει την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και περιορίζει τη δυνατότητα επιβολής κυρώσεων σε αυτές τις χώρες.
- Η μετακίνηση της παραγωγικής διαδικασίας, στα πλαίσια της οικονομικής παγκοσμιοποίησης, σε χώρες με ελλιπές πλαίσιο προστασίας του περιβάλλοντος και η αφοσίωση των επενδυτών στον ανταγωνισμό θέτουν σε κίνδυνο την προστασία του περιβάλλοντος και άλλες αξίες όπως η προστασία των δικαιωμάτων της εργασίας
- Το διεθνές εμπόριο πιθανόν να ενισχύει τις ανισότητες στην διανομή του πλούτου
- Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης επιδρά επίσης στα εργασιακά δικαιώματα, στα δικαιώματα που αφορούν ένα ευπρεπές επίπεδο διαβίωσης και υγείας σωματικής και πνευματικής κ.α.¹¹²

Είναι όμως σαφές και η ένταση των προσπαθειών για την αντιμετώπιση των παραπάνω κινδύνων. Η διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε το 1948 δεν είχε υποχρεωτικό νομικό χαρακτήρα αλλά οδήγησε πολλά κράτη στην υιοθέτησή μέτρων προστασίας των ανθρωπίνων ελευθεριών. Η αρχική διακήρυξη οδήγησε αργότερα και σε επιπλέον συμφωνίες – συνθήκες και στην δημιουργία οργάνων και μηχανισμών επιβολής κυρώσεων. Σε αυτά τα πλαίσια ιδρύθηκε το 2002 το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Όλο αυτό το δίκτυο ενισχύεται και από την δράση των μη κυβερνητικών οργανώσεων για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που σημειώνουν τα κακώς κείμενα εκεί που οι κυβερνήσεις πιθανόν να προσπαθήσουν να εξωραΐσουν την εικόνα που αφορά την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από μέρους τους. Ο αριθμός τέτοιων μη κυβερνητικών οργανώσεων και η επίδραση τους τα τελευταία χρόνια φαίνεται να αυξάνεται.¹¹³

¹¹² Arfat, S. (2013) Globalisation and Human Rights: An Overview of its Impact. *American Journal of Humanities and Social Sciences*, Vol. 1, pp. 18-24

¹¹³ De Senarclens, Pierre (2003) The politics of human rights. In: Jean-Marc Coicaud, Michael W. Doyle and Anne-Marie Gardner *The globalization of human rights*. Hong Kong, United Nations University Press, pp. 143-145

Συμπερασματικά λοιπόν, οι διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης θέτουν πολλές φορές σε κίνδυνο τις ανθρώπινες ελευθερίες και τα δικαιώματα. Όμως μέσα από την ίδια την παγκοσμιοποίηση έχουν προκύψει και οι κοινά αποδεκτές κατευθυντήριες γραμμές και οι απαραίτητοι μηχανισμοί καταπολέμησης των φαινομένων που εντείνουν την ανισότητα, την αδικία και τον περιορισμό των ελευθεριών.

6.3 Νομοθεσία που αφορά την παγκοσμιοποιημένη οικονομία και τις αγορές

Τα οικονομικά οφέλη και ο διαμοιρασμός τους όπως προκύπτουν από την παγκοσμιοποίηση των οικονομιών είναι για πολλούς, εκτός των άλλων και αποτέλεσμα της ταυτόχρονης ύπαρξης ενός νομικού πλαισίου που διέπει κάθε πλευρά της οικονομικής αλληλεπίδρασης στο ανοιχτό οικονομικό περιβάλλον. Διατυπώνεται όμως και η άποψη πως δεν είναι απαραίτητη η προϋπόθεση ενός ολοκληρωμένου οικονομικού νομοθετικού πλαισίου για την εκμετάλλευση των ευκαιριών που παρέχει η οικονομική παγκοσμιοποίηση. Αυτή η πλευρά, χρησιμοποιεί ως παράδειγμα την οικονομική ανάπτυξη που προέκυψε με την εκμετάλλευση της παγκοσμιοποίησης για κράτη όπως η Κίνα, η Νότιος Κορέα και άλλες γειτονικές χώρες οι οποίες βασίστηκαν στην δημιουργία οικονομικών δεσμών και όχι σε αυστηρούς εμπορικούς νόμους ή ολοκληρωμένα οικονομικά νομοθετήματα για την ανάπτυξη των οικονομιών τους.¹¹⁴

Στην σύγχρονη εποχή όμως, η οικονομία έχει εξελιχθεί στον βασικό και κυρίαρχο παράγοντα διαμόρφωσης του παγκόσμιου χάρτη. Η παγκοσμιοποίηση παρ' όλο που συνδέεται σε πολλές πτυχές της με την ομογενοποίηση και την ολοκλήρωση, μπορεί κανείς να πει πως προωθεί ταυτόχρονα ένα πιο φιλελεύθερο μοντέλο οικονομικής δραστηριότητας που χαρακτηρίζεται από την λειτουργία της ελεύθερης αγοράς και θέτει σε δευτερεύοντα ρόλο την κρατική παρέμβαση και γενικά τον ρόλο του κράτους, αναδεικνύοντας περισσότερο την σημασία της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Η διόγκωση λοιπόν του ρόλου της αγοράς και του ιδιωτικού τομέα, πιθανόν να δημιουργεί ελλείματα δημοκρατίας, αλλά από την άλλη η ίδια η λειτουργία της ελεύθερης αγοράς ενισχύει την συνεννόηση μεταξύ των πλευρών και βασίζεται στην συναίνεση υποκαθιστώντας μάλλον τον ρόλο του κράτους ως ρυθμιστή της οικονομίας.¹¹⁵

¹¹⁴ Haliday, Terence and Osinsky, Pavel (2006) Globalization of Law. *Annual Review of Sociology*, Vol.32, pp. 447-470

¹¹⁵ Aman, A.C. (2001) The Limits of Globalization and the Future of Administrative Law: From Government to Governance. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, Vol.8, pp. 379-400

Η ενίσχυση της οικονομίας του ανταγωνισμού πιθανόν όμως να θέτει και προβληματισμούς για τη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς, που δεν αφορούν μόνο τα στενά περιθώρια ενός κράτους αλλά εκτείνονται σε διεθνές επίπεδο και αφορούν τις διεθνείς συναλλαγές. Οι επιβλέπουσες αρχές που ασχολούνται με τα θέματα του ανταγωνισμού οφείλουν να συνεργαστούν για την αντιμετώπιση συνθηκών διεθνών μονοπωλίων, καρτέλ κ.α. Στον τομέα αυτόν λοιπόν εντοπίζει κανείς διαφορετική αντιμετώπιση από τις επιβλέπουσες αρχές διεθνώς, η οποία υποκινείται από τα διαφορετικά χαρακτηριστικά κάθε οικονομίας και κατ' επέκταση της νομοθεσίας. Οι κανόνες και οι πολιτικές που αφορούν τον ανταγωνισμό μπορεί να διαφέρουν από κράτος σε κράτος ανάλογα με το μέγεθος του, την οικονομική του ανάπτυξη και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του και συνήθως, αν όχι πάντα, έχουν ως γνώμονα την προώθηση των εθνικών συμφερόντων που αφορούν την οικονομία διακρίνοντας για παράδειγμα συχνά τις εθνικές από τις ξένες επιχειρήσεις. Οποτε μια διεθνής ολοκλήρωση της νομοθεσίας είναι δύσκολη και μπορεί να υπάρξει μόνο στα πλαίσια χωρών που έχουν κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ τους.¹¹⁶

Παρ' όλα αυτά, αυτό που μπορεί να χαρακτηριστεί ως διεθνής οικονομικός κανονισμός, δηλαδή το σύνολο των κανόνων προς εφαρμογή που διέπει τις διεθνείς χρηματοοικονομικές συναλλαγές φαίνεται πως στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης οργανώνεται σε ένα πιο δομημένο και συγκεκριμένο πλαίσιο σε σχέση με την έλλειψη συνεργασίας και συντονισμού που υπήρχε τις προηγούμενες δεκαετίες. Αυτό το πλαίσιο με διεθνή κανονιστικό χαρακτήρα, εκτείνεται σε διάφορους τομείς και αφορά την νομοθεσία για τις τράπεζες, τις κεφαλαιαγορές, τους χρηματοπιστωτικούς ομίλους, τις ασφαλιστικές κ.α. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι πως μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2007 και τη δημιουργία του Συμβουλίου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Financial Stability Board), εντάθηκαν οι προσπάθειες για την συνεργασία στα θέματα που αφορούσαν την διεθνή οικονομία και την οικονομική συνεργασία και αλληλεπίδραση των αγορών. Ένας από τους ρόλους που έχει αναλάβει το Συμβούλιο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας είναι η επίβλεψη και ο εντοπισμός των αδυναμιών του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος, η διατύπωση κανόνων και αρχών που αφορούν την λειτουργία του και η παροχή συμβουλών στις εθνικές αρχές. Επίσης, έχει αναλάβει την επίβλεψη του συντονισμού των εθνικών αρχών με διεθνείς οργανισμούς ρύθμισης όπως ο ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης), η Ομάδα Χρηματοπιστωτικής Δράσης (Financial Action Task Force) για

¹¹⁶ Bagheri, Mahmood and Jahromi, Mohammad J.G. (2016) Globalization and extraterritorial application of economic regulation: Crisis in international law and balancing interests. *Eur. J. Law. Econ.*, Vol. 41, pp. 393-429

οικονομικά εγκλήματα όπως το ξέπλυμα μαύρου χρήματος, η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο κ.α.

Η σύγκλιση των οικονομιών στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης απαιτεί συνεργασία, συντονισμό, επίβλεψη και πάνω από όλα ένα σύνολο κανόνων για όλους. Η αντικατάσταση του ρόλου του κράτους από τις ελεύθερες αγορές θέτει τον κίνδυνο της παραβίασης αυτών των κανόνων αλλά ταυτόχρονα βασίζεται και στη συνεννόηση και τη συναίνεση. Οι προσπάθειες για την ολοκληρωτική εφαρμογή ενός κανονιστικού πλαισίου για την διεθνή οικονομική δραστηριότητα εντείνονται από τους διεθνείς οργανισμούς σε συνεργασία με τις εθνικές αρχές στη βάση της εθελοντικής υιοθέτησης και συμμόρφωσης.¹¹⁷

GLOBALIZATION

¹¹⁷ De Stefano, C. (2017) Reforming the Governance of International Financial Law in the Era of Post Globalization. *Journal of International Economic Law*, Vol. 20, pp. 509-533

Κεφάλαιο 7^ο : Πολιτική και παγκοσμιοποίηση

7.1 Παγκοσμιοποίηση και σύγκλιση πολιτικών

Η παγκοσμιοποίηση στο πεδίο της πολιτικής εκδηλώνεται κυρίως μέσα από την σύγκλιση των πολιτικών που εφαρμόζονται και την τυποποίηση των μεθόδων διακυβέρνησης. Το ερώτημα που τίθεται από πολλούς πολέμιους της παγκοσμιοποίησης είναι αν η γενικότερη σύγκλιση των πολιτικών μεταξύ χωρών επηρεάζει την πολιτική αυτονομία και κατ' επέκταση την δημοκρατία και αν γενικά περιορίζει ή αντιθέτως εμπλουτίζει τα εργαλεία πολιτικής. Κάποια πεδία πολιτικής δράσης στα οποία εντοπίζεται αυτή η σύγκλιση αφορούν την φορολογική πολιτική, την υγεία και την ασφάλεια, την προστασία του περιβάλλοντος, τα εργασιακά δικαιώματα κ.α.

Η έννοια αυτή της πολιτικής σύγκλισης άρχισε να αναλύεται από την εποχή ακόμη της βιομηχανοποίησης, αλλά με την ανάδειξη των πιο σύγχρονων παγκοσμιοποιημένων κοινωνιών και την κατάργηση των εμποδίων στις οικονομικές συναλλαγές και την οικονομική αλληλεπίδραση, έχει γίνει πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της οποιασδήποτε προσέγγισης και αναφοράς στην παγκοσμιοποίησης.

Αναζητώντας τον λόγο για τον οποίο προκύπτει η σύγκλιση στις πολιτικές που εφαρμόζουν τα κράτη, ο Drezner D.W. (2001) διαπιστώνει πως η σημαντικότερη αιτία είναι οι ελεύθερες ροές κεφαλαίων και οι αρχές του ελεύθερου εμπορίου, με άλλα λόγια δηλαδή, η οικονομική αλληλεπίδραση, που οδηγεί τα κράτη σε ανάληψη κοινών πολιτικών και κατ' επέκταση στην πολιτική σύγκλιση. Στην συγκεκριμένη προσέγγιση γίνεται για παράδειγμα η υπόθεση ότι στα πλαίσια του ανταγωνισμού προσέλκυσης ΞΑΕ τα κράτη πιθανόν να διαμορφώνουν ένα λιγότερο αυστηρό πλαίσιο για την δράση των επιχειρήσεων, πιο ελαστικό όσον αφορά την ρύπανση του περιβάλλοντος, ή την φορολογία ή τα δικαιώματα στην εργασία. Αυτό θα οδηγήσει σε μια αλυσιδωτή αντίδραση όπου χώρες που ανταγωνίζονται μεταξύ τους προσπαθώντας να δημιουργήσουν αυτό το ευνοϊκό για την προσέλκυση ΞΑΕ περιβάλλον, θα υιοθετήσουν κοινές πολιτικές στους παραπάνω τομείς. Ειδικά για την συγκεκριμένη περίπτωση, ο χαρακτηρισμός που αποδίδεται είναι "αγώνας προς τα κάτω".

Σύμφωνα με τον ίδιο συγγραφέα, στις Η.Π.Α κυριαρχεί η άποψη πως η ολοκλήρωση των οικονομιών και κοινωνιών στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και η πολιτική σύγκλιση που πιθανόν προκύπτει μέσα από αυτή περιορίζει την πολιτική αυτονομία, μιας χώρας που όμως που κατά τα άλλα είναι πολύ περισσότερο οικονομικά ανεξάρτητη από άλλες

μικρότερες. Συνεπώς αυτός ο περιορισμός της πολιτικής αυτονομίας θα είναι περισσότερο έκδηλος σε άλλες μικρότερες χώρες – οικονομίες.

Οι δρόμοι που οδηγούν προς αυτήν την πολιτική σύγκλιση είναι δύο. Στην πρώτη περίπτωση η επιλογή μιας χώρας να ακολουθήσει κοινές πολιτικές με άλλες με τις οποίες αλληλοεπιδρά στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον προκύπτει από το εξωτερικό προς αυτή περιβάλλον ως αναγκαιότητα, καθώς οι δράσεις των άλλων χωρών περιορίζουν τις δικές της επιλογές και την οδηγούν κατά κάποιο τρόπο "αναγκαστικά" στην υιοθέτηση συγκεκριμένων πολιτικών. Στην δεύτερη περίπτωση, η ανάγκη για σύγκλιση πολιτικών προκύπτει και πάλι από εξωτερικούς προς την χώρα-οικονομία παράγοντες, αλλά πλέον η εργαλειοθήκη απαρτίζεται από μεγάλο εύρος πολιτικών δράσεων, δηλαδή πολιτικών επιλογών και δεν υπάρχει η αναγκαιότητα μιας συγκεκριμένης επιλογής αλλά ένα μεγάλο εύρος πιθανών επιλογών. Σε αυτή την περίπτωση δηλαδή η πολιτική σύγκλιση μπορεί να χαρακτηριστεί περισσότερο εθελοντική παρά ως αναγκαίο παράγωγο της παγκοσμιοποίησης.¹¹⁸

Για άλλους ερευνητές όμως υπάρχει μόνο η δεύτερη περίπτωση. Δηλαδή η επιλογή ανάμεσα σε διαφορετικές πιθανές πολιτικές, με τη διαφορά όμως πως η παγκοσμιοποίηση χρησιμοποιείται ως η δικαιολογία για την ανάληψη συγκεκριμένων πολιτικών μη δημοφίλων προς το κοινό. Δίνεται δηλαδή στις πολιτικές αποφάσεις, η "ενδυμασία" της υποχρεωτικής πολιτικής δράσης με δικαιολογία την υποχρεωτική σύγκλιση λόγω παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος.¹¹⁹

Η παγκοσμιοποίηση και η δημιουργία "υπερεθνικών" οργανισμών όπως είναι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, η Ευρωπαϊκή Ένωση, ο ΟΟΣΑ κ.α., εκτός των αδιαμφισβήτητων θετικών επιδράσεων που έχουν, δημιουργούν για πολλούς (και κυρίως για τους πολέμιους της παγκοσμιοποίησης) ένα έλλειμμα δημοκρατίας καθώς καθορίζουν και διαμορφώνουν πολιτικές που, στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, οι εθνικές κυβερνήσεις είναι αναγκασμένες να υιοθετήσουν.

Ανεξάρτητα τελικά από το πώς θα προκύψει αυτή η σύγκλιση πολιτικών, ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα ευρείας σύγκλισης ανάμεσα σε διαφορετικά κράτη είναι αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτή η αίσθηση των περιορισμένων πολιτικών επιλογών και ίσως της απώλειας της πολιτικής αυτονομίας είναι αρκετά διαδεδομένη ανάμεσα στους λαούς της ευρωπαϊκής κοινότητας. Στην περίπτωση για παράδειγμα της γαλλικής οικονομίας αυτή η

¹¹⁸ Drezner, D.W. (2001) Globalization and Policy Convergence. *International Studies Review*, Vol. 3, pp. 53-78

¹¹⁹ Hay, C and Rosamond, B. (2002) Globalization, European Integration and the Discursive Construction of Economic Imperatives; A Question of Convergence. *Journal of European Public Policy*, Vol.9, pp. 147-167

σύγκλιση πολιτικών ανάμεσα στο γαλλικό κράτος και την υπόλοιπη ευρωπαϊκή κοινότητα έχει δημιουργήσει την εικόνα της συνεχούς προσπάθειας προσαρμογής της εγχώριας οικονομίας στα ευρωπαϊκά δεδομένα από την δεκαετία του 1980, με πολιτικές που βασίζονται στις δεσμεύσεις και τους περιορισμούς στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όλη αυτή διαδικασία καθώς εξελίσσεται έχει σχηματίσει την εικόνα πως οι εσωτερικές πολιτικές διαφορές έχουν πλέον εξανεμιστεί και οι πολιτικές που ακολουθούνται είναι σχεδόν ταυτόσημες ανεξάρτητα από την πολιτική ιδεολογία και τις εφαρμογές της ειδικά στον τομέα της οικονομίας. Είναι ιδιαίτερη η σημασία αυτής της τελευταίας συνθήκης καθώς ειδικά η Γαλλία υπήρξε ιστορικά μια χώρα όπου οι διαχωρισμοί και οι διαφορές ανάμεσα στις πολιτικές ιδεολογίες υπήρξαν πάντα στην πράξη σαφείς.

Άλλα παραδείγματα συμφωνιών - συνθηκών που έχουν προκύψει στον ευρωπαϊκό χώρο και έχουν οδηγήσει στην πολιτική σύγκλιση είναι η Συνθήκη του Μάαστριχτ, η Συνθήκη του Σένγκεν και η Νομισματική Ένωση του Ευρώ.¹²⁰

7.2 Δημοκρατικά καθεστώτα και παγκοσμιοποίηση

Ένα από τα πεδία έρευνας που αφορά τις επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης στην πολιτική, είναι και αυτό που αναζητεί τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στην δημοκρατία και την δημοκρατική διακυβέρνηση και την σχέση των δύο μεγεθών. Το ζητούμενο είναι αν τελικά η παγκοσμιοποίηση σχετίζεται θετικά με την δημοκρατία, αν σχετίζεται αρνητικά ή αν δεν υπάρχει καμία αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο.

Σύμφωνα με την πρώτη άποψη, η παγκοσμιοποίηση προωθεί την έννοια της δημοκρατίας και αυτό προκύπτει από την ενίσχυση της οικονομίας μέσα από την παγκοσμιοποίηση. Η αύξηση του πλούτου, η δίκαιη διανομή του και η άριστη χρησιμοποίηση των πόρων ενισχύει όλες τις κοινωνικές τάξεις, δίνει πρόσβαση στην εκπαίδευση σε όλους και κατ' επέκταση προωθεί τις δημοκρατικές αξίες. Το ίδιο αποτέλεσμα προκύπτει με δεδομένο πως η προσέλκυση ΞΑΕ από τα κράτη προϋποθέτει ένα ήρεμο και ειρηνικό, κοινωνικό περιβάλλον με οργανωμένους και κυρίαρχους θεσμούς και αφού αυτό είναι χαρακτηριστικό κυρίως των δημοκρατικών κοινωνιών, άρα η παγκοσμιοποίηση αποτελεί κίνητρο εκδημοκράτησης για τις χώρες που θέλουν να εκμεταλλευτούν τα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη της.

¹²⁰ Meunier, S. (2004) Globalization and Europeanization: A Challenge to French Politics. *French Politics*, Vol. 2, pp. 125-150

Σύμφωνα με τη δεύτερη άποψη, η παγκοσμιοποίηση περιορίζει την αυτονομία των χωρών σε πολιτικό επίπεδο, οδηγώντας σε πολιτική σύγκλιση και ίσως σε έναν "αγώνα προς τα κάτω" όπως αυτός αναλύθηκε στην προηγούμενη ενότητα της παρούσας εργασίας. Επίσης, στα πλαίσια της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, οι λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες αναγκάζονται να λαμβάνουν μέτρα λιτότητας, περιορίζοντας τις κοινωνικές παροχές και ενισχύοντας τις κοινωνικές αντιδράσεις. Επιπλέον, οι πιθανές ανισότητες στην διανομή του πλούτου που προκύπτει από την παγκοσμιοποίηση, εντείνουν τις εσωτερικές αντιπαραθέσεις, ενώ η μετανάστευση εργατικού δυναμικού δημιουργεί σε πολλές περιπτώσεις την αίσθηση του ανταγωνισμού στην εύρεση εργασίας για τους πολίτες των χωρών που επιδιώκουν την απομόνωσή των μεταναστών. Όλα αυτά δημιουργούν αποσταθεροποίηση και θέτουν κατ'επέκταση σε κίνδυνο τις δημοκρατικές αξίες.

Σύμφωνα με την άποψη, που υποστηρίζει πως δεν υπάρχουν επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης στην δημοκρατία, η επίδραση της παγκοσμιοποίησης δεν είναι εκτεταμένη και αφορά μόνο συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές και κυρίως ανεπτυγμένες, άρα δεν επιδρά στα ισχυρά δημοκρατικά καθεστώτα τέτοιων χωρών.¹²¹

Μελετώντας τη σχέση ανάμεσα σε δημοκρατία και παγκοσμιοποίηση από την ανάποδη πλευρά, δηλαδή πως η δημοκρατία επιδρά στη παγκοσμιοποίηση, η υπάρχουσα βιβλιογραφία στις περισσότερες περιπτώσεις διαπιστώνει θετική σχέση ανάμεσα στα δημοκρατικά καθεστώτα και την ανάπτυξη του εμπορίου. Η ίδια διαπίστωση, δηλαδή θετική συσχέτιση, προκύπτει και στις περιπτώσεις που ερευνήθηκε η σχέση ανάμεσα σε δημοκρατία και ΕΑΕ, με δεδομένο όμως πως η βιβλιογραφία που αφορά το συγκεκριμένο ζήτημα είναι σχετικά περιορισμένη.¹²²

Επιπλέον, και σε συνδυασμό με τα παραπάνω διαπιστώνεται αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στα απολυταρχικά καθεστώτα (και ειδικά όταν διακυβέρνηση τους αφορά μεγάλες χρονικές περιόδους) και την ανάπτυξη των εμπορικών σχέσεων χωρών με τέτοια πολιτικά χαρακτηριστικά.¹²³

Η παγκοσμιοποίηση όμως σε ένα γενικότερο πλαίσιο έχει μεταβάλλει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται η σύγχρονη κοινωνία την δημοκρατία. Η αλληλεπίδραση των χωρών στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης δημιουργεί εναλλακτικούς τρόπους προσέγγισης των προβλημάτων που δημιουργούνται ακόμη και σε τοπικό επίπεδο, καθιερώνοντας μια

¹²¹ Li, Quan and Reuveny, Rafael (2003) Economic Globalization and Democracy: An Empirical Analysis. *British Journal of Political Science*, Vol. 33, pp. 29-54

¹²² Berden Koen et.al. (2014) Governance and Globalisation. *The World Economy*, Vol. 37, pp. 353-386

¹²³ Eichengreen, Barry and Leblang, David (2008) Democracy and Globalization. *Economics and Politics*, Vol. 20, pp. 289-334

κοινή προοπτική για τις χώρες που πλέον δεν έρχονται αντιμέτωπες μόνο με τα εσωτερικά τους προβλήματα αλλά και με αυτά των χωρών με τις οποίες αλληλοεπιδρούν και από τις οποίες μπορούν να επηρεαστούν. Έτσι, οι χώρες καλούνται από κοινού να λύσουν προβλήματα που πλέον δεν είναι προβλήματα του ενός αλλά των πολλών δημιουργώντας έτσι "υπερεθνικούς" θεσμούς, που όπως αναφέρθηκε παραπάνω με την δράση τους καθορίζουν εγχώριες πολιτικές και για κάποιους περιορίζουν την αυτονομία και διαστρεβλώνουν κατ' επέκταση την έννοια της δημοκρατίας. Ακόμη όμως και για όσους δεν συμφωνούν με την διατύπωση περί περιορισμού της αυτονομίας, διαπιστώνεται μια αλλαγή του τρόπου με τον οποίο λαμβάνονται οι πολιτικές αποφάσεις, με την έννοια του πολύπλοκου συστήματος της αλληλεπίδρασης όπου η απόφαση μιας χώρας επηρεάζει κατ' επέκταση και άλλες μέσα στο πλέγμα της παγκοσμιοποίησης και συνεπώς αυτές οι επιδράσεις και στους υπόλοιπους πρέπει να λαμβάνονται υπόψη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η μόλυνση του περιβάλλοντος, λόγω της οικονομικής ανάπτυξης και τα μέτρα αντιμετώπισης του φαινομένου. Η υπάρχουσα αντίληψη πως τα φυσικά σύνορα των χωρών καθορίζουν ποιοι επηρεάζονται από τις αποφάσεις που λαμβάνονται, μεταβάλλεται υποδεικνύοντας πως η σημασία αυτών των αποφάσεων εκτείνεται και εκτός συνόρων και τελικά πως η δημοκρατία μεταμορφώνεται ή εξελίσσεται.¹²⁴

7.3 Επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης στη διαφθορά των πολιτικών

Η έννοια της διαφθοράς αναφέρεται στην κατάχρηση εξουσίας, συνήθως δημόσιας, ώστε μέσω δωροδοκίας, εκβιασμού και απάτης να αποκομίσει κανείς χρηματικά ή άλλα οφέλη. Η έννοια της διαφθοράς μπορεί να σχετίζεται και να αποκτά διαφοροποιήσεις στον ορισμό της ανάλογα με το αν αφορά τη λειτουργία του δημόσιου τομέα μιας χώρας, τη λειτουργία της αγοράς ή ακόμη να αφορά παράνομες δράσεις που μπορούν να χαρακτηριστούν ως διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα.¹²⁵

Ένα μεγάλο κομμάτι της βιβλιογραφίας που αφορά την παγκοσμιοποίηση, διαπιστώνει σύνδεση ανάμεσα σε αυτήν και την ύπαρξη φαινομένων διαφθοράς. Ξεχωριστά όμως και πριν την διερεύνηση της σχέσης διαφθοράς και παγκοσμιοποίησης, διαπιστώνεται ένας μεγάλος αριθμός παραγόντων που πιθανόν να οδηγήσει σε πράξεις που

¹²⁴ Held, D. (2000) Regulating Globalization? The Reinvention of Politics. *International Sociology*, Vol. 15. pp. 394-408

¹²⁵ Quah, J.S.T. (2002) Globalization and Corruption Control in Asian Countries: The Case for Divergence. *Public Management Review*, Vol. 4, pp. 453-470

συγκαταλέγονται σε αυτό που παραπάνω ορίστηκε ως διαφθορά. Η διαφθορά σχετίζεται θετικά με την έλλειψη ή την ελλιπή λειτουργία των κρατικών μηχανισμών. Από την άλλη όμως έχει διαπιστωθεί και θετική συσχέτιση της διαφθοράς με την ύπαρξη πολλών και πολύπλοκων κρατικών θεσμών-μηχανισμών που πιθανόν να παρέχουν σε αξιωματούχους-πολιτικούς την διακριτική ευχέρεια δράσης και συνεπώς χώρο για δωροδοκίες ή άλλες πράξεις διαφθοράς. Η αυστηρότητα του θεσμικού πλαισίου ταυτόχρονα με το πλήθος των μηχανισμών οδηγεί κάποιες φορές στην αναζήτηση άλλων, παράνομων μέσων για την επίτευξη των επιθυμητών στόχων από ιδιωτικές επιχειρήσεις που έτσι και αλλιώς επηρεάζονται από τις αποφάσεις που λαμβάνονται σε επίπεδο δημόσιο και πολιτικό. Η φορολογική πολιτική και το σύστημα ελέγχου σχετίζονται επίσης με τα επίπεδα διαφθοράς σε μία χώρα, ενώ το ίδιο συμβαίνει και με παράγοντες όπως το μέγεθος της κυβέρνησης, δηλαδή το πλήθος των αιρετών, ή ακόμη και τον αριθμό των δημοσίων υπαλλήλων που αποτελούν τον κρατικό μηχανισμό.

Η διεθνής βιβλιογραφία διαπιστώνει επιπλέον αρνητική συσχέτιση μεταξύ διαφθοράς και δημοκρατίας. Χώρες που χαρακτηρίζονται από υψηλότερο επίπεδο δημοκρατική διακυβέρνηση, εμφανίζουν λιγότερα περιστατικά διαφθοράς και το αντίστροφο, ενώ η ίδια σχέση υπάρχει ανάμεσα σε κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν και διαφθορά. Χώρες που χαρακτηρίζονται από χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, δηλαδή χώρες φτωχότερες, παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα διαφθοράς.¹²⁶

Κατά τη δεκαετία του 1990, άρχισε να γίνεται κοινώς αποδεκτή η διαπίστωση πως η διαφθορά δεν είναι πλέον ένα φαινόμενο περιορισμένο και με τοπικό χαρακτήρα αλλά φαινόμενο με παγκόσμια εμβέλεια και κοινά χαρακτηριστικά. Πολλοί διεθνείς οργανισμοί οργάνωσαν συνέδρια και άλλες δράσεις ώστε να αναδείξουν αυτόν τον χαρακτήρα του φαινομένου της διαφθοράς. Ταυτόχρονα δημιουργήθηκαν από πολλούς τέτοιους οργανισμούς όπως είναι ο ΟΗΕ, ο ΟΟΣΑ, η Παγκόσμια Τράπεζα κ.α. και οι αντίστοιχοι μηχανισμοί καταπολέμησης των φαινομένων διαφθοράς σε παγκόσμιο επίπεδο.¹²⁷

Η διαφθορά επιδρά στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας άμεσα και έμμεσα. Επηρεάζει τις ιδιωτικές και δημόσιες επενδύσεις, την παραγωγικότητα και την κατανομή των διαθέσιμων παραγωγικών συντελεστών, τα φορολογικά έσοδα του κράτους και κατ'

¹²⁶ Lalountas Dionisios et.al. (2011) Corruption, globalization and development: How are these three phenomena related? *Journal of Policy Modeling*, Vol. 33, pp. 636-648

¹²⁷ Quah, J.S.T. (2002) Globalization and Corruption Control in Asian Countries: The Case for Divergence. *Public Management Review*, Vol. 4, pp. 453-470

επέκταση τις κοινωνικές παροχές και τα έργα υποδομής, την δυνατότητα προσέλκυσης ΞΑΕ κ.α.¹²⁸

Η σχέση μεταξύ διαφθοράς και παγκοσμιοποίησης είναι έμμεση. Η ύπαρξη περιορισμών στην δημιουργία ελεύθερων εμπορικών σχέσεων μια χώρας, δηλαδή η ύπαρξη εμποδίων στο εμπόριο, συνδέεται με περισσότερα περιστατικά διαφθοράς και κυρίως χρηματισμού δημοσίων λειτουργιών και πολιτικών, συνεπώς με δεδομένο ότι η παγκοσμιοποίηση απελευθερώνει τις εμπορικές δραστηριότητες από αυτά τα εμπόδια συνδέεται έμμεσα και με περιορισμό των φαινομένων διαφθοράς. Επιπλέον, η παγκοσμιοποίηση απαιτεί την ομαλή λειτουργία της ελεύθερης αγοράς και του ανταγωνισμού, δηλαδή την ύπαρξη διαφάνειας και θεσμών που έχουν σκοπό τους την επίβλεψη αυτής της ομαλής λειτουργίας. Άρα και σε αυτό το επίπεδο διαπιστώνεται αρνητική συσχέτιση παγκοσμιοποίησης και διαφθοράς. Γενικά όταν η παγκοσμιοποίηση θεωρείται μέσο μείωσης του φαινομένου της διαφθοράς προτείνονται μέτρα ενίσχυσης της παγκοσμιοποίησης μιας οικονομίας όπως ενίσχυση του ανταγωνισμού, απελευθέρωση των αγορών, ισχυροί μηχανισμοί επίβλεψης και διαφανής λειτουργία των θεσμών, ισχυρό νομικό πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹²⁹

Βέβαια υπάρχουν μελέτες που διαπιστώνουν πως το άνοιγμα μιας οικονομίας προς την παγκοσμιοποίηση συνδέεται με περισσότερη διαφθορά. Η σύνδεση αυτή προκύπτει από το γεγονός πως η παγκοσμιοποίηση έχει φιλελεύθερο χαρακτήρα και συνδέεται με περισσότερες ιδιωτικοποιήσεις άρα περιορισμένο δημόσιο έλεγχο και συνεπώς περισσότερα περιστατικά διαφθοράς. Η ίδια η απελευθέρωση των αγορών και κυρίως σε αναπτυσσόμενες οικονομίες, επίσης οδηγεί σύμφωνα με κάποιες μελέτες σε υψηλότερα επίπεδα διαφθοράς και σε παράνομους χρηματισμούς πολιτικών ώστε πολυεθνικές επιχειρήσεις να αποκτήσουν πρόσβαση σε αυτές τις νέες αγορές.¹³⁰

¹²⁸ Koyuncu, Julide and Unver, Mustafa (2017) The Association between Corruption and Globalization in African Countries, *Social Sciences Research Journal*, Vol. 6, pp. 20-28

¹²⁹ Lalountas Dionisios et.al. (2011) Corruption, globalization and development: How are these three phenomena related? *Journal of Policy Modeling*, Vol. 33, pp. 636-648

¹³⁰ Warner, Carolyn (2007) Globalization and Corruption. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 597-599

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο : Μεθοδολογία Έρευνας

8.1 Μέσα συλλογής δεδομένων

Τα βασικά στάδια διεξαγωγής μιας έρευνας είναι αρχικά η εμβάθυνση στο θέμα προς διερεύνηση, η ερευνητική διαδικασία, η ανάλυση των δεδομένων και τέλος η ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Κατά το αρχικό στάδιο της εμβάθυνσης στο πρόβλημα, γίνεται η επιλογή του θέματος και διατυπώνονται ο τίτλος και ο σκοπός της έρευνας. Μέσα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας καθορίζονται οι μεταβλητές και οι προς διερεύνηση σχέσεις μεταξύ τους. Κατά την ερευνητική διαδικασία αποφασίζονται οι πηγές και οι τρόποι συλλογής δεδομένων και προσδιορίζεται η αξιοπιστία τους. Στο τρίτο στάδιο που αφορά την ανάλυση των στοιχείων γίνεται η επεξεργασία χρησιμοποιώντας τα εργαλεία της στατιστικής επιστήμης και η οργάνωση των αποτελεσμάτων. Τέλος, ακολουθεί η ερμηνεία τους και η συσχέτιση με το θεωρητικό κομμάτι και τα συμπεράσματα που έχουν προκύψει από αυτό.

Αρχικά κατά την βιβλιογραφική ανασκόπηση, ο ερευνητής συλλέγει τις απαραίτητες πληροφορίες για την θεωρητική προσέγγιση του υπό έρευνα ζητήματος με τη χρήση έγκυρων επιστημονικών πηγών που μπορεί να είναι επιστημονικά άρθρα, βιβλία, ιστοσελίδες επιστημονικού περιεχομένου κ.α. Αυτές οι πηγές μπορεί να είναι πρωτογενείς, δηλαδή περιεχόμενο που προέρχεται απευθείας από τους συγγραφείς ή δευτερογενείς, δηλαδή περιεχόμενο που προέρχεται από αναφορές άλλων συγγραφέων. Σκοπός τελικά είναι να καθοριστεί επακριβώς το ζητούμενο και να αναλυθεί σε βάθος καθορίζοντας τελικά όλες τις μεταβλητές και την πιθανή συσχέτιση τους σύμφωνα με τις ήδη υπάρχουσες μελέτες. Στην παρούσα εργασία με την χρήση της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, ερευνήθηκε η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, οι τρόποι εκδήλωσης και μέτρησής της και αναλύθηκαν ειδικότερα η οικονομική, κοινωνική και πολιτική πλευρά της, καθώς και οι επιδράσεις της συνολικά στους τομείς της ασφάλειας, της νομοθεσίας και της πολιτικής.¹³¹

Τα δύο βασικά είδη έρευνας είναι η ποσοτική και η ποιοτική. Η ποσοτική έρευνα κυρίως αφορά την αναζήτηση των σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών χρησιμοποιώντας ένα δείγμα του πληθυσμού. Η ποσοτική έρευνα χαρακτηρίζεται από την χρήση αριθμητικών και συνηθέστερα στατιστικών δεδομένων. Τα αποτελέσματά της συνήθως απεικονίζονται σε πίνακες ή γραφήματα και είναι μια διαδικασία κατά την οποία αξιολογούνται τα αποδεικτικά

¹³¹Παπαναστασίου Ε. και Παπαναστασίου Κ. (2005) *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*, Λευκωσία, Ιδιωτική Έκδοση, σελ.17-43

στοιχεία που προκύπτουν από την στατιστική ανάλυση. Η ποιοτική έρευνα γίνεται με σκοπό την κατανόηση του προβλήματος χωρίς να δίνεται βαρύτητα σε στατιστικά στοιχεία. Ο κύριος στόχος της είναι να γίνει η περιγραφή ενός φαινομένου και να υπάρξει πλήρης κατανόηση του. Είναι σημαντικό όμως να σημειωθεί πως τα δύο είδη έρευνας πολλές φορές συμπληρώνουν το ένα το άλλο.¹³²

Η ποσοτική έρευνα χρησιμοποιεί ως εργαλείο την στατιστική ανάλυση των δεδομένων. Στατιστική είναι ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τη συλλογή, οργάνωση και ανάλυση δεδομένων από τα οποία εξάγει συμπεράσματα εκτός από το δείγμα και για το σύνολο του πληθυσμού. Αρχικά, κατά την στατιστική ανάλυση απαιτείται η κατανόηση του ζητήματος προς διερεύνηση και ο καθορισμός όλων των παραμέτρων πάνω στις οποίες θα επιδιωχθεί η συλλογή των δεδομένων. Στη συνέχεια γίνεται ο σχεδιασμός της έρευνας που μπορεί να αφορά ζητήματα όπως τα χρονικά όρια, το κόστος κ.α. Ακολουθεί η διαδικασία συλλογής των δεδομένων που μπορεί να είναι πρωτογενή ή δευτερογενή, με σημαντικό παράγοντα την αξιοπιστία και των περιορισμό λαθών και των ελλείψεων στην συγκέντρωση των δεδομένων. Ακολούθως, γίνεται η ανάλυση των δεδομένων με τη χρήση συνήθως πινάκων ή διαγραμμάτων στην περιγραφική στατιστική ή και άλλων προσεγγίσεων όπως οι παλινδρομήσεις και ο έλεγχος υποθέσεων στην επαγωγική στατιστική. Τέλος, ο ερευνητής καταλήγει στα συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση που προηγήθηκε.¹³³ Οι δύο βασικές προσεγγίσεις της στατιστικής ανάλυσης είναι η περιγραφική και η επαγωγική. Η περιγραφική στατιστική στοχεύει στη διαμόρφωση μιας γενικής εικόνας του δείγματος ή του πληθυσμού με τη χρήση μέτρων θέσης (π.χ. μέση τιμή, διάμεσος) και μέτρων διασποράς (π.χ. διακύμανση, τυπική απόκλιση, συντελεστής μεταβλητότητας). Συχνά επίσης γίνεται η χρήση κατανομών συχνότητας και η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της περιγραφικής στατιστικής γίνεται συνήθως με πίνακες και διαγράμματα όπως το ραβδόγραμμα, το ιστόγραμμα, το κυκλικό διάγραμμα κ.α. Η επαγωγική στατιστική επιδιώκει την εξαγωγή συμπερασμάτων για το σύνολο του πληθυσμού μέσω της επεξεργασίας των δεδομένων ενός δείγματος. Τα βασικά της εργαλεία είναι ο έλεγχος υποθέσεων, οι παλινδρομήσεις, η ανάλυση κατανομών, τα επίπεδα σημαντικότητας κ.α. Η στατιστική ανάλυση γίνεται συνήθως με τη χρήση λογισμικών και στατιστικών πακέτων όπως είναι το Microsoft Excel, το SPSS, το Stata κ.α.¹³⁴

¹³² Research Methology. Ανακτήθηκε από: <https://arxiv.org/pdf/physics/0601009.pdf>

¹³³ De Smith, M. (2018) *Statistical Analysis Handbook: A Comprehensive Handbook of Statistical Concepts, Techniques and Software Tools*. Edinburgh, The Winchelsea Press, pp. 53-59

¹³⁴ Gray, D.E. (2004) *Doing Research in the Real World*. London, Sage Publications Ltd, pp. 297-318

Η οικονομετρική ανάλυση ή ευρύτερα η οικονομετρία είναι κλάδος της οικονομικής επιστήμης. Η οικονομετρική ανάλυση επιδιώκει με τη χρήση στατιστικών εργαλείων την επιβεβαίωση υποθέσεων που σχετίζονται με την οικονομική επιστήμη. Αυτού του είδους η ανάλυση ξεκίνα με την υπόθεση της ύπαρξης κάποιας θεωρητικής σχέσης μεταξύ δύο ή περισσότερων μεταβλητών. Χρησιμοποιείται για την διενέργεια προβλέψεων που αφορούν οικονομικά αποτελέσματα, τη συμπεριφορά ατόμων ή συνολικά των αγορών κ.α. Οι μέθοδοι της οικονομετρικής ανάλυσης εφαρμόζονται και σε πεδία που αφορούν την κοινωνιολογία, τις πολιτικές αποφάσεις, ιατρική έρευνα, οικονομικά του περιβάλλοντος κ.α.¹³⁵

Ένα ακόμη είδος έρευνας είναι η πειραματική έρευνα. Βασικός στόχος είναι να καθοριστούν οι σχέσεις ανάμεσα σε εξαρτημένη και ανεξάρτητες μεταβλητές και βασίζεται στον έλεγχο υποθέσεων. Σε αυτή τη μορφή έρευνας ο ερευνητής έχει την δυνατότητα παρέμβασης στην ανεξάρτητη μεταβλητή. Κατά την εκτέλεση του πειράματος ο ερευνητής προσπαθεί να απεικονίσει την εξαρτημένη μεταβλητή με ποσοτικά δεδομένα και να απομονώσει τις σχέσεις ανάμεσα σε ανεξάρτητη και εξαρτημένη μεταβλητή.

Στην μεταγεγονοτική έρευνα ο ερευνητής προσπαθεί να εντοπίσει τις σχέσεις ανάμεσα στις μεταβλητές αυτή τη φορά όμως χωρίς να έχει τον έλεγχο της εξαρτημένης μεταβλητής.

Η περιγραφική έρευνα αφορά την συλλογή στοιχείων και την παρουσίαση χαρακτηριστικών χωρίς όμως να γίνεται ανάλυση των σχέσεων ανάμεσα στις μεταβλητές όπως παραπάνω.

Η συσχετιστική έρευνα επιδιώκει τη διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα σε δύο μεταβλητές χωρίς όμως να αναζητά αν η μια μεταβλητή είναι αποτέλεσμα της άλλης, χωρίς δηλαδή να αναζητά αιτιώδη σχέση. Σκοπός της είναι η κατανόηση του ζητούμενου-προβλήματος μέσω του εντοπισμού της σχέσης των μεταβλητών καθώς και σε πολλές περιπτώσεις η διενέργεια προβλέψεων για την πορεία των τιμών της εξαρτημένης μεταβλητής με δεδομένες τις τιμές της άλλης εφόσον συσχετίζονται.

Η ιστορική έρευνα είναι μια μεθοδολογία που κατά κύριο λόγο αφορά την ποιοτική διερεύνηση, κατά την οποία μελετώνται παρελθοντικές καταστάσεις – γεγονότα και με σκοπό την κατανόηση τους, αλλά και την εξαγωγή συμπερασμάτων για την παρούσα κατάσταση.

Ένα ακόμη είδος έρευνας είναι η έρευνα πεδίου, όπου ο ερευνητής παρατηρεί και καταγράφει χωρίς να εμπλέκεται με τα υποκείμενα της έρευνας. Ο ίδιος ο παρατηρητής

¹³⁵ Greene, W.H. (1990) *Econometric Analysis*. New Jersey, Pearson/Prentice Hall, pp. 1-5

δημιουργεί έναν τρόπο κωδικοποίησης συμπεριφοράς ώστε να την ταξινομήσει και να την καταχωρήσει. Ένα θέμα που δημιουργείται κατά την διερεύνηση πεδίου είναι ο παράγοντας του χρόνου που απαιτείται για την παρατήρηση και πιθανώς το υψηλό χρηματικό κόστος. Η παρατήρηση μπορεί να είναι αθέατη όπου η παρουσία του παρατηρητή δεν γίνεται αντιληπτή ή συμμετοχική, όπου ο παρατηρητής συμμετέχει και αλληλοεπιδρά με τα υπόλοιπα άτομα που συμμετέχουν στην έρευνα.

Η περιπτωσιακή έρευνα (Case Study) είναι ένα είδος ποιοτικής έρευνας και εφαρμόζεται συχνά στα ερευνητικά πεδία της ψυχολογίας, της κοινωνιολογίας και της οικονομίας, αλλά όχι μόνο. Αφορά την μελέτη ατόμων ή φαινομένων μέσα από την παρατήρηση και καταγραφή.

Η μεθοδολογία της έρευνας γραφείου αφορά τη συλλογή πληροφοριών από δευτερογενείς πηγές, δηλαδή ο ερευνητής δεν συλλέγει ο ίδιος τα δεδομένα αλλά αξιοποιεί ήδη υπάρχουσες έρευνες στο ίδιο πεδίο. Με αυτήν την δευτερογενή έρευνα δίνονται νέες προοπτικές καθώς υπάρχει η δυνατότητα μέσα από τις συγκρίσεις αυτών των δευτερογενών πηγών να υπάρξουν νέες ερμηνείες, επιβεβαίωση ή αναθεώρηση των αποτελεσμάτων που έχουν ήδη εξαχθεί.

Όσον αφορά τους τρόπους συλλογής δεδομένων αυτοί είναι το ερωτηματολόγιο, η συνέντευξη και η παρατήρηση. Το ερωτηματολόγιο ως μέθοδος συλλογής δεδομένων περιλαμβάνει ένα σύνολο ερωτήσεων στο οποίο καλείται να απαντήσει το υποκείμενο της έρευνας και οι οποίες χωρίζονται σε ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου. Στις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου το άτομο καλείται να απαντήσει με τον δικό του τρόπο ελεύθερα στις ερωτήσεις που τίθενται, ενώ στις ερωτήσεις κλειστού τύπου το άτομο επιλέγει μέσα από ένα εύρος προκαθορισμένων απαντήσεων. Η αξιοπιστία των δεδομένων που συλλέγονται τελικά εξαρτάται από τα ίδια τα άτομα που ερωτώνται και από τα περιεχόμενα και την διατύπωση του ερωτηματολογίου. Τα ερωτηματολόγια μπορεί να δίνονται προς απάντηση μέσω διαδικτύου, μέσω ταχυδρομείου, επί προσωπικού κ.α.¹³⁶

Η συνέντευξη ως μέθοδος συλλογής δεδομένων αφορά την διαπροσωπική επαφή τουλάχιστον δυο ατόμων και η βασική της διαφορά με τα ερωτηματολόγια είναι ότι οι απαντήσεις δίδονται προφορικά. Μπορεί να είναι δομημένη συνέντευξη όπου οι ερωτήσεις είναι προκαθορισμένες ή ελεύθερη όπου κατά την οποία η διαδικασία εξελίσσεται ελεύθερα. Πολλές φορές και με γνώμονα την αξιοπιστία, ο ερευνητής μπορεί να προβεί και σε

¹³⁶ Παπαναστασίου Ε. και Παπαναστασίου Κ. (2005) *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*, Λευκωσία, Ιδιωτική Έκδοση, σελ. 197-255

δοκιμαστικές συνεντεύξεις, ώστε να εντοπιστούν προβλήματα-αδυναμίες και να διορθωθούν από τον ερευνητή.

Η παρατήρηση ως μέθοδος συλλογής δεδομένων μπορεί να είναι αθέατη, θεατή, συμμετοχική και μη συμμετοχική. Η επιλογή και η εκπαίδευση των παρατηρητών που θα συλλέξουν τα δεδομένα είναι κρίσιμος παράγοντας αξιοπιστίας.¹³⁷

Στην παρούσα εργασία και με την μέθοδο της έρευνας γραφείου, γίνεται αρχικά στο θεωρητικό μέρος η ποιοτική έρευνα μέσω βιβλιογραφικής ανασκόπησης, με τη χρήση δευτερογενών πηγών και στο πρακτικό μέρος παρουσιάζονται στατιστικά δεδομένα της ποσοτικής έρευνας και πάλι με βάση δευτερογενείς πηγές.

8.2 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Στο θεωρητικό μέρος της εργασίας και κατά την βιβλιογραφική ανασκόπηση, η συλλογή των ποιοτικών δεδομένων έγινε χρησιμοποιώντας έγκυρες και αξιόπιστες επιστημονικές πηγές. Χρησιμοποιήθηκαν δημοσιευμένα επιστημονικά άρθρα με αντικείμενο έρευνας την παγκοσμιοποίηση και τις διάφορες μορφές της. Στην πλειονότητά τους τα άρθρα συγκαταλέγονται στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία. Επίσης, χρησιμοποιήθηκαν ως βιβλιογραφικές πηγές ελληνικά και ξενόγλωσσα βιβλία με αντικείμενο την διεθνή οικονομική και την παγκοσμιοποίηση. Στόχος μέσα από την ποιοτική έρευνα και το θεωρητικό κομμάτι είναι η ανάλυση όλων των πτυχών της παγκοσμιοποίησης όπως μορφές, τρόποι μέτρησης, τρόποι εκδήλωσης της οικονομικής-κοινωνικής πολιτικής παγκοσμιοποίησης και η επίδραση της στην ασφάλεια, τη νομοθεσία και την πολιτική των χωρών.

Στο πρακτικό μέρος συλλέχθηκαν στατιστικά δεδομένα από διεθνείς οργανισμούς που έχουν ερευνήσει ποσοτικά την διαδικασία της παγκοσμιοποίησης. Τέτοιοι οργανισμοί είναι το Ελβετικό Οικονομικό Ίδρυμα (δείκτης KOF), η Παγκόσμια Τράπεζα, ο Οργανισμός Διεθνούς Διαφάνειας, ο ΟΗΕ κ.α. Τα δευτερογενή στατιστικά δεδομένα παρατίθενται με τη μορφή πινάκων και διαγραμμάτων.

¹³⁷ Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε. (2008) Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις. *Ανοικτή Εκπαίδευση: Το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, Vol. 4, pp. 72-81

8.3 Περιορισμοί της έρευνας

Οι περιορισμοί της παρούσας έρευνας και κυρίως για το πρακτικό κομμάτι και τα ποσοτικά δεδομένα, αφορούν τα περιορισμένα στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις δαπάνες για την ασφάλεια κάποιων αναπτυσσόμενων οικονομιών, καθώς και την έλλειψη επιδόσεων στον δείκτη EIU (μέτρηση του επιπέδου δημοκρατίας) για έναν μικρό αριθμό αυτών. Επίσης, η ποικιλία των δεικτών που χρησιμοποιούνται για την μέτρηση της παγκοσμιοποίησης, όπως αναλύθηκαν στην βιβλιογραφική ανασκόπηση, έθεσε το ζήτημα της επιλογής του δείκτη που θα χρησιμοποιηθεί στο πρακτικό μέρος. Επιλέχθηκε ο δείκτης KOF καθώς σύμφωνα με την βιβλιογραφία είναι ο πιο δημοφιλής ανάμεσα στους ερευνητές και ο ιδανικός όταν η έρευνα επικεντρώνεται σε θέματα οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής παγκοσμιοποίησης.

GLOBALIZATION

Κεφάλαιο 9^ο : Ανάλυση της Υπάρχουσας Κατάστασης σε Διεθνές Επίπεδο με τη χρήση Στατιστικών Δεδομένων

Στο παρόν κεφάλαιο που αποτελεί το πρακτικό μέρος της παρούσας εργασίας, παρατίθενται και αναλύονται στατιστικά στοιχεία σχετικά με την παγκοσμιοποίηση και τα οποία αφορούν τις διάφορες πτυχές της όπως αναλύθηκαν στο θεωρητικό μέρος και κατά την βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Για την μέτρηση του βαθμού παγκοσμιοποίησης των χωρών χρησιμοποιείται ο δείκτης KOF που αναπτύχθηκε από τον Axel Dreher και πήρε το όνομά του από το KOF-Ελβετικό Οικονομικό Ίδρυμα, καθώς θεωρείται ο πιο δημοφιλής και πιο έγκυρος όταν η έρευνα επικεντρώνεται σε θέματα οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής παγκοσμιοποίησης όπως συμβαίνει και στην παρούσα εργασία. Ο δείκτης παρουσιάζεται με τιμές από 0 έως 100, με το μηδέν να απεικονίζει την ανυπαρξία παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος και το 100 το μέγιστο επίπεδο παγκοσμιοποίησης. Η ανάλυση του δείκτη αφορά το γενικό επίπεδο παγκοσμιοποίησης, αλλά παρουσιάζεται αναλυτικότερα το επίπεδο οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής παγκοσμιοποίησης με τη χρήση της ίδιας κλίμακας που αναφέρθηκε παραπάνω. Στον πίνακα 3 παρουσιάζονται οι κορυφαίες 20 χώρες για τον Γενικό Δείκτη Παγκοσμιοποίησης και για το έτος 2017.

Πίνακας 3 :Γενικός Δείκτης Παγκοσμιοποίησης έτους 2017 των 20 κορυφαίων χωρών

Κατάταξη	Χώρα	Γενικός Δείκτης Παγκοσμιοποίησης
1	Ελβετία	91,19
2	Ολλανδία	90,71
3	Βέλγιο	90,59
4	Σουηδία	89,93
5	Ηνωμένο Βασίλειο	89,84
6	Αυστρία	88,85
7	Γερμανία	88,60
8	Δανία	88,26
9	Φιλανδία	87,70
10	Γαλλία	87,25
11	Νορβηγία	86,17
12	Ισπανία	85,70
13	Τσεχία	85,60
14	Ουγγαρία	84,98
15	Πορτογαλία	84,72
16	Καναδάς	84,64
17	Ιρλανδία	84,47

18	Εσθονία	83,77
19	Σλοβακία	83,72
20	Σιγκαπούρη	83,62

Πηγή: Ελβετικό Οικονομικό Ίδρυμα – KOF

Σύμφωνα λοιπόν με τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνεται η κυριαρχία των ευρωπαϊκών χωρών στην κατάταξη που αφορά το πόσο παγκοσμιοποιημένο είναι το περιβάλλον που διαμορφώνεται σε μία χώρα. Η χώρα με τη μεγαλύτερη τιμή του δείκτη KOF είναι η Ελβετία και ακολουθούν η Ολλανδία και το Βέλγιο. Οι 18 από τις κορυφαίες 20 χώρες προέρχονται από την ευρωπαϊκή ήπειρο και την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ επιπλέον την κορυφαία εικοσάδα συμπληρώνουν ο Καναδάς και η Σιγκαπούρη. Αυτή η ισχυρή παρουσία χωρών τις Ε.Ε είναι πιθανώς αναμενόμενη αν αναλογιστεί κανείς το υψηλό επίπεδο ολοκλήρωσης των ευρωπαϊκών χωρών και των δεσμών οικονομικών, εμπορικών, θεσμικών κ.α που αναπτύσσουν μεταξύ τους αλλά και των ανθρώπινων και κεφαλαιακών ροών στα πλαίσια της Ε.Ε. Επίσης, από αυτές τις ευρωπαϊκές χώρες εντονότερη είναι η παρουσία χωρών της βόρειας Ευρώπης χωρίς όμως να απουσιάζουν και χώρες του ευρωπαϊκού Νότου όπως η Ισπανία και η Πορτογαλία. Η Ελλάδα εντοπίζεται στην 24^η θέση. Συνοπτικά όμως, το σύνολο και των είκοσι χωρών, συγκαταλέγονται σε αυτές που χαρακτηρίζονται ως ανεπτυγμένες οικονομίες και υπάρχει πλήρης απουσία αναπτυσσόμενων οικονομιών.

Στον αντίποδα και όσον αφορά τις χώρες με την χειρότερη κατάταξη στον γενικό δείκτη παγκοσμιοποίησης, όπως φαίνεται στον πίνακα 4, αυτές είναι χώρες με αναπτυσσόμενες οικονομίες, της Αφρικής, της Ασίας και της Κεντρικής Αμερικής.

Πίνακας 4: Χώρες με τον χαμηλότερο Γενικό Δείκτη Παγκοσμιοποίησης

Κατάταξη	Χώρα	Γενικός Δείκτης Παγκοσμιοποίησης
188	Αγκόλα	40,85
189	Τσάντ	40,67
190	Μπουρουντί	40,09
191	Δημοκρατία Κεντρ.Αφρικής	38,85
192	Αφγανιστάν	38,03
193	Κόμορος	36,91
194	Δυτική Όχθη-Λωρίδα Γάζας	36,26
195	Πουέρτο Ρίκο	34,40
196	Σομαλία	31,29
197	Ερυθραία	30,15

Πηγή: Ελβετικό Οικονομικό Ίδρυμα - KOF

Στον πίνακα 5 παρουσιάζονται οι κορυφαίες 20 χώρες σε επίπεδο οικονομικής παγκοσμιοποίησης σύμφωνα με τον δείκτη KOF για το έτος 2017.

Πίνακας 5: Δείκτης KOF έτους 2017 των 20 κορυφαίων χωρών

Κατάταξη	Χώρα	Δείκτης Οικονομικής Παγκοσμιοποίησης
1	Σιγκαπούρη	94,00
2	Ολλανδία	88,66
3	Βέλγιο	88,54
4	Λουξεμβούργο	88,30
5	Χόνγκ Κόνγκ	88,21
6	Ιρλανδία	87,97
7	Ελβετία	86,79
8	Μάλτα	86,50
9	Εσθονία	86,27
10	Η.Α.Ε.	85,95
11	Δανία	84,46
12	Κύπρος	84,28
13	Τσεχία	84,04
14	Σουηδία	83,35
15	Σλοβακία	83,07
16	Φιλανδία	82,97
17	Αυστρία	82,86
18	Ουγγαρία	82,69
19	Μπαχρέιν	82,54
20	Μαυρίκιος	82,16

Πηγή: Ελβετικό Οικονομικό Ίδρυμα - KOF

Όπως αναλύθηκε παραπάνω η οικονομική παγκοσμιοποίηση περιλαμβάνει το διεθνές εμπόριο, τις επενδύσεις σε κεφαλαιαγορές, τις ΞΑΕ, τις Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και τη ροή ανθρωπίνου δυναμικού. Η χώρα με το υψηλότερο επίπεδο οικονομικής παγκοσμιοποίησης είναι η Σιγκαπούρη, ενώ υπάρχει και εδώ ισχυρή παρουσία ευρωπαϊκών χωρών. Χαρακτηριστική είναι η παρουσία χωρών με μικρά γεωγραφικά σύνορα, μικρό πληθυσμό άλλα και πολύ μικρό ποσοστό επί του παγκόσμιου ΑΕΠ όπως η Κύπρος και η Μάλτα.

Στα πλαίσια της ανάλυσης για την οικονομική παγκοσμιοποίηση, στους πίνακες 6 και 7 παρουσιάζονται οι δέκα οικονομίες με τις μεγαλύτερες εξαγωγές και εισαγωγές στον κόσμο (σε τρις δολάρια) για το 2017. Ο μεγαλύτερος εξαγωγέας αγαθών και υπηρεσιών είναι οι Η.Π.Α με 2,062 τρις δολάρια και ο μεγαλύτερος εισαγωγέας είναι η Κίνα με 2,346 τρις δολάρια.

Πίνακας 6: **Top-10 εξαγωγές σε τρις. δολ.**

Χώρα	Εξαγωγές
ΗΠΑ	2,062
Κίνα	1,349
Γερμανία	1,046
Ηνωμένο Βασίλειο	0,608
Γαλλία	0,586
Χόνγκ Κόνγκ	0,56
Ολλανδία	0,533
Ιαπωνία	0,469
Ιταλία	0,422
Καναδάς	0,411

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

Πίνακας 7: **Top-10 εισαγωγές σε τρις. δολ.**

Χώρα	Εισαγωγές
Κίνα	2,346
ΗΠΑ	1,356
Γερμανία	1,291
Ιαπωνία	0,667
Γαλλία	0,586
Ν. Κορέα	0,517
Ιταλία	0,475
Ολλανδία	0,45
Μεξικό	0,43
Καναδάς	0,422

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

Επιπλέον όσον αφορά τις Ξένες Άμεσες Επενδύσεις και όπως προκύπτει από τους πίνακες 8 και 9 οι οποίοι περιλαμβάνουν στοιχεία για τις ΞΑΕ σε δις δολάρια για το 2017, ο πιο ελκυστικός προορισμός για ΞΑΕ είναι οι Η.Π.Α, ενώ ακολουθούν η Κίνα και το Χονγκ Κονγκ. Από την άλλη οι χώρες που υλοποιούν τις περισσότερες ΞΑΕ στο εξωτερικό είναι η Η.Π.Α, η Ιαπωνία και η Κίνα. Αξίζει να σημειωθεί πως το 2017 οι συνολικές ΞΑΕ σημείωσαν πτώση κατά 23% σε σχέση με το 2016 καθώς επίσης πως οι αναπτυσσόμενες οικονομίες δέχτηκαν εισροές ΞΑΕ ύψους 671 δις δολαρίων ποσό περίπου διπλάσιο από τις εκροές τους που ανήλθαν στα 381 δις δολάρια. Αντίθετα οι ανεπτυγμένες οικονομίες όπως είναι αναμενόμενο παρουσιάζουν μεγαλύτερες εκροές απ' ότι εισροές.

Πίνακας 8: **Εισροές ΞΑΕ το 2017 σε δις δολ.**

Χώρα	Εισροές ΞΑΕ
ΗΠΑ	275
Κίνα	136
Χόνγκ Κόνγκ	104
Βραζιλία	63
Σιγκαπούρη	62
Ολλανδία	58
Γαλλία	50
Αυστραλία	46
Ελβετία	41
Ινδία	40

Πίνακας 9: **Εκροές ΞΑΕ το 2017 σε δις δολ.**

Χώρα	Εκροές ΞΑΕ
ΗΠΑ	342
Ιαπωνία	160
Κίνα	125
Ηνωμένο Βασίλειο	100
Χονγκ Κόνγκ	83
Γερμανία	82
Καναδάς	77
Παρθένες Νήσοι	71
Γαλλία	58
Λουξεμβούργο	41

Πηγή:
Παγκόσμια
Συνδιάσκεψη για
την Ανάπτυξη και
το Εμπόριο
(United Nations
Conference on
Trade and
Development-
UNCTAD)

Στον πίνακα 10 παρουσιάζονται οι κορυφαίες 20 χώρες σε επίπεδο κοινωνικής παγκοσμιοποίησης, δηλαδή της αλληλεπίδρασης διαφορετικών κοινωνιών με διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά μέσω της κινητικότητας των πληθυσμών, της διάδοσης της τεχνολογίας και των μέσων μαζική ενημέρωσης. Στον δείκτη KOF περιλαμβάνονται χαρακτηριστικά όπως η τουριστική κίνηση, ο αριθμός ξένων κατοίκων, διευκολύνσεις και κόστος επικοινωνίας με το εξωτερικό, διάδοση της τεχνολογίας, πρόσβαση στο διαδίκτυο, αριθμός Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης κ.α.

Πίνακας 10: Top-20 χώρες κοινωνικής παγκοσμιοποίησης

Κατάταξη	Χώρα	Δείκτης Κοινωνικής Παγκοσμιοποίησης
1	Λουξεμβούργο	91,91
2	Μονακό	91,13
3	Νορβηγία	90,76
4	Ελβετία	90,42
5	Ηνωμένο Βασίλειο	90,15
6	Καναδάς	89,81
7	Σουηδία	89,17
8	Ιρλανδία	88,50
9	Σιγκαπούρη	88,42
10	Ανδόρα	88,41
11	Αυστρία	87,72
12	Αυστραλία	87,58
13	Λιχτενστάιν	87,50
14	Γερμανία	87,37
15	Νέα Ζηλανδία	86,89
16	Βέλγιο	86,84
17	Δανία	86,55
18	Σαν Μαρίνο	86,49
19	Κύπρος	86,45
20	Φιλανδία	86,32

Πίνακας 11: Top-20 χώρες πολιτικής παγκοσμιοποίησης

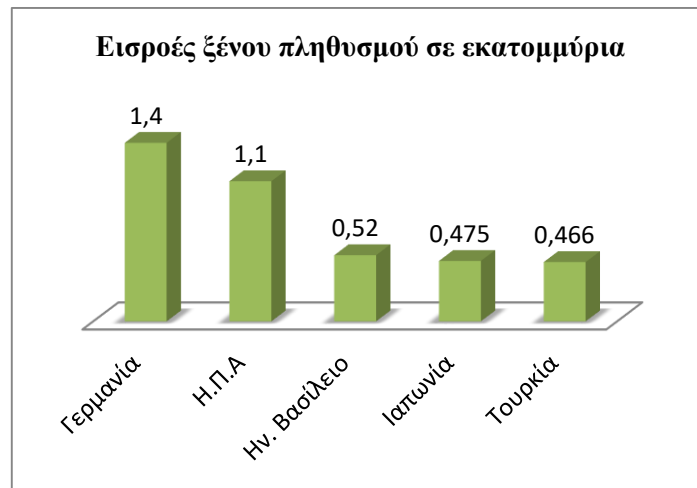
Κατάταξη	Χώρα	Δείκτης Πολιτικής Παγκοσμιοποίησης
1	Ιταλία	98,26
2	Γαλλία	98,17
3	Γερμανία	97,96
4	Ηνωμένο Βασίλειο	97,90
5	Ισπανία	97,46
6	Ολλανδία	97,33
7	Σουηδία	97,26
8	Ελβετία	96,37
9	Βέλγιο	96,27
10	Αυστρία	95,96
11	Πορτογαλία	93,84
12	Φιλανδία	93,82
13	Δανία	93,77
14	Η.Π.Α.	93,62
15	Ρωσία	93,05
16	Ινδία	92,96
17	Τουρκία	92,47
18	Καναδάς	92,41
19	Ελλάδα	91,95
20	Ουγγαρία	91,85

Πηγή: Ελβετικό Οικονομικό Ίδρυμα - KOF

Στον πίνακα 11 παρουσιάζονται οι κορυφαίες 20 χώρες σε επίπεδο πολιτικής παγκοσμιοποίησης, δηλαδή της σύγκλισης των εγχώριων πολιτικών με τις διεθνείς, για την μέτρηση της οποίας ο δείκτης KOF χρησιμοποιεί χαρακτηριστικά όπως η συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς, ο αριθμός ξένων πρεσβειών κ.α. Τα στοιχεία και για τους δύο αυτούς πίνακες αφορούν το έτος 2017. Η κορυφαία χώρα όσον αφορά την κοινωνική

παγκοσμιοποίηση είναι το Λουξεμβούργο και ακολουθούν το Μονακό και η Νορβηγία. Για την πολιτική παγκοσμιοποίηση την κορυφαία θέση στη λίστα κατέχει η Ιταλία, ενώ η Ελλάδα βρίσκεται στην 18^η θέση.

Διάγραμμα 1: Εισροές ξένου πληθυσμού το 2017

Πηγή: Migration Data Portal

Σχετικά με τις ανθρώπινες ροές ανάμεσα σε διαφορετικές χώρες, δηλαδή τη μετανάστευση, που αποτελεί παράγοντα της κοινωνικής παγκοσμιοποίησης, το 2017 οι χώρες με τις μεγαλύτερες εισροές ξένου προς αυτές πληθυσμού όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 1, είναι η Γερμανία, οι Η.Π.Α, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιαπωνία και η Τουρκία.

Διάγραμμα 2: Ποσοστό αποδοχής μεταναστών το 2015

Πηγή: Migration Data Portal

Ταυτόχρονα σύμφωνα με το διάγραμμα 2, και σε στοιχεία που αφορούν το 2015, οι χώρες που επιδεικνύουν τη μεγαλύτερη αποδοχή στους μετανάστες είναι ο Καναδάς, η Ισπανία, η Ιρλανδία, το Λουξεμβούργο και το Ηνωμένο Βασίλειο. Ο παγκόσμιος μέσος όρος αποδοχής είναι 48,9% και χαρακτηριστικό είναι πως η χώρα μας παρουσιάζει ποσοστό

αποδοχής πάνω από τον μέσο όρο. Όσον αφορά το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό, επιβεβαιώνεται η διαπίστωση της βιβλιογραφίας πως χώρες που χαρακτηρίζονται ως περισσότερο παγκοσμιοποιημένες (υπερέχουσα ταυτότητα), παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά αποδοχής και μικρότερα ποσοστά ξενοφοβίας. Όλες οι χώρες που παρουσιάζουν τα κορυφαία ποσοστά αποδοχής βρίσκονται ταυτόχρονα σε πολύ υψηλές θέσεις στους δείκτες παγκοσμιοποίησης. Επειδή τα διαθέσιμα στοιχεία για τα ποσοστά αποδοχής αφορούν το έτος 2015 και με σκοπό η σύνδεση ανάμεσα στην αποδοχή των μεταναστών και την παγκοσμιοποίηση να αφορά δεδομένα του ίδιου έτους, σημειώνεται η θέση των χωρών του διαγράμματος 2 στην κατάταξη του γενικού KOF για το έτος 2015: Καναδάς 12^η, Ισπανία 14^η, Ιρλανδία 1^η, Λουξεμβούργο 15^η, Ηνωμένο Βασίλειο 19^η, Ελλάδα 25^η.

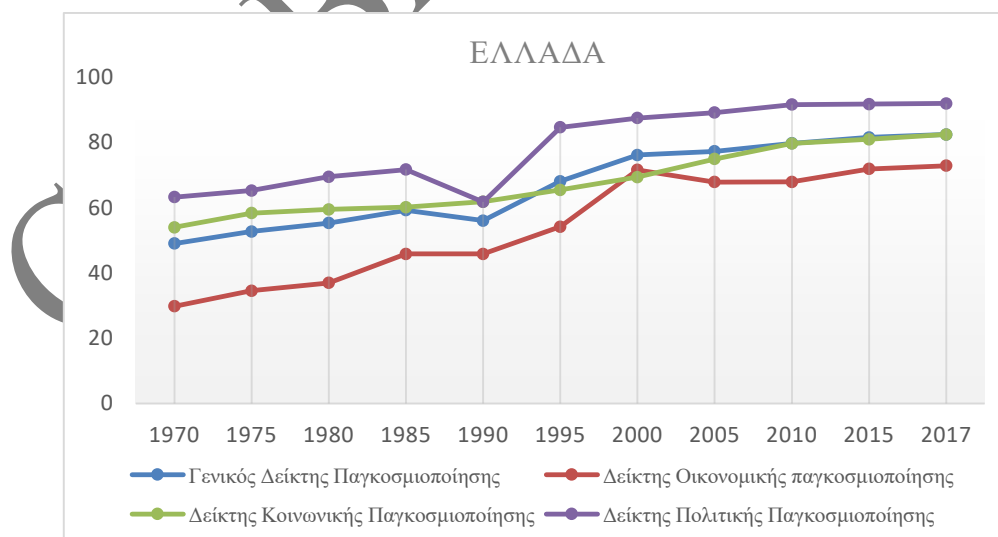
Όσον αφορά την Ελλάδα και την διαχρονική πορεία των μεγεθών της παγκοσμιοποίησης που αναλύει ο δείκτης KOF, τα στοιχεία παρουσιάζονται στον πίνακα 12 και η διαγραμματική απεικόνιση τους στο διάγραμμα 3.

Πίνακας 12: Δείκτης KOF για την Ελλάδα από το 1970 έως το 2017

Ελλάδα	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2017
Γενικός Δείκτης Παγκοσμιοποίησης	49,01	52,72	55,3	59,23	56,05	68,11	76,16	77,31	79,75	81,54	82,43
Δείκτης Οικονομικής παγκοσμιοποίησης	29,8	34,55	36,93	45,82	45,85	54,19	71,61	67,85	67,91	71,9	72,88
Δείκτης Κοινωνικής Παγκοσμιοποίησης	53,98	58,36	59,46	60,17	61,86	65,47	69,38	74,92	79,71	80,96	82,46
Δείκτης Πολιτικής Παγκοσμιοποίησης	63,26	65,25	69,51	71,69	61,79	84,67	87,49	89,16	91,63	91,75	91,95

Πηγή: Ελβετικό Οικονομικό Ίδρυμα - KOF

Διάγραμμα 3 : Διαγραμματική απεικόνιση δείκτη KOF για την Ελλάδα από το 1970 έως το 2017

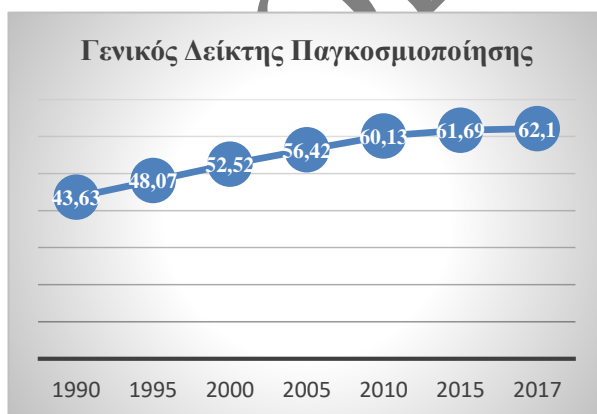

Πηγή: Ελβετικό Οικονομικό Ίδρυμα - KOF

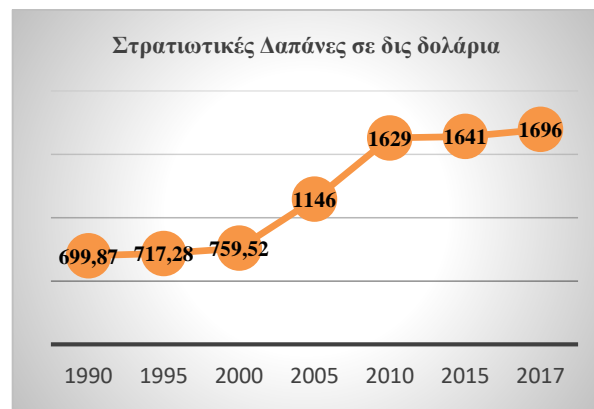
Συγκεκριμένα η χώρα μας παρουσιάζει ανοδική πορεία και στον γενικό αλλά και στους επιμέρους δείκτες παγκοσμιοποίησης για την περίοδο 1970-2017. Με κίτρινο χρώμα σημειώνονται τα έτη στα οποία η χώρα μας βρέθηκε κάτω από τον παγκόσμιο μέσο όρο. Χαρακτηριστική είναι η υψηλή τιμή του δείκτη πολιτικής παγκοσμιοποίησης από το 1995 και έπειτα, ενώ αξιοσημείωτη είναι η υψηλή θέση που κατέχει η χώρα μας στον γενικό δείκτη παγκοσμιοποίησης όπου για το 2017 βρέθηκε στην 24^η θέση της λίστας.

Για την σχέση ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση και στις δαπάνες που αφορούν στρατιωτικό εξοπλισμό, η βιβλιογραφία εντοπίζει πως ιδανικά η παγκοσμιοποίηση λαμβάνει χώρα σε δημοκρατικό περιβάλλον με συνθήκες ισότητας και ακολούθως οδηγεί σε περιορισμό των φαινομένων βίας και πολεμικών αντιπαραθέσεων, άρα ίσως και σε περιορισμό των κρατικών δαπανών για στρατιωτικούς σκοπούς και ασφάλεια. Όλα αυτά με δεδομένη την ύπαρξη δικαιοσύνης στο διαμοιρασμό του πλούτου που προκύπτει από την παγκοσμιοποίηση. Στην πράξη όμως, όπως αναλύθηκε και στο θεαρητικό κομμάτι της παρούσας εργασίας, φαίνεται πως υπάρχει αύξηση των ποσών που δίνονται για στρατιωτικούς σκοπούς. Ταυτόχρονα όμως εντοπίζεται και μείωση τους αν αυτά ληφθούν υπόψιν ως ποσοστό του ΑΕΠ. Όπως φαίνεται στα διαγράμματα 4, 5 και 6 ο γενικός δείκτης παγκοσμιοποίησης σε παγκόσμιο επίπεδο αυξάνεται για τα έτη αναφοράς με ταυτόχρονη αύξηση των ποσών που δίνονται σε στρατιωτικές δαπάνες. Όμως αν τα ποσά αυτά μετρηθούν ως ποσοστό του ΑΕΠ διαπιστώνει κανείς πως όσο το παγκόσμιο περιβάλλον γίνεται πιο παγκοσμιοποιημένο, τόσο μειώνεται το ποσοστό του παραγόμενου πλούτου που δίνεται για στρατιωτικούς σκοπούς.

Διάγραμμα 4 : Παγκόσμιος Γενικός ΚΟΦ 1990-2017

Διάγραμμα 5: Παγκόσμιες Στρατιωτ. δαπάνες σε δις δολ. 1990-2017

Πηγή: Ελβετικό Οικονομικό Ίδρυμα-KOF και Παγκόσμια Τράπεζα

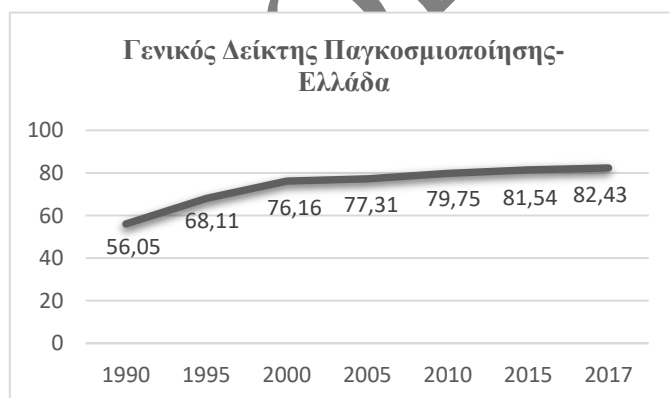
Διάγραμμα 6: Παγκόσμιες Στρατιωτικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ

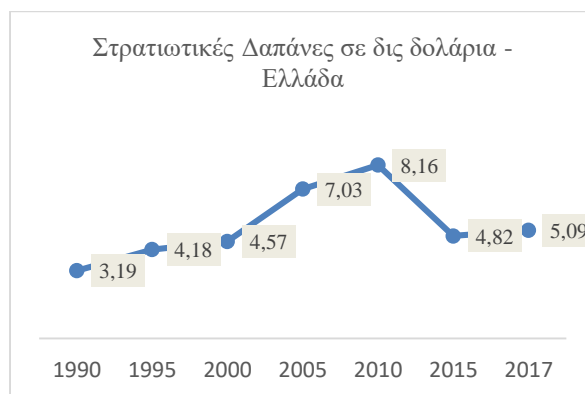
Πηγή: Ελβετικό Οικονομικό Ίδρυμα-KOF και Παγκόσμια Τράπεζα

Η ίδια διαπίστωση ισχύει και για τις στρατιωτικές δαπάνες της Ελλάδας. Όπως φαίνεται στα διαγράμματα 7, 8 και 9 η αύξηση του γενικού δείκτη παγκοσμιοποίησης συνοδεύεται από ταυτόχρονη αύξηση των ποσών για στρατιωτικές δαπάνες (διαγράμματα 7 και 8). Όταν όμως τα ποσά αυτά υπολογίζονται ως ποσοστό του ΑΕΠ παρατηρείται μείωση του ποσοστού του πλούτου που δαπανάται για στρατιωτικούς σκοπούς. Στην περίπτωση του διαγράμματος 8 παρατηρείται έντονη μείωση των δαπανών ανάμεσα στο 2010 και 2015 πιθανόν ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης στη χώρα μας. Οι συνολικές δαπάνες παρ' όλα αυτά για τα έτη από το 1990 έως και το 2017 αυξάνονται από 3,19 σε 5,09 δις. Για τις δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ υπάρχει για τα έτη αναφοράς μείωση από 3,27% του ΑΕΠ το 1990 σε 2,16% το 2017.

Διάγραμμα 7: Γενικός Δείκτης Παγκοσμιοποίησης για Ελλάδα

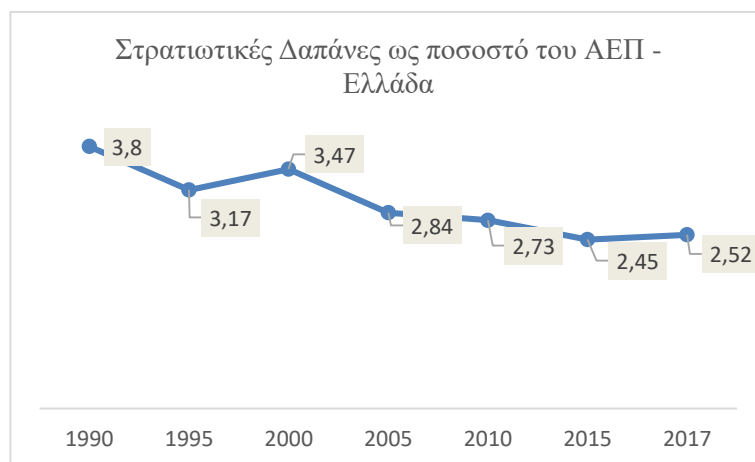

Διάγραμμα 8: Στρατιωτ. δαπάνες σε δις δολάρια για την Ελλάδα

Πηγή: Ελβετικό Οικονομικό Ίδρυμα KOF και Παγκόσμια Τράπεζα

Διάγραμμα 9: Στρατιωτικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ Ελλάδα 1990-2017

Πηγή: Ελβετικό Οικονομικό Ίδρυμα KOF και Παγκόσμια Τράπεζα

Προκειμένου για τη σχέση ανάμεσα σε δημοκρατία και παγκοσμιοποίηση, οι απόψεις στην βιβλιογραφία δίστανται και υποστηρίζουν πως η σχέση μεταξύ των δύο μεγεθών μπορεί να είναι θετική ή και αρνητική. Στους πίνακες 13 και 14 παρουσιάζεται η πορεία του γενικού δείκτη παγκοσμιοποίησης ταυτόχρονα με την πορεία του δείκτη EIU που χρησιμοποιείται για την μέτρηση του επιπέδου δημοκρατίας, για τις χώρες που εμφανίζουν τις καλύτερες (πίνακας 13) και τις χειρότερες (πίνακας 14) τιμές στον γενικό δείκτη παγκοσμιοποίησης. Ο δείκτης EIU (Economist Intelligence Unit) που χρησιμοποιείται για την μέτρηση του επιπέδου της δημοκρατίας σε μία χώρα λαμβάνει τιμές από 0 έως 10 και κατατάσσει τις χώρες ανάλογα με την αντίστοιχη τιμή τους στις εξής κατηγορίες:

- αυταρχικό καθεστώς (για τιμές από 0 έως 4)
- υβριδικό καθεστώς (για τιμές από 4,01 έως 6)
- ατελής δημοκρατία (για τιμές από 6,01 έως 8)
- πλήρης δημοκρατία (για τιμές από 8,01 έως 10)

Από τους πίνακες 13 και 14 οι οποίοι περιλαμβάνουν στοιχεία για το 2017, παρατηρείται πως στην πράξη οι χώρες που εμφανίζουν υψηλό γενικό δείκτη παγκοσμιοποίησης εμφανίζουν και υψηλό επίπεδο δημοκρατίας. Όλες οι χώρες που βρίσκονται στην κορυφαία δεκάδα του γενικού δείκτη παγκοσμιοποίησης παρουσιάζουν αντίστοιχα πολύ υψηλές τιμές και στον δείκτη EIU για το επίπεδο δημοκρατίας και συγκαταλέγονται στις κορυφαίες κατηγορίες της πλήρους ή της ατελούς δημοκρατίας, με τις οχτώ από αυτές μάλιστα να χαρακτηρίζονται ως πλήρεις δημοκρατίες. Ταυτόχρονα οι χώρες

με τις χειρότερες επιδόσεις στον γενικό δείκτη παγκοσμιοποίησης, παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαμηλές τιμές και στον δείκτη EIU, και στο σύνολό τους ανήκουν στα αυταρχικά και υβριδικά καθεστάτα όπως αυτά καθορίστηκαν παραπάνω.

Πίνακας 13: Χώρες με υψηλό Δείκτη EIU

Χώρα	Γενικός Δείκτης Παγκοσμιοποίησης	Δείκτης EIU
Ελβετία	91,19	9,03
Ολλανδία	90,71	8,89
Βέλγιο	90,59	7,78
Σουηδία	89,93	9,39
Ηνωμένο Βασίλειο	89,84	8,53
Αυστρία	88,85	8,42
Γερμανία	88,60	8,61
Δανία	88,26	9,22
Φιλανδία	87,70	9,03
Γαλλία	87,25	7,8

Πίνακας 14: Χώρες με χαμηλό Δείκτη EIU

Χώρα	Γενικός Δείκτης Παγκοσμιοποίησης	Δείκτης EIU
Αγκόλα	40,85	3,62
Τσάντ	40,67	1,5
Μπουρουντί	40,09	2,33
Δημοκρατία Κεντρ.Αφρικής	38,85	1,52
Αφγανιστάν	38,03	2,55
Κόμορος	36,91	3,71
Δυτική Όχθη-Λωρίδα Γάζας	36,26	4,46
Πουέρτο Ρίκο	34,40	-
Σομαλία	31,29	-
Ερυθραία	30,15	2,37

Πηγή: Ελβετικό Οικονομικό Ίδρυμα και Economist Intelligence Unit

Όσον αφορά τη σχέση ανάμεσα σε παγκοσμιοποίηση και διαφθορά και εδώ στην βιβλιογραφία οι απόψεις δίστανται. Ένα κομμάτι της βιβλιογραφίας υποστηρίζει πως η αλληλεπίδραση μεταξύ παγκοσμιοποίησης και διαφθοράς είναι έμμεση και πως περισσότερο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον οδηγεί και σε περιορισμό των φαινομένων διαφθοράς. Αντίθετα, η άλλη άποψη υποστηρίζει πως η ίδια η παγκοσμιοποίηση μπορεί να οδηγήσει σε περισσότερα περιστατικά διαφθοράς. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται για ένα τυχαίο δείγμα χωρών η κατάταξη τους στον γενικό δείκτη παγκοσμιοποίησης και ταυτόχρονα η κατάταξη τους στον πίνακα που αφορά την παγκόσμια διαφθορά. Η διεθνής έκθεση διαφάνειας δημοσιεύεται κάθε χρόνο από τον Οργανισμό Διεθνούς Διαφάνειας (Transparency International) και παρουσιάζει την κατάταξη των χωρών σε σχέση με τα περιστατικά διαφθοράς δίνοντας μια βαθμολογία στην κλίμακα 0 έως 100. Υψηλότερη βαθμολογία σημαίνει περισσότερη διαφάνεια και λιγότερη διαφθορά και συνεπώς υψηλότερη θέση στον πίνακα κατάταξης. Στην λίστα που δημοσιεύεται κάθε έτος περιλαμβάνονται 180 χώρες. Τα στοιχεία που παρουσιάζονται είναι για το 2017 καθώς ο γενικός δείκτης παγκοσμιοποίησης παρέχει στοιχεία μέχρι και το συγκεκριμένο έτος.

Πίνακας 15: Κατάταξη χωρών στον πίνακα γενικού δείκτη παγκοσμιοποίησης και στον πίνακα που αφορά την παγκόσμια διαφθορά

Χώρα	Κατάταξη στον πίνακα Διαφθοράς	Κατάταξη στον πίνακα Γενικού Δείκτη Παγκοσμιοποίησης
Δανία	2	8
Ελβετία	3	1
Σιγκαπούρη	6	20
Καναδάς	8	16
Γερμανία	12	7
Η.Π.Α.	16	23
Εσθονία	21	18
Κύπρος	42	35
Ελλάδα	59	24
Κίνα	77	80
Τουρκία	81	56
Βραζιλία	96	101
Ρωσία	135	51
Νιγηρία	148	115

Πηγή: Ελβετικό Οικονομικό Ίδρυμα και Οργανισμός Διεθνούς Διαφάνειας

Από τον πίνακα 15, χωρίς όμως να υπάρχει απόλυτη αντιστοιχία σε αύξουσα σειρά στις στήλες διαφθοράς και παγκοσμιοποίησης, προκύπτει πως υπάρχει η τάση, χώρες με υψηλότερη κατάταξη στον πίνακα διαφθοράς, δηλαδή χώρες με μεγαλύτερη διαφάνεια να παρουσιάζονται σε σχετικά υψηλές θέσεις κατάταξης στον γενικό δείκτη παγκοσμιοποίησης και αντίθετα οι χώρες με περισσότερα περιστατικά διαφθοράς να κατέχουν χαμηλότερες θέσεις στην κατάταξη του δείκτη παγκοσμιοποίησης.

Συνοπτικά λοιπόν, διαπιστώνεται πως οι χώρες που παρουσιάζουν τα υψηλότερα επίπεδα παγκοσμιοποίησης, είτε αυτά αφορούν τον γενικό δείκτη, είτε τους επιμέρους, είναι ανεπτυγμένες οικονομίες. Επιπλέον, όσον αφορά τις στρατιωτικές δαπάνες και την σχέση τους με την παγκοσμιοποίηση, προκύπτει πως τα ποσά που δαπανώνται για στρατιωτικούς σκοπούς συνεχίζουν να παρουσιάζουν αύξηση σε απόλυτους αριθμούς, αντίθετα όμως, αν ληφθούν υπόψη ως ποσοστά επί του ΑΕΠ παρουσιάζουν πτωτική τάση οδηγώντας στο συμπέρασμα πως όσο εντείνεται η παγκοσμιοποίηση, περιορίζεται το ποσοστό του παραγόμενου πλούτου που αφορά στρατιωτικές δαπάνες. Επίσης, οι χώρες που παρουσιάζουν υψηλές επιδόσεις στον γενικό δείκτη παγκοσμιοποίησης, φαίνεται να έχουν διαμορφώσει στο εσωτερικό τους ένα υψηλό επίπεδο δημοκρατίας. Το ίδιο συμπέρασμα

προκύπτει από τα στατιστικά στοιχεία που αφορούν τη διαφθορά. Χώρες με μεγαλύτερη διαφάνεια (δηλαδή σε υψηλές θέσεις στον πίνακα διαφθοράς), παρουσιάζονται σε υψηλές θέσεις και στην κατάταξη του γενικού δείκτη παγκοσμιοποίησης. Τέλος, όσον αφορά τις μεταναστευτικές ροές, όπως αυτές αναλύθηκαν ως κομμάτι της παγκοσμιοποίησης, διαπιστώνει κανείς πως οι χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά αποδοχής μεταναστών, βρίσκονται επίσης ψηλά στους πίνακες που αφορούν τον γενικό δείκτη παγκοσμιοποίησης και τον δείκτη κοινωνικής παγκοσμιοποίησης.

9.1 Συμπεράσματα

Η παγκοσμιοποίηση πρωτοεμφανίστηκε για πολλούς με την αρχή της ιστορίας του ανθρωπίνου είδους, ενώ για άλλους έκανε την εμφάνισή της με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και καθιερώθηκε με την εξέλιξη του καπιταλιστικού συστήματος τις τελευταίες δεκαετίες. Είναι διαδικασία πολύπλευρη και αφορά πολυάριθμους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Η παγκοσμιοποίηση μπορεί να είναι οικονομική, κοινωνική, πολιτική, περιβαλλοντική, θεσμική, στρατιωτική, τεχνολογική κ.α. Αφορά στην εντατικοποίηση της συνείδησης ότι ο κόσμος αποτελεί ένα σύνολο και περιγράφει την δημιουργία δικτύων μέσα στα οποία ρέουν αγαθά, κεφάλαια, άνθρωποι, ιδέες, πληροφορίες προς την κατεύθυνση της ολοκλήρωσης που αφορά την οικονομία, την κοινωνία και κάθε τομέα στον οποίο εκδηλώνεται η παγκοσμιοποίηση.

Ως τέτοια πολύπλευρη διαδικασία, οδήγησε σε αρκετές προσπάθειες ώστε να καθοριστεί ένας τρόπος μέτρησης της και για το σκοπό αυτό δημιουργήθηκαν δείκτες μέτρησης της παγκοσμιοποίησης που την προσεγγίζουν ως ολότητα (σύνολο διαδικασιών) αλλά και δείκτες που μετρούν τις επιμέρους επιδράσεις της σε τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, με δημοφιλέστερο αυτών, τον δείκτη KOF του Ελβετικού Οικονομικού Ιδρύματος.

Βασικοί παράγοντες στην διάδοση και εξέλιξη της παγκοσμιοποίησης είναι οι διεθνείς οργανισμοί όπως είναι ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Ευρωπαϊκή Ένωση κ.α.

Το βασικό τρίπτυχο εκδήλωσής της είναι η οικονομική-κοινωνική-πολιτική παγκοσμιοποίηση. Η οικονομική παγκοσμιοποίηση εκδηλώνεται κυρίως μέσω της δημιουργίας εμπορικών σχέσεων, των ΞΑΕ και των πολυεθνικών επιχειρήσεων, των

κεφαλαιαγορών, της διεθνούς κινητικότητας των συντελεστών παραγωγής κ.α. Ακόμη, μέσω των ΞΑΕ και της ίδρυσης πολυεθνικών επιχειρήσεων επιτυγχάνεται και κυρίως για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες, η ενθάρρυνση των διεθνών συνεργασιών και το άνοιγμα της οικονομίας σε νέες αγορές, η διάχυση της τεχνολογίας, η εκπαίδευση και η βελτίωση των ικανοτήτων του εγχώριου προσωπικού, η βελτίωση της εμπορικής – εξαγωγικής δραστηριότητας κ.α. Ειδικά στην περίπτωση των πολυεθνικών επιχειρήσεων, η παγκοσμιοποίηση επηρεάζει και την οργανωτική δομή τους και το ανθρώπινο δυναμικό τους, που αποτελείται πολλές φορές από άτομα με διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά με αποτέλεσμα να καθορίζονται συγκεκριμένες στρατηγικές οργάνωσης και διοίκησης αυτών, ανάλογα με το εξωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης αλλά και την επιλογή του ανθρώπινου δυναμικού.

Η κοινωνική παγκοσμιοποίηση αφορά την αλληλεπίδραση διαφορετικών κοινωνιών με διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά μέσω της κινητικότητας των πληθυσμών, της διάδοσης της τεχνολογίας και των μέσων μαζική ενημέρωσης. Όσον αφορά την κοινωνική παγκοσμιοποίηση, στη βιβλιογραφία διαπιστώνεται η ύπαρξη της "υπερέχουσας ταυτότητας", δηλαδή της δυνατότητας των ατόμων να χαρακτηρίζουν τους εαυτούς σαν μέλη της παγκόσμιας κοινότητας διατηρώντας όμως και τα τοπικά χαρακτηριστικά τους. Μάλιστα, στη βιβλιογραφία διαπιστώνεται πως σε χώρες που υπάρχει η αντίληψη της "υπερέχουσας ταυτότητας" εμφανίζονται λιγότερα περιστατικά ξενοφοβίας. Ταυτόχρονα διαπιστώνεται πως η διάδοση της παγκοσμιοποίησης οδηγεί σε περιορισμό των εισοδηματικών ανισοτήτων ανάμεσα σε χώρες αλλά ταυτόχρονα και σε αύξηση των ανισοτήτων ανάμεσα σε πολίτες της ίδιας χώρας. Ταυτόχρονα με την παγκοσμιοποίηση διαπιστώνεται και μείωση των ανισοτήτων σε τομείς όπως η πρόσβαση στην υγεία και στην εκπαίδευση.

Ένα επιπλέον ζήτημα που τίθεται με την κοινωνική παγκοσμιοποίηση είναι η μετανάστευση, καθώς στα πλαίσια της διάδοσης της πληροφορίας μέσω της τεχνολογίας γίνεται αντιληπτό σε κατοίκους αναπτυσσόμενων χωρών το μοντέλο ζωής στις ανεπτυγμένες οικονομίες και δημιουργείται η ανάγκη ενός καλύτερου επιπέδου διαβίωσης. Η αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ρευμάτων από τις χώρες υποδοχής μπορεί να αφορά την διατήρηση της ποικιλομορφίας και της ελευθερίας έκφρασης ή την προτροπή της πλήρους αφομοίωσης και της εγκατάλειψης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών.

Οι επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης στον τομέα της ασφάλειας αφορούν κυρίως τον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνονται οι απειλές στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Η δυνατότητα της ευρείας και γρήγορης διάδοσης των πληροφοριών, δίνει την ευχέρεια σε τρομοκρατικές οργανώσεις να διασπείρουν εύκολα τα μηνύματα τρόμου οδηγώντας έτσι σε

αλλαγές στην ισορροπία δυνάμεων και πλέον ο αδύναμος μέσω των μηνυμάτων τρόμου που διαδίδει αποκτά μεγαλύτερη ισχύ. Η υπάρχουσα βιβλιογραφία διαπιστώνει αρνητική συσχέτιση μεταξύ της παγκοσμιοποίησης και της εκδήλωσης πολεμικών συρράξεων, εσωτερικών αναταραχών, βίαιων κοινωνικών αντιδράσεων. Όσον αφορά την τρομοκρατία, η σχέση της με την παγκοσμιοποίηση είναι αμφίδρομη. Η ύπαρξη τρομοκρατίας οδηγεί σε περιορισμό της παγκοσμιοποίησης μιας χώρας και κυρίως της οικονομικής, ενώ οι περισσότερο παγκοσμιοποιημένες χώρες, εφόσον δεν χαρακτηρίζονται από έντονες ανισότητες, εμφανίζουν λιγότερα περιστατικά τρομοκρατικών δράσεων. Στην πράξη πάντως και σύμφωνα με την βιβλιογραφία φαίνεται πως παρά την διάδοση της παγκοσμιοποίησης, ταυτόχρονα υπάρχει αύξηση των κρατικών δαπανών για την ασφάλεια.

Προκειμένου για την νομοθεσία και την επίδραση της παγκοσμιοποίησης σε αυτή, διαπιστώνεται πως παρά το γεγονός πως δεν μπορεί να ισχυριστεί κανείς πως υπάρχει πλήρης νομοθετική ολοκλήρωση, υπάρχει σύγκλιση στα διεθνή νομοθετικά πλαίσια και σημαντικό ρόλο σε αυτό παίζει η καθοδήγηση των διεθνών οργανισμών που με τα κανονιστικά πλαίσια που διαμορφώνουν και τις κατευθυντήριες γραμμές οδηγούν στην εθελοντική νομοθετική σύγκλιση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, οι οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η αφομοίωση τους από τα κράτη μέλη. Ταυτόχρονα η παγκοσμιοποίηση θέτει πολλές φορές σε κίνδυνο τις ανθρώπινες ελευθερίες, όμως μέσα από την παγκοσμιοποίηση και τους διεθνείς οργανισμούς προκύπτουν και οι κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των ανθρωπίνων ελευθεριών.

Όσον αφορά την πολιτική παγκοσμιοποίηση, αυτή αφορά την σύγκλιση των πολιτικών και των τρόπων διακυβέρνησης. Είτε αυτή η σύγκλιση προκύπτει ως αναγκαιότητα, είτε εθελοντικά, υπάρχει ο φόβος πως οδηγεί σε περιορισμό της αυτονομίας. Ταυτόχρονα, σύμφωνα με την βιβλιογραφία, διαπιστώνεται πως υψηλότερα επίπεδα δημοκρατίας συνδέονται με περισσότερο παγκοσμιοποιημένες οικονομίες. Επίσης, για τη σχέση ανάμεσα σε παγκοσμιοποίηση και διαφθορά ένα κομμάτι της βιβλιογραφίας υποστηρίζει πως υπάρχει αρνητική συσχέτιση, ενώ κάποιοι ερευνητές υποστηρίζουν πως περισσότερη παγκοσμιοποίηση συνδέεται με περισσότερη διαφθορά.

Στα πλαίσια της ποσοτικής έρευνας, στο πρακτικό κομμάτι της παρούσας εργασίας, διαπιστώθηκε πως οι χώρες που παρουσιάζουν τις καλύτερες επιδόσεις στους δείκτες παγκοσμιοποίησης KOF (και στον γενικό και στους επιμέρους) είναι ανεπτυγμένες οικονομίες, ενώ πολύ έντονη είναι η παρουσία ευρωπαϊκών χωρών σε πολύ υψηλές θέσεις. Για τη σχέση ανάμεσα σε δαπάνες για στρατιωτικούς σκοπούς και την παγκοσμιοποίηση διαπιστώνεται, σε συμφωνία με την βιβλιογραφία, πως τα ποσά που δαπανώνται σε

παγκόσμιο επίπεδο αυξάνονται. Όμως αν η μέτρηση των δαπανών γίνει ως ποσοστό του παγκόσμιου ΑΕΠ, φαίνεται πως ο το ποσοστό του παγκόσμιου πλούτου που δαπανάται για στρατιωτικούς σκοπούς μειώνεται. Ακριβώς η ίδια διαπίστωση προκύπτει και για τα στοιχεία που αφορούν την Ελλάδα.

Επίσης, κατά την ποσοτική ανάλυση, προκύπτει πως οι χώρες με τα κορυφαία ποσοστά αποδοχής μεταναστών (και συνεπώς μειωμένα ποσοστά ξενοφοβίας), βρίσκονται ταυτόχρονα σε πολύ υψηλές θέσεις στους δείκτες παγκοσμιοποίησης (υπερέχουσα ταυτότητα), στοιχείο που συμφωνεί με την βιβλιογραφική ανασκόπηση. Επιπλέον, και πάλι σε συμφωνία με τα συμπεράσματα της βιβλιογραφίας, κατά την ποσοτική ανάλυση προκύπτει πως οι χώρες που βρίσκονται σε υψηλές θέσεις στον γενικό δείκτη παγκοσμιοποίησης, εμφανίζονται ταυτόχρονα σε υψηλές θέσεις και στον δείκτη EIU για το επίπεδο δημοκρατίας που έχουν. Τέλος, κατά την ποσοτική ανάλυση προκύπτει πως οι χώρες που χαρακτηρίζονται από περισσότερο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, δηλαδή βρίσκονται υψηλά στην κατάταξη του γενικού δείκτη KOF, βρίσκονται ταυτόχρονα σε υψηλές θέσεις στην κατάταξη που αφορά την διαφθορά (χαρακτηρίζονται δηλαδή από μεγαλύτερη διαφάνεια).

9.2 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Ο μελλοντικός ερευνητής των διαδικασιών της παγκοσμιοποίησης και των επιδράσεων σε επιμέρους τομείς καλείται να προσεγγίσει με ιδιαίτερη προσοχή τις επιδράσεις της κοινωνικής παγκοσμιοποίησης και κυρίως της μετανάστευσης. Οι μεταναστευτικές ροές, σε συνδυασμό με τα αυξημένα προσφυγικά ρεύματα, θέτουν εκ νέου το ζήτημα του προσδιορισμού του κατά πόσο επηρεάζεται η αποδοχή των μεταναστών και η ξενοφοβία. Με δεδομένα, την εντατικοποίηση της μετακίνησης των ανθρωπίνων ροών (είτε στα πλαίσια της οικονομικής παγκοσμιοποίησης είτε στα πλαίσια των γεωπολιτικών εξελίξεων) στην Ευρώπη και τον κόσμο τα τελευταία χρόνια, καθώς και την αντιμετώπιση αυτών των εισροών από οργανισμούς όπως η Ε.Ε. και ειδικά από συγκεκριμένα κράτη-μέλη, τίθεται το ερώτημα του κατά πόσο η ποσότητα των μεταναστευτικών-προσφυγικών ροών και η χώρα προέλευσης επηρεάζουν τα ποσοστά αποδοχής και τις πολιτικές που εφαρμόζονται. Επιπλέον, ενδιαφέρον θα παρουσίαζε ειδικά για την περίπτωση της Ε.Ε. η διερεύνηση της σύγκλισης ειδικά στην μεταναστευτική πολιτική ανάμεσα στα κράτη-μέλη. Τέλος, ενδιαφέρον θα ήταν η αναζήτηση της συσχέτισης του βαθμού σύγκλισης της εκάστοτε χώρας με τις ευρωπαϊκές πολιτικές και του επιπέδου της οικονομίας της.

Βιβλιογραφία

Ξένη Βιβλιογραφία

- Ali Shah, Fayaz et al., (2012) A Critical Review of Multinational Companies, Their Structures and Strategies and Their Link with International Human Resource Management. *IOSR Journal of Business and Management*, Vol.3, pp 28-37
- Aman, A.C. (2001) The Limits of Globalization and the Future of Administrative Law: From Government to Governance. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, Vol.8, pp. 379-400
- Archibugi, Daniele and Pietrobelli, Carlo (2003) The globalisation of technology and its implications for developing countries Windows of opportunity or further burden? *Technological Forecasting & Social Change*, Vol. 70, pp. 861-883
- Arfat, S. (2013) Globalisation and Human Rights: An Overview of its Impact. *American Journal of Humanities and Social Sciences*, Vol. 1, pp. 18-24
- Ariely, G. (2011) Globalization, immigration and national identity: How the level of globalization affects the relations between nationalism, constructive patriotism and attitudes toward immigrants? . *Group Processes & Intergroup Relations*, Vol. 15, pp.539-557
- Ariely, G. (2017) Global identification, xenophobia and globalisation: A cross-national exploration. *International Journal of Psychology*, Vol.52, pp.87-96
- Bagheri, Mahmood and Jahromi, Mohammad J.G. (2016) Globalization and extraterritorial application of economic regulation: Crisis in international law and balancing interests. *Eur. J. Law. Econ.*, Vol. 41, pp. 393-429
- Berden Koen et.al. (2014) Governance and Globalisation. *The World Economy*, Vol. 37, pp. 353-386
- Beyer, Peter (2007) Religion and Globalization. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 452-457
- Blomström, Magnus and Kokko, Ari (1997) How Foreign Investment Affects Host Countries. *Policy Research Working Paper*, No.1745

- Boli, John and Petrova, Velina (2007) Globalization Today. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 107-113
- Caroll, A.B. (1979) A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Performance. *The Academy of Management Review*, Vol. 4, pp. 497-505
- Castles, S. (2000) *Ethnicity and Globalization*. London, Sage Publications Ltd, pp. 133, 135-140
- Castles, S. (2001) Studying Social Transformation. *International Political Science Review*, Vol. 22, pp.13-32
- Castles, S. (2002) Migration and Community formation under conditions of globalization. *International Migration Review*, Vol. 36, Number 4, pp. 1143-1168
- Cha, V.D. (2000) Globalization and the Study of International Security. *Journal of Peace Research*, Vol. 37, pp. 391-403
- Cheng, D.S.Y. (2014) Contributions of International Organizations towards Globalization in the 21st Century. *The Journal of Global Business Management*, Vol 10, pp. 94-103
- Colombo, Alessandro (2004) Asymmetrical Warfare or Asymmetrical Society? The changing Form of War and the Collapse of International Society. In: Gobbicchi, A. *Globalization, Armed Conflicts and Security*. Roma, Rubbettino Editore, pp. 111
- De Senarclens, Pierre (2003) The politics of human rights. In: Jean-Marc Coicaud, Michael W. Doyle and Anne-Marie Gardner *The globalization of human rights*. Hong Kong, United Nations University Press, pp. 143-145
- De Smith, M. (2018) *Statistical Analysis Handbook: A Comprehensive Handbook of Statistical Concepts, Techniques and Software Tools*. Edinburgh, The Winchelsea Press, pp. 53-59
- De Stefano, C. (2017) Reforming the Governance of International Financial Law in the Era of Post Globalization. *Journal of International Economic Law*, Vol. 20, pp. 509-533
- Drezner, D.W. (2001) Globalization and Policy Convergence. *International Studies Review*, Vol. 3, pp. 53-78
- Dutt, Amitava K. and Mukhopadhyay, Kajal (2009) International institutions, globalization and the inequality among nations. *Progress in Development Studies*, Vol. 9, pp. 323-337

- Eichengreen, Barry and Leblang, David (2008) Democracy and Globalization. *Economics and Politics*, Vol. 20, pp. 289-334
- Ezcurra, Roberto and Manotas, Beatriz (2017) Is there a link between globalisation and civil conflict? *World Econ.*, Vol.40, pp.2592-2610
- Firebaugh, Glenn and Goesling, Brian (2007) Globalization and Global Inequalities: Recent Trends. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 549-564
- Ganaie, Mohd A. and Mohiuddin, Shafiq. (2016) Globalization and Human Rights. *Developing Country Studies*, Vol. 6, pp. 1-4
- Gareis, Sven Bernhard (2004) Future Wars.Characteristics, Forms of Reaction and Strategic Requirements. In:Gobbicchi, A. *Globalization, Armed Conflicts and Security*. Roma, Rubbettino Editore, pp. 154,166-168
- Ghoshal, Sumantra and Nohria, Nitin (1993) Horses for Courses: Organizational Forms for Multinational Corporations. *Sloan Management Review*, Vol. 34, pp. 23-35
- Gray, D.E. (2004) *Doing Research in the Real World*. London, Sage Publications Ltd, pp. 297-318
- Greene, W.H. (1990) *Econometric Analysis*. New Jersey, Pearson/Prentice Hall, pp. 1-5
- Grzeszczyk, K. (2015) Language management in international business. Implementation of strategies to bridge linguistic and cultural barriers. *World Scientific News*, Vol. 1 136-159
- Gygli Savina et.al. (2019) The KOF Globalisation Index – revisited. *The Review of International Organizations*, Vol.14 pp. 543-574
- Haliday, Terence and Osinsky, Pavel (2006) Globalization of Law. *Annual Review of Sociology*, Vol.32, pp. 447-470
- Hay, C and Rosamond, B. (2002) Globalization, European Integration and the Discursive Construction of Economic Imperatives; A Question of Convergence. *Journal of European Public Policy*, Vol.9, pp. 147-167
- Held, D. (2000) Regulating Globalization? The Reinvention of Politics. *International Sociology*, Vol. 15. pp. 394-408
- Held, David et al. (1999) *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*. California, Stanford University Press, pp. 88-90

- Ilic, Ivana and Hafner Petar (2015) Environmental Aspects of the Process of Globalization – Negative Implications and Crisis, *Economics and Organization*, Vol. 12, pp. 109-120
- Irandoust, M. (2018) Militarism and globalization: Is there an empirical link? *Qual Quant*, Vol. 52, pp. 1349-1369
- Issa, A. (2014) Managing or Mismanaging Workforce Diversity: Major Determinants. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science*, Vol. 19, pp. 111-117
- Ivancik, R. (2011) NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY IN A TIME OF GLOBALIZATION AND GLOBAL FINANCIAL CRISIS. *Science & Military*, Vol.1, pp. 5-12
- Karakaya, S. (2018) Globalization and contentious politics: A comparative analysis of nonviolent and violent campaigns. *Conflict Management and Peace Science*, Vol. 35, pp. 315-335
- Kauder, Bjorn and Potrafke, Niklas (2015) Globalization and social justice in OECD countries. *Rev. World Econ.*, Vol. 151, pp. 353-376
- Kay, S. (2004) Globalization, Power, and Security. *Security Dialogue*, Vol.35, pp.9-25
- Kenen, P.B. (2007) The benefits and risks of financial globalization. *Cato Journal*, Vol. 27, pp. 179-183
- Khan, Alam and Estrada, Ruiz M.A. (2017) Globalization and terrorism: an overview. *Qual Quant*, Vol. 51, pp. 1811-1819
- Khan, N.I. (2019) Global Trade War and its impact on Trade and Growth: War between USA, China and EU. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering*, Vol. 8, pp. 934-942
- Korontzis, T. (2013) Corporate Social Responsibility: Impact of Corporation on our Lives. *European Scientific Journal*, Vol. 9, pp 301-308
- Koyuncu, Julide and Unver, Mustafa (2017) The Association between Corruption and Globalization in African Countries, *Social Sciences Research Journal*, Vol. 6, pp. 20-28
- Kronin, A.K. (2002) Behind the Curve: Globalization and International Terrorism. *International Security*, Vol. 27, pp.30-58
- Krugman P. και Obstfeld M. (2002) *Διεθνής Οικονομική: Θεωρία και Πολιτική*, Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική Τόμος Α, σελ. 43-44 , 250, 250-252

- Krugman P. και Obstfeld M. (2002) *Διεθνής Οικονομική: Θεωρία και Πολιτική*, Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική, Τόμος Β, σελ. 523
- Lalountas Dionisios et.al. (2011) Corruption, globalization and development: How are these three phenomena related? *Journal of Policy Modeling*, Vol. 33, pp. 636-648
- Le Golf, P. (2007) Global Law: A Legal Phenomenon Emerging from the Process of Globalization. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, Vol. 14, pp. 119-145
- Li, Quan and Reuveny, Rafael (2003) Economic Globalization and Democracy: An Empirical Analysis. *British Journal of Political Science*, Vol. 33, pp. 29-54
- Lubker, M. (2004) Globalization and perceptions of social inequality. *International Labour Review*, Vol.143, pp. 91-128
- Martin, Gus (2007) Globalization and International Terrorism. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 645,650,651, 657-659
- Mba, I. (2015) Conflicts Encountered by Multinational Corporations in Cross-Cultural Communication and its Solutions. *Journal of International Business and Economics*, Vol. 3, pp. 86-92
- Meunier, S. (2004) Globalization and Europeanization: A Challenge to French Politics. *French Politics*, Vol. 2, pp. 125-150
- Michaels, Ralf (2013) Globalization and Law: Law Beyond the State. In: Reza Banakar and Max Travers *Law and Social Theory*. Oxford, Hart Publishing, pp. 289
- Milovanovic, Goran et al. (2009) Corporate Social Responsibility in the Globalization Era. *Economics and Organization*, Vol. 6, pp. 89–104
- Moosa I. (2002), *Foreign Direct Investment: Theory, Evidence and Practice*, Εκδόσεις PALGRAVE, New York, pp. 1
- Mugarura, N. (2014) Has globalisation rendered the state paradigm in controlling crimes, anachronistic? *Journal of Financial Crime*, Vol. 21, pp. 381-399
- Nyamache Tom and Nyambura, Ruth (2013) Globalization, Development and Multi-National Corporations (MNCs): The Kenyan Scenario. *Research Journal of Finance and Accounting*, Vol 4. pp 38-42.
- O'Donnell, Sharon and Blumentritt, Timothy (1999) The contribution of foreign subsidiaries to host country national competitiveness. *Journal of International Management*, Vol. 5, pp.187–206
- Pollins, B.M. (2008) Globalization and Armed Conflict Among Nations. *Conflict Management and Peace Science*, Vol.25, pp.191-205

- Quah, J.S.T. (2002) Globalization and Corruption Control in Asian Countries: The Case for Divergence. *Public Management Review*, Vol. 4, pp. 453-470
- Quangyen, Tran and Yezhuang Tian (2013) Organizational Structure: Influencing Factors and Impact on a Firm. *American Journal of Industrial and Business Management*, Vol. 3, pp 229-236
- Ripsman, Norrin and Paul, T.V. (2005) Globalization and the National Security State: A Framework for Analysis. *International Studies Review*, Vol. 7, pp. 199-227
- Robinson, William I. (2007) Theories of Globalization. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 127-128, 138
- Roman, Pavan and Mendes, Borini (2013) Corporate Social Responsibility (CSR) and Development-A Study with Brazilian Multinational Corporations. *International Journal of Advances in Management and Economics*, Vol. 2, pp. 10-16
- Samimi Parisa et.al. (2011) Globalization Measurement: Notes on Common Globalization Indexes. *Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology*, Vol. 1, pp.1-20
- Sapir, A. (2006) Globalization and the Reform of European Social Models. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 44, pp. 369-390
- Schneider, Gerald (2007) War in the Era of Economic Globalization. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 632-638
- Seita, A.Y., (1997) Globalization and the Convergence of Values. *Cornell International Law Journal*, Vol.30, pp.429-491
- Shapiro, M. (1993) The Globalization of Law. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, Vol.1. pp. 37-64
- Shestack, J.J. (1997) Globalization of Human Rights Law. *Fordham International Law Journal*, Vol. 21, pp. 558-568
- Sterian, M.J. (2013) The role of international organizations in the global economic governance – an assessment. *Romanian Economic and Business Review*, Special Issue, pp. 308-316
- Thomas, George M. (2007) Globalization: The Major Players. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 91,95, 93-97
- Warner, Carolyn (2007) Globalization and Corruption. In: Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. Singapore, Blackwell Publishing, pp. 597-599

- Westway, J. (2012) Globalization, Transnational Corporations and Human Rights – A New Paradigm. *International Law Research*, Vol. 1, pp. 63-72
- Zimmermann, E. (2011) Globalization and terrorism. *European Journal of Political Economy*, Vol. 27, pp. 152-161
- Zinkina, Julia and Korotayev, Andrey (2013) Measuring Globalization. *Campus-Wide Information Systems*, Vol.30, pp. 321-339

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Μπιτζένης, Α. (2009) *Παγκοσμιοποίηση, Πολυεθνικές Επενδύσεις & Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση στο Νέο Παγκόσμιο Οικονομικό Σύστημα*, Αθήνα, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 335 – 343
- Παπάζογλου, Χ. (2010) *Εισαγωγή στη Διεθνή Οικονομική*, Αθήνα, Εκδόσεις Συμεών, σελ.1-4, 55-69, 73-92
- Παπαναστασίου Ε. και Παπαναστασίου Κ. (2005) *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*, Λευκωσία, Ιδιωτική Έκδοση, σελ.17-43, 197-255
- Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε. (2008) *Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις. Ανοικτή Εκπαίδευση: Το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, Vol. 4, pp. 72-81

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

- Ημερομηνία πρόσβασης: 11/01/2019 ,από: <http://www.ft.com>
- CEPS (2017). Is Social Europe Fit for Globalisation? A study on the social impact of globalisation in the European Union 2017. Ημερομηνία πρόσβασης: 18/09/2019, από: https://ec.europa.eu/employment_social/social_situation/docs/simglobe_fin_rep.pdf
- ETH Zurich KOF Swiss Economic Institute (2017). KOF Globalization Index. Ημερομηνία πρόσβασης: 05/11/2019, από: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>

- Johnson W. (2017). Differences Between International Organizations & Multinational Corporations. Ημερομηνία πρόσβασης: 02/01/2019 , από: <https://bizfluent.com/info-12079644-differences-between-international-organizations-multinational-corporations.html>
- Lazzari Z. (2019). Global Company Vs. a Multinational Company. Ημερομηνία πρόσβασης: 03/01/2019, από: <https://smallbusiness.chron.com/global-company-vs-multinational-company-35107.html>
- Migration Data Portal. Immigrant acceptance (2015). Ημερομηνία πρόσβασης: 07/01/2020, από: https://migrationdataportal.org/data?t=2015&i=co_diversity_yr&cm49=710
- Migration Data Portal. (2017). Inflows of foreign population in 2017. Ημερομηνία πρόσβασης: 07/01/2020, από: https://migrationdataportal.org/data?t=2017&i=inflow_total
- OECD (2008). OECD benchmark definition of foreign direct investment fourth edition 2008. Ημερομηνία πρόσβασης: 08/01/2019, από: <https://www.oecd.org/daf/inv/investmentstatisticsandanalysis/40193734.pdf>
- Rajasekar S., Philominathan P., Chinnathambi V. (2013). Cornell University: Research Methodology. Ημερομηνία πρόσβασης: 09/01/2020, από: <https://arxiv.org/pdf/physics/0601009.pdf>
- The Economist (2017). The Economist Intelligence Unit's Democracy Index. Ημερομηνία πρόσβασης: 03/01/2020, από: <https://infographics.economist.com/2019/DemocracyIndex/>
- The World Bank IBRD-IDA (2017). Military Expenditure (% of GDP) Ημερομηνία πρόσβασης: 03/01/2020, από: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=GR-DE-CN>
- World Integrated Trade Solution (2017). Top Importers and exporters in 2017. Ημερομηνία πρόσβασης: 3/01/2020, από: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/WLD/Year/2017/TradeFlow/EXPIMP/Partner/by-country>
- World Integrated Trade Solution (2018). Top Importers/Export by country in 2018. Ημερομηνία πρόσβασης: 30/12/2019, από: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/WLD/Year/LTST/TradeFlow/E>

[xport/Partner/by-country/Show/XPRT-TRD-VL;XPRT-PRTNR-SHR;/Sort/Export%20\(US\\$%20Thousand\)](https://data.unctad.org/Partner/by-country/Show/XPRT-TRD-VL;XPRT-PRTNR-SHR;/Sort/Export%20(US$%20Thousand))

- United Nations Conference on Trade and Development. (2017). 2017 Handbook of Statistics. Ημερομηνία πρόσβασης: 08/01/2019 , από: <https://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=1931>
- United Nations Conference on Trade and Development. (2018). 2018 Handbook of Statistics. Ημερομηνία πρόσβασης: 08/01/2020 , από: <https://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=2297>
- United Nations: Shaping Our Future Together (2019). Ημερομηνία πρόσβασης: 15/09/2019, από: <https://www.un.org/en/about-un/index.html>
- Ημερομηνία πρόσβασης: 11/01/2019, από: <https://gr.investing.com>

GLOBALIZATION